

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΕΤΟΣ Ζ'—1933
ΤΟΜΟΣ ΔΕΚΑΤΟΣ ΤΡΙΤΟΣ

ΑΘΗΝΑΙ, 15 ΙΟΥΝΙΟΥ 1933

ΤΕΥΧΟΣ 156

ΕΙΝΑΙ ΓΡΑΦΤΟ...

Τὸ ξέρω. Εἶνε γραφτὸ νὰ πέση ἡ πόλη.
Οἱ ἐχθροὶ της εἶνε τόσο δυνατοὶ
πὺς τίποτε δὲν ἴμπορεῖ νὰ σπάσῃ
τὴν ἀκατάβλητή τους τὴν δομὴ.

Ὅμως, μὲ τοὺς δλίγους πιά πιστούς μου,
— στερνός της, πεπρωμένος βασιλιάς,—
θὰ τὴν ὑπερασπίσω μὲ τὸ σθένος
ἔλο τῆς πικραμένης μου καρδιάς.

Γιατ' εἶν' ἀνάγκη, μὲ τὸ θάνατό μου
ὁ ὑπέρκαιλος ὁ θρόνος νὰ πλεχτῆ,
σκοπὸς μᾶς μέλλουσας γενιᾶς νὰ γίνῃ,
ἑνὸς νέου ξανθήματος ἀρχή.

Ἔτσι ἡ κατηγορία δὲ θὰ μοῦ λείψῃ
ὡς τὴ στερνὴ πνοή μου, πὼς ξανά,
τῶν ιδεῶν μου ἡ πόλη ἡ ἀγαπημένη,
θὰ προβάλλῃ ὅπως εἶταν μιά φορά.

ΣΩΤΗΡΗΣ ΣΚΙΠΗΣ

ΤΟΠΙΟ

HENRI ROUSSEAU (1844-1910)

ΓΑΛΛΙΚΗ ΤΕΥΧΟΝ

ΑΠΟ ΤΗΝ ΖΩΗΝ ΚΑΙ ΑΠΟ ΤΗΝ ΤΕΧΝΗΝ

ΟΙ ΕΧΘΡΟΙ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Με την Έβδομάδα του Βιβλίου, στον «Παρνασό», γίνεται λόγος παντού για τους «φίλους του βιβλίου». Και όμως η ευκαιρία θά ήταν κατάλληλη να γίνη κάποιος λόγος και για τους έχθρους του βιβλίου. Υπάρχουν, λοιπόν, και έχθροι του βιβλίου; Υπάρχουν και υπήρχαν πάντοτε. Δεν έννοω τους έχθρους ώρισμένων βιβλίων, τους έχθρους δηλαδή του περιεχομένου των. Η Ιστορία είναι γεμάτη από τέτοιους διωγμούς. Και τα τελευταία δλοκαυτώματα ανεπιθύμητων βιβλίων στη χιτλερική Γερμανία, ίσως δεν είναι η τελευταία βάρβαρη θυσία προς τόν Ήφαιστο. Υπάρχουν όμως και άλλοι έχθροι του βιβλίου, που δεν τους φαντάζεται κανείς. Αυτοί κατατρέχουν και μισούν τὸ βιβλίο, ἄσχετα με τὸ περιεχόμενό του. Κάθε βιβλίο είναι γι' αὐτούς ἄσπονδος ἐχθρός.

Οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς αὐτοὺς τοῦ βιβλίου εἶναι γυναῖκες. Ἀγαθὲς γυναῖκες, συμπαθητικὲς γριούλες, καλὲς νοικοκυράδες, στοργικὲς μητέρες, γυναῖκες γεμάτες ἀφοσίωση γιὰ τοὺς ἄνδρες των, εἶναι ἔτοιμες νὰ τὰ ὑποφέρουν ὅλα γιὰ τὴν ἀγάπη τοῦ σπιτιοῦ των. Ἐνα δὲ μπόρουν νὰ ὑποφέρουν μόνο: Ἐὰ βιβλία. Ὅλα τὰ βιβλία, χωρὶς ἐξαιρέση. Γνωρίζω ἄνθρώπους πού δὲν τολμοῦν νὰ φέρουν βιβλίο στὸ σπίτι τους. Καὶ μοῦ ἔτυχε νὰ βρεθῶ κάποτε σὲ μιὰ σκηνὴ βιβλιομαχίας πού ἔγινε στὸ σπίτι ἑνὸς καλοῦ μου φίλου. Εἶχε φτάσει ἀπέξω, κρατώντας δύο καινούργια βιβλία πού εἶχε ἀγοράσει. Ἐὰ κρατοῦσε, σὰν κλέφτης, κρυμμένα κάτω ἀπὸ τὸ σακκάκι του, γιατί ἤξερε ὁ φτωχὸς τί τὸν περίμενε. Μὰ ὅσο προσεχτικὰ κι' ἂν τὰ κρυβε, τὰ πήρε τὸ μάτι τῆς μητέρας του. Ἡ καλὴ γριούλα, πού ποτὲ

μου δὲν τὴν εἶχα ἰδεῖ θυμωμένη, ἀναφε καὶ κόρωσε.

— Πάλι βιβλία μοῦ κουβάλησες, εὐλογημένε; ἄρχισε νὰ φωνάζει, στὸ παιδί της. Δὲ μὰς φτάνουν αὐτὰ πού ἔχουμε, καὶ κουβάλας κι' ἄλλα ἀκόμα; Γιὰ νὰ χουμε τὸ μπελά τους, δηλαδή, καὶ τὴ λάτρα τους; Καὶ ποῖς θὰ τὰ ξεσκονίσῃ καὶ ποῖς θὰ τὰ σιγυρίσῃ καὶ ποῖς θὰ τὰ συμμαζέψῃ, πού γέμισε τὸ σπίτι ἀπὸ δαῦτα; Μὰς ἔφαγε ἡ σκόνη καὶ ἡ ἀκαταστασία ἐδῶ μέσα, μ' αὐτὰ τὰ παλιοβιβλία. Μὰ δὲ λογαριάσεις, παιδί μου, καὶ τὴ μετακόμισῃ; Αὐτὰ θέλουν χωρία ἕνα αὐτοκίνητο νὰ τὰ χωρέσῃ. Καὶ νὰ ζύγιαζαν καὶ λίγο! Μὰ αὐτὰ ζυγίζουν ἕνα διάβολο, τὰ ἀναθεματισμένα. Οὔτε μολύδι νὰ ἦτανε. Καὶ μοῦ κουβάλας καινούργια καθεμέρα, εὐλογημένο παιδί;

— Μὰ, μητέρα—προσπαθοῦσε νὰ δικαιολογηθῇ ὁ δυστυχισμένος φίλος—τί θέλεις νὰ κάνω; Ἡ δουλειά μου, βλέπεις, εἶναι τὰ βιβλία. Εἶναι τὰ ἐργαλεῖα τῆς τέχνης μου. Ὁ μαραγκὸς ἔχει τὴν πλάνη του καὶ τὸ πριόνι του, ὁ σκαφτιάς τὸ τσαπί του καὶ τὸ λαστό του, ὁ περιβολάρης τὰ κλαδευτήρια του, ὁ σοβατζῆς καὶ ὁ μπογιατζῆς τὰ μιστριά τους καὶ τίς βούρτσες τους. Ἐγὼ ἔχω τὰ βιβλία μου. Πῶς θὰ κάνω χωρὶς αὐτὰ; Ἀκούστηκε ποτὲ μάστορης δίχως ἐργαλεῖα; Ἡ ἀπλοϊκὴ γυναικούλα ἦταν ἀδύνατο νὰ πεισθῇ.

— Ἀρκετὰ ἔχεις, παιδί μου... τοῦλεγε. Διάβασε πρώτα αὐτὰ πού ἔχεις καὶ ὕστερα φέρνεις ἄλλα.

Καὶ τελείωνε πάντα με μιὰν ἀθῶα φοβέρα, πού δὲν ἦταν ἄλλο παρὰ μιὰ κραυγὴ ἀπελπισίας:

— Ἐτσι θὰ μούρθει, καμμιά μέρα, καημένο παιδί, νὰ τὰ πάρω ὅλ' αὐτὰ τὰ βιβλία καὶ νὰ τὰ πετάξω ἀπὸ τὸ παράθυρο. Νὰ γλυτώνουμε ἀπ' τὸ μπελά τους!

Ἡ καλὴ γριούλα δὲν ἐπραγματοποίησε ποτὲ τὴ φοβέρα της. Γιὰ τὴν ἀγάπη τοῦ παιδιοῦ της, ὑπόφερε καὶ τὰ βιβλία του. Γνωρίζω ὅμως μιὰν ἄλλη, πού βρῆκε τρόπο νὰ ξελαφρώσῃ ἀπὸ τὰ βιβλία πού κουβάλοσε ὁ ἄντρας της στὸ σπίτι. Μιὰ μέρα, ὁ ἀνόποκτος ἄνθρωπος ζητοῦσε κάποιον βιβλίο στὸ γραφεῖο του, καὶ δὲν τῷ δόθηκε.

— Μήπως εἶδες ποθενὰ ἕνα κόκκινο, χοντρὸ βιβλίο; ρώτησε τὴ γυναῖκα του. Ἦ ἔγινε; . . . Ἐγὼ νὰ τὸ βρῶ καὶ δὲν τὸ βρίσκω.

— Ἴσως νὰ εἶναι μ' ἐκεῖνα πού δώκα τις προάλλες... τοῦ εἶπε ἀφελέστατα ἐκεῖνη. Δὲν ἤξερα πῶς τὸ χρειάζεσαι.

— Ἐδωκες βιβλία; Ποῦ τὰ δώκα;

— Ἐὰ πούλησα με τὴν ὀκτὰ σ' ἕναν Ἐβραῖο, γιὰ ν' ἀδειάσῃ λιγάκι ὁ τόπος. Μὰς πνίξανε τὰ βιβλία ἐδῶ μέσα. Τοῦ εἶπα μάλιστα νὰ ξαναπεράσῃ νὰ τοῦ δώσω κι' ἄλλα.

Αὐτὲς, θὰ μοῦ πῆτε, ἦταν γυναῖκες ἀμόρφωτες πού δὲν ἤξεραν τὴν ἀξία τῶν βιβλίων. Καὶ ὅμως δὲν ἦταν ἀμόρφωτες. Ἡ μητέρα τοῦ πρώτου φίλου εἶχε βγεῖ ἀπὸ τὸ παρθεναγωγεῖο τοῦ Χίλλ, τὸ καλύτερο παρθεναγωγεῖο τοῦ καιροῦ της, καὶ ἡ γυναῖκα τοῦ δευτέρου εἶχε τελειώσει τὸ Ἀρσάκειο. Δὲ μποροῦσαν, ὅμως, νὰ ὑποφέρουν τὰ βιβλία στὸ σπίτι. Καὶ μήπως εἶναι οἱ μόνες; Ἀκουσα κυρίες μορφωμένες, πολὺ γλωσσες καὶ «καθῶς πρέπει», νὰ λένε:

— Ἐὰ βιβλία εἶναι μεγάλος μπελὰς μέσα σ' ἕνα σπίτι.

Ἐγνώρισα ὅμως, ἐδῶ καὶ πολλὰ χρόνια, καὶ μιὰ κυρία—ὑπάρχουν εὐτυχῶς πολλὲς σήμερα— πού λάτρευε τὰ βιβλία. Σὲ προχωρημένη κάπως ἡλικία, τὴν εἶχαν παντρέψει μ' ἕναν παλιὸν ἀξιωματικὸ τοῦ Ναυτικοῦ. Τὸ πρώτο ἐπιπλο πού εἶχε φροντίσει νὰ προσφέρῃ, ἀπ' τὴν προίκα της, στὸν ἄνδρα της, ἦταν μιὰ μεγάλη ὠραία βιβλιοθήκη. Καὶ τὸν ἔτρωγε κάθε μέρα νὰ φέρῃ τὰ βιβλία του, πού τὰ εἶχε, ὅπως ἔλεγε, στὸ καράβι.

— Δὲ φέρνεις, καημένε Νικολό, ἐπὶ τέλους, ἐκεῖνα τὰ βιβλία σου, νὰ τὰ βάλουμε στὴ βιβλιοθήκη; Πότε θὰ τὰ φέρῃς;

Κάποτε ὁ καπετὰν Νικολὸς ἀποφάσισε νὰ τὰ φέρῃ. Ἐνας ναύτης, μιὰ μέρα, ἔφερε πέντε βιβλία. Ἦταν ὁ «Ναυτικὸς Συνέκδημος» τοῦ Ἐργαστηριάρη, πού εἶχε τοὺς Νόμους καὶ τὰ Διατάγματα τοῦ Βασιλικοῦ Ναυτικοῦ. Αὐτὰ ἦταν ὅλα τὰ βιβλία του.

— Δὲν ἔχεις ἄλλα; τὸν ρώτησε ἀπογοητευμένη ἡ γυναῖκα του.

— Ἦ νὰ τὰ κάνω, γυναῖκα; τῆς εἶπε. Κι' αὐτὰ πού ἔχω, μοῦ τὰ δώκανε ἀπ' τὸ ὑπουργεῖο καὶ τὰ χω. Ἐγὼ, γιὰ νὰ ξέρῃς, τὰ μάχομαι τὰ βιβλία. Ἀπὸ τότε πού μπήκαν τὰ βιβλία στὰ καράβια, ξεμάθαμε νὰ ταξιδεύουμε. Ἀγύρευτα νὰ εἶναι!

Αὐτὴ τὴ φορὰ ἐχθρὸς τοῦ βιβλίου ἦταν ὁ ἄνδρας. Ἐλὸς πάντων, πότε ὁ ἄνδρας πότε ἡ γυναῖκα, τὰ βιβλία δὲν ἔχουν μόνο φίλους στὸν κόσμον. Ἐχουν καὶ ἐχθρούς. Καὶ ἐχθροὺς θανάσιμους μάλιστα.

ΠΑΥΛΟΣ ΝΙΡΒΑΝΑΣ

ΘΕΟΚΡΙΤΟΥ

ΕΠΙΓΡΑΜΜΑ

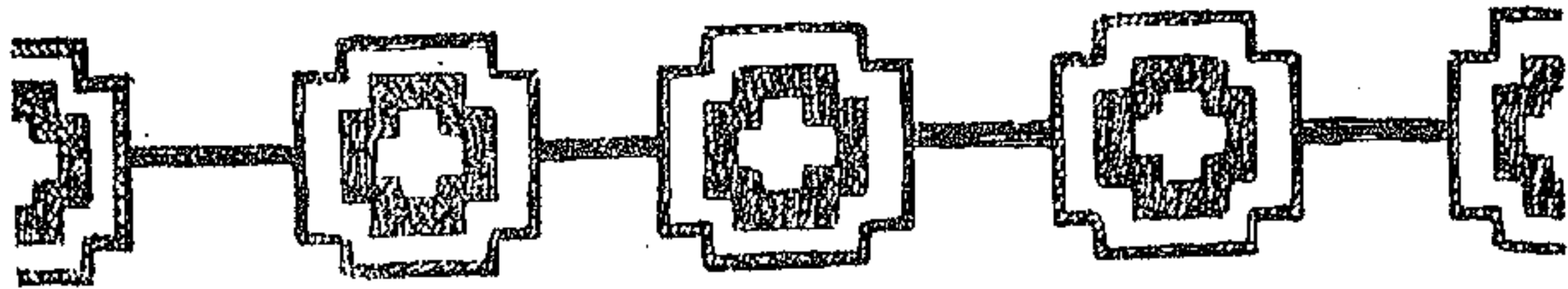
XVII

Εἰς Ἀνακρέοντος ἀνδριάντα

Ἦ ἄγαλμα αὐτὸ ἰδὲς, ξένε, καὶ μελέτα το καὶ πὲς ὅτιαν στὸν τόπον σου γυρίσης: Στὴν Ἰέω εἶδα τὴν εἰκόνα τοῦ Ἀνακρέοντα, τοῦ λυρικοῦ πού τόρῃα ἔχει πεθάνει καὶ πὲς ἀκόμα: τ' ἄρσαν οἱ ἔφηβοι—κι ὅλα γι' αὐτὸν θὰ τὰ χῆς εἰπωμένα.

Μεταφρ.

ΣΠΥΡΟΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

Ο ΠΥΘΑΓΟΡΑΣ ΚΑΙ Η ΚΟΣΜΟΓΟΝΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ ΤΩΝ ΑΡΙΘΜΩΝ

[Είς τῆς ἐνδιαφερούσης ἀνακοινώσεως τοῦ καθηγητοῦ κ. Κ. Ζέγγελη εἰς τὴν Ἀκαδημίαν, κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς 11 Μαΐου, περὶ τῆς ἀληθοῦς ἐρμηνείας τῆς κοσμογονικῆς θεωρίας τῶν ἀριθμῶν τοῦ Πυθαγόρα, παραλαμβάνομεν ἐν περιλήψει τὰ κυριώτερα σημεῖα.]

Διὰ νὰ ἐμβαθύνωμεν εἰς τὸ πνεῦμα τῆς μεγάλης αὐτῆς θεωρίας καὶ δυνηθῶμεν νὰ δώσωμεν τὴν ἀληθῆ ἀυτῆς ἐρμηνείαν, εἶνε ἀνάγκη νὰ προτάξωμεν τινὰ περὶ τῆς ἐξαιρετικῆς αὐτῆς μορφῆς, τῆς ὁποίας ὁ βίος, ἡ διδασκαλία καὶ ἡ δρᾶσις ἀπησχόλησαν καὶ ἐβασάνισαν ἰδιαιτέρως τοὺς ἐρευνητὰς τῆς ἀρχαίας φιλοσοφίας, διὰ τὴν ἐξαιρετικὴν ἐπιβολὴν τὴν ὁποίαν ὁ Πυθαγόρας ἤσκησεν ἐπὶ τῶν συγχρόνων καὶ μεταγενεστέρων αὐτοῦ φιλοσόφων καὶ ἐπὶ τῶν κοινωνιῶν.

Ἡ φήμη τοῦ ὑπῆρξε μυθική. Καίτοι ἐξησεν εἰς ἱστορικὴν ἐπαχὴν, ἀκμάσας κατὰ τὴν ἕκτον αἰῶνα, ὁ βίος καὶ ἡ προσωπικότης αὐτοῦ, τὸ φιλοσοφικὸν τοῦ σύστημα καὶ ἡ δρᾶσις περιβάλλονται ὑπὸ μυστηρίου ἀνυψοῦντος αὐτὸν εἰς τὰς σφαῖρας τοῦ ὑπερανθρώπου. Ὁ Ἐμπεδοκλῆς καὶ Ὁ Ἡρόδοτος τὸν ἐπίστευσαν ὡς υἱὸν θεοῦ. Ὁ Ἀριστοτέλης, πολὺ μεταγενέστερος, ἔμιλλων περὶ τῶν ἐμφύχων δημιουργημάτων τοῦ κόσμου, τὰ διαίρει που εἰς θεοὺς, ἀνθρώπους, καὶ τὸν Πυθαγόρα.

Εἰς τὴν ἐπισκοπῆσιν αὐτὴν τὴν ὁποίαν μᾶς ἐκκληροδότησεν ἡ παράδοσις περὶ τοῦ βίου καὶ τῶν φιλοσοφικῶν τοῦ θεωριῶν, συνέτεινον δύο τινὰ κυρίως.

Ἡ πρώτη, ὅτι οὐδὲν γραπτὸν μνημεῖον τῆς διδασκαλίας τοῦ καὶ τῶν θεωριῶν τοῦ κατέλιπε. Πιθανώτατα δὲ καὶ οὐδὲν ἔγραψε. Δεύτερον, ὁ βαθὺς μυστικισμὸς εἰς τὴν ἀμυσφαίραν τοῦ ὁποίου ἔζων καὶ ἐργάζοντο τὸσον ἢ σχολῆ αὐτοῦ ἔσον καὶ οἱ διάδοχοι καὶ συνεχισταὶ αὐτοῦ Πυθαγόρειοι.

Ἦτο πρὸ παντὸς συμβολιστῆς. Ἐὰν πάντα παρ' αὐτῆ ἐξηγγέλλοντο συμβολικῶς. Καὶ αὐτοὶ οἱ οἰκτεῖοι διὰ συμβόλων διεκρίνοντο ἀπὸ τῶν ἀμυήτων. Τοῦ ἴδλου δὲ τὸ ὄνομα

οὐδ' ἐπρόφρον ποτὲ οἱ μαθηταὶ τοῦ — οὐκ ἐκάλουν ὄνοματι — ὑποδηλοῦντες τὴν ἔσοχον αὐτοῦ προσωπικότητα διὰ τοῦ γνωστοῦ «Αὐτὸς ἔφα».

Ἦσαν δὲ κυρίως τὰ σημεῖα δι' ὧν ἐσυμβόλιζον τὰ πάντα οἱ ἀριθμοί. Ἡ μονὰς λ. χ. ἐσυμβόλιζε τὸ σημεῖον, τὸ δύο τὴν γραμμὴν, τὸ τρία τὸ τρίγωνον, τὸ τέσσαρα τὴν πυραμίδα, τὸ δέκα, τὸ ἄθροισμα πάντων τούτων, ἐσυμβόλιζε τὸ τέλειον κ.τ.τ.

Ἡ περίφημος κοσμογονικὴ θεωρία αὐτοῦ τῶν ἀριθμῶν εἶναι ὅτι τὸ πᾶν ἔχει ἢ δύναται νὰ δημιουργηθῆ δι' ἀριθμῶν ἀποτελούντων ἐκάστοτε ὠρισμένην ἁρμονίαν. Ἴσσοφωτερον; Ὁ ἀριθμὸς. Ἴσσοφωτερον; Ἡ ἁρμονία. Κάθε τι εἶναι ἁρμονία καὶ ἀριθμὸς.

Καὶ ἔσον μὲν ἀφορᾷ τὴν ἁρμονίαν τῶν ἀριθμῶν, αὐτὴ εἶναι εὐεξήγητος. Ἐφ' ὅσον νόμοι διέπουν τὰ κοσμικὰ φαινόμενα, δύναται νὰ διατυπωθῶσιν ὡς σχέσεις ἀριθμῶν. Ἡ σημερινὴ ἐπιστήμη οὕτω τοὺς διατυπώνει πάντοτε, διὰ μαθηματικῶν τύπων. Ἄλλως τε καὶ ἡ πηγὴ ἐξ ἧς ἐξεπορεύθη ὁ Πυθαγόρας εἰς τὴν περίφημον θεωρίαν τοῦ τὸ προσεπικυροῖ.

Εἶναι γνωστὸν ὅτι ὁ Πυθαγόρας ἤχθη εἰς ταύτην ἐκ τῶν πειραμάτων αὐτοῦ ἐπὶ τῶν ἤχων. Ἀρμονικοὶ τόνοι παρετήρησεν ὅτι ἀποδίδονται ὅταν τὰ μήκη τῶν δονουμένων χορδῶν εὐρίσκονται εἰς σχέσιν ἀπλῶν ἀριθμῶν. Ἡ κυριαρχία τῶν ἀριθμῶν ἐπὶ τῆς μουσικῆς ἔφερε τὸν Πυθαγόρα εἰς εὐρυτέραν ἀνάλογον ἀντίληψιν τοῦ ἀστρικοῦ κόσμου ὡς ἀποτελέσματος ὁμοίας ἁρμονίας καὶ ἐκ ταύτης εἰς τὴν γενίκευσιν τῶν ἀριθμῶν ὡς τῶν μοναδικῶν παραγόντων τοῦ σύμπαντος.

Ἄλλὰ πῶς εἶναι δυνατόν νὰ φαντασθῶμεν

τὸ σύμπαν, τὴν ὕλην δημιουργουμένην ἀπὸ ἀριθμητικὰ ψηφία; Οἱ ἐρμηνευταὶ τοῦ Πυθαγόρα παρακάμπτον τὸν σκόπελον λέγοντες ὅτι ἐνταῦθα ὁ Πυθαγόρας εἰσέρχεται εἰς τὴν μεταφυσικὴν.

Ἄλλ' ὁ Πυθαγόρας ἦτο μὲν συμβολιστῆς, κυρίως διὰ τὸν φόβον τῶν Ἰουδαίων, οὐδὲν ἄλλως ὅμως μεταφυσικός, ἀλλὰ τοῦναντίον θετικὸς φιλόσοφος, μέγας μαθηματικός, γεωμέτρης καὶ ἀστρονόμος, εἴκοσιν αἰῶνας πρὸ τοῦ Ἰσοπερνίκου ἀναπτύξας τὸ ἡλιοκεντρικὸν σύστημα. Καὶ εἰς τὴν θεωρίαν τοῦ τῶν ἀριθμῶν ἤχθη ἐκ τοῦ πειράματος, ὡς εἶδομεν.

Ἄρα οἱ ἀριθμοί, αἱ μονάδες ἐξ ὧν ἐθεώρει συνιστάμενον τὸ σύμπαν, ἐσυμβόλιζον ἀγνωστὸν τινα ἐνιαῖον παράγοντα, ὡς ἐπρέσβευον καὶ οἱ πρὸ αὐτοῦ Ἴωνες φιλόσοφοι, ἄλλος τὸ ὕδωρ, ὡς ὁ Θαλῆς, τὸ ἀπειρον ὁ Ἀναξίμανδρος, τὸν ἀέρα ὁ Ἀναξίμανης, ὡς τὸν ἐνιαῖον κοσμικὸν παράγοντα. Τοῦτο φαίνεται καὶ ἐκ δύο χωρίων τοῦ Ἀριστοτέλους: εἰς τὸ ἕτερον ἐξ αὐτῶν λέγεται ὅτι οἱ Πυθαγόρειοι ἐθεώρουν τοὺς ἀριθμοὺς ὡς ὁμοιώματα τοῖς οὐσι, δηλαδὴ εἰκόνας τῶν πραγματικῶν συστατικῶν, εἰς τὸ ἄλλο ὅτι τὰ ὄντα ἐθεώρουν μιμήσεις εἶναι τῶν ἀριθμῶν.

Καὶ ἐκ τούτων καὶ μόνον ἐξάγεται ὅτι ὁ Πυθαγόρας δὲν ἰσχυρίζετο ὅτι τὰ πάντα δύναται νὰ δημιουργηθῶσι ἀπὸ ἀριθμητικὰ ψηφία προικισμένα μὲ ὑπερκοσμίους ιδιότητας, ἀλλ' ὅτι δύναται νὰ παρασταθῶσι πάντα δι' ἀριθμῶν, οἱ ὅποιοι ἀποτελοῦν ὁμοιώματα, εἰκόνας τουτέστιν ἀπλῶς τῶν ἀγνωστον πραγματικῶν στοιχείων ἅτινα συμβόλιζον.

Λαμβανομένου ὑπ' ὄψει ὅτι ὁ Πυθαγόρας ἐδέχετο, ὡς καὶ πρὸ αὐτοῦ ἄπαντες οἱ Ἴωνες φιλόσοφοι, τὸ ἐνιαῖον τῆς ὕλης, θὰ ἦτο δυνατόν τὰ πάντα νὰ παρασταθῶσι δι' ἀριθμῶν ἐφ' ὅσον τὰ συστατικὰ ταῦτα ἦσαν ὅμοια καὶ ἰσότιμα. Ἐφ' ὅσον τουτέστιν ὁ Πυθαγόρας ἐδέχετο τὴν ὀλίγον μετ' αὐτὸν ἀναπτυχθεῖσαν θεωρίαν τῶν ἀτομικῶν φιλοσόφων. Τοῦτο δυνάμεθα νὰ τὸ συμπεράνωμεν μετ' ἀσφαλείας ἐξ αὐτοῦ πάλιν τοῦ Ἀριστοτέλους, ὅστις ἐν τοῖς «περὶ Οὐρανοῦ», ἀναπτύσσων λεπτομερῶς τὴν ἀτομικὴν θεωρίαν τοῦ Λευκίππου καὶ Δημοκρίτου, ἐπιλέγει: «Ἐρόπον γὰρ τι καὶ οὗτοι πάντα τὰ ὄντα ποιοῦσιν ἀριθμοὺς καὶ ἐξ ἀριθμῶν καὶ γὰρ εἰμὴ σαφῶς δηλοῦσιν, ὅμως τοῦτο βού-

λονται λέγειν». Καὶ ἕτεροι, ὡς Διογένης ὁ Λαέρτιος, βεβαίως ὅτι ὁ Δημοκρίτος ἐνεπνεύσθη τὴν ἀτομικὴν θεωρίαν παρὰ τοῦ Πυθαγόρα.

Οὕτω, ἡ κοσμογονικὴ θεωρία τοῦ Πυθαγόρα λαμβάνει ἄρτιαν ὑπόστασιν καὶ λογικὴν συνοχήν.

Ἐὰν ἀκρως ἐνδιαφέρον οὐχ ἦτο τοῦ ζητήματος δὲν εἶναι τόσον ἡ ἔρευνα τῆς ἀληθοῦς ἐρμηνείας τῆς θεωρίας ταύτης, ὅσον τὸ ἀκρως ἐνδιαφέρον ὅπερ σήμερον αὐτὴ ἐμφανίζει.

Δύναται τουτέστιν ἡ θεωρία αὐτὴ νὰ ἔχη καὶ πολὺν ἀξίαν σήμερον, δεδομένης τῆς προόδου τῆς ἐπιστήμης ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετηρίδας; Μὲ τὴν πυρετώδη σπουδὴν εἰς ἣν οἱ σύγχρονοι καὶ μεγαλύτεροι ἐρευνηταὶ φυσικοὶ καὶ χημικοὶ ἐπεδόθησαν εἰς τὴν μελέτην τοῦ ραδίου καὶ τῶν λοιπῶν ἀκτινεργῶν στοιχείων καὶ τῶν ποικίλων ἀκτινοβολιῶν, κατάρθρωσαν, ταχέως καὶ ἀπροσδοκῆτως, δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, νὰ φθάσουν εἰς τὴν πλήρη διαλεύκανσιν τοῦ ζητήματος τῆς συστάσεως τῆς ὕλης καὶ τῆς φύσεως τῶν ποικίλων μορφῶν τῆς ἐνεργείας.

Εἰς τὴν ἐπίλυσιν τουτέστιν τοῦ μεγαλυτέρου τῶν κοσμικῶν προβλημάτων.

Ἡ θεωρία τοῦ Πυθαγόρα, μεταφερομένη εἰς σημερινὴν ἐπιστημονικὴν ἔκφρασιν, μᾶς λέγει:

Ἡ σύστασις τῆς ὕλης εἶναι ἐνιαία. Ἐὰν ἔσοχατα αὐτῆς στοιχεῖα, ὅμοια πάντα, δύναται νὰ εἰκονισθῶσι δι' ἀριθμῶν. Ὁ ἀριθμὸς τούτων, ἡ ἁρμονία τῶν ἀντιθέσεων, μᾶς δίδου πάντα τὰ εἶδη τῶν ἐν τῇ κόσμῳ μορφῶν τῆς ὕλης καὶ τὰς ιδιότητάς αὐτῶν ἐπομένως.

Πρὸς τὰς ἀντιλήψεις ἡμῶν περὶ ὕλης, εἰς τὰς ὁποίας κατελήξαμεν σήμερον μετὰ αἰῶνων συστηματικὴν ἔρευναν, παρουσιάζει ἡ θεωρία αὐτὴ καμμίαν ὁμοιότητα ἢ σχέσιν;

Ἡ κρατοῦσα σήμερον θεωρία περὶ τῆς ὕλης, εἰς τὴν ὁποίαν ὁμοφώνως οἱ ἐρευνηταὶ τῆς φύσεως πιστεύουν ἀκραδάντως, εἶναι αὐτὴ ἡ θεωρία τοῦ Πυθαγόρα αὐτούσιος. Εἶναι ἡ γνωστὴ κατὰ σύμπτωσιν μὲ τὸ αὐτὸ σχεδὸν ὄνομα θεωρία τοῦ ἀτομικοῦ ἀριθμοῦ.

Ἐὰν ἀγνωστον στοιχεῖον τῆς ὕλης, τὸ μοναδικόν, τὸ ὅποῖον παρὰ τῷ Πυθαγόρᾳ ἐξείκονιζετο δι' ἀριθμοῦ, ἀπεκαλύφθη. Εἶναι ὁ

ἠλεκτρισμὸς εἰς ἰσοτίμους μονάδας κατανεμημένος, εἰς ἄτομα ἠλεκτρισμοῦ νὰ εἴπωμεν, ὑπὸ δύο ἀντιθέτους μορφάς, τὴν ἀντίθεσιν τοῦ Πυθαγόρα, συναντιόμενα, τὴν μονάδα τοῦ θετικοῦ (πρωτόνιον) καὶ τὴν μονάδα τοῦ ἀρνητικοῦ (ἠλεκτρόνιον) ἠλεκτρισμοῦ. Καὶ διὰ νὰ ἐκφράσωμεν εἰς ἀπλουστεράς λέξεις τὰς δύο θεωρίας: Ὁ Πυθαγόρας ἔλεγε: «Ἐν εἶναι τὸ συστατικὸν τοῦ παντὸς εἰς μονάδας ὁμοίας κατανεμημένον. Ἐκαστον εἶδος ὕλης ἀποτελεῖται ἐξ ὠρισμένου ἀριθμοῦ τοιούτων μονάδων θετικῶν καὶ ἀρνητικῶν ἁρμονικῶς, δηλαδὴ κατὰ ὠρισμένους νόμους, διατεταγμένων. Οὕτω ἡ ὑπερφυῆς αὐτῆς διάνοια, διὰ τῆς ἐξόχου αὐτῆς διαισθήσεως, ἐκ τῆς πειραματικῆς ἐρεῦνης τῶν δονήσεων τῶν χορδῶν τῶν παραγουσῶν ἁρμονικοὺς τόνους γενικεύουσα, ἤχηθῃ εἰς τὴν χάραξιν τῶν βασικῶν γραμμῶν τῆς θεωρίας τῆς συστάσεως τῆς ὕλης, προτρέξασα τῆς σημερινῆς ἐπιστήμης κατὰ δύο καὶ ἥμισυ χιλιάδας ἐτῶν.

— Ἡ σημερινῆ θεωρία λέγει: «Ἐν εἶναι τὸ

συστατικὸν τοῦ παντὸς εἰς μονάδας ὁμοίας κατανεμημένον. Ἐκαστον εἶδος ὕλης ἀποτελεῖται ἐξ ὠρισμένου ἀριθμοῦ τοιούτων μονάδων θετικῶν καὶ ἀρνητικῶν ἁρμονικῶς, δηλαδὴ κατὰ ὠρισμένους νόμους, διατεταγμένων.

— Οὕτω ἡ ὑπερφυῆς αὐτῆς διάνοια, διὰ τῆς ἐξόχου αὐτῆς διαισθήσεως, ἐκ τῆς πειραματικῆς ἐρεῦνης τῶν δονήσεων τῶν χορδῶν τῶν παραγουσῶν ἁρμονικοὺς τόνους γενικεύουσα, ἤχηθῃ εἰς τὴν χάραξιν τῶν βασικῶν γραμμῶν τῆς θεωρίας τῆς συστάσεως τῆς ὕλης, προτρέξασα τῆς σημερινῆς ἐπιστήμης κατὰ δύο καὶ ἥμισυ χιλιάδας ἐτῶν.

Ἡ ἈΡΡΩΣΤΗ ΚΑΡΔΙΑ

ΔΙΗΓΗΜΑ

— Καλύτερα νὰ μὴν πῆγαινε στὴν Ἀθήνα! Αὐτὴ ἡ σκέπη ἐσχόταν καὶ ξαναρχόταν στὸ πρωτὸν μυαλὸν τῆς Φιλίτσας, ἐκεῖ πού καθόταν καὶ κεντοῦσε τὸ μαξιλαράκι τῆς, στὸ μπαλκόνι, πού πότιζε τὴ μπουγαρινιά, στὴν κουζίνα, πού φρόντιζε τὸ φαί γιὰ ἑφτά πενητασιμένα στόματα. Ἀνοιχτό, ἀπλόχωρο σπίτι, ὅλο δοσμένο πρὸς τὴ λιμνοθάλασσα. Βορεινὰ, μέσ' ἀπ' τὴν ἀνοιχτὴν παράθυρο, λαμπάδιαζε σὰν προσευχὴ συντριβῆς, στὴ μέση τοῦ αἵθριου οὐρανοῦ, ὁ θόλος τοῦ Ταξιδιόχου. Ἀργὰ περνοῦσαν οἱ παρόβαρες μέσ' τὴν ἀνοιχτάκι φῶς. Τέτοιες μέρες — Μάρτης μήνας ὅλο θάλασσα — εἶναι μιὰ βαθιὰ χαρὰ νὰ ζεῖ κανεὶς ἐκεῖ πέρα, στὸ Αἰτωλικό, στὴ θαλασσοχτισμένη πολιτεία τῆς νότιας Στερεᾶς. Καὶ νᾶναι ἡ Φιλίτσα μέσ' σ' ὅλο τὸ θάμπος τοῦτο δυστυχημένη, βαρυστημένη, σακατεμένη ἀπὸ τὴν συλλογὴν! Ἄχ, πῶς ἀλλάζει καμμιά φορὰ ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου! Ἐκεῖ πού δὲν τὸ περιμένει κανεὶς, ἔρχεται τὸ ἀναπάντεχο περιστατικόν, ἕνα μικρὸ-μικρὸ πρᾶματάκι, πού μόλις καὶ μετὰ βιᾶς τὸ προσέχεις, καὶ βάζει τὸ σύνορον πού εἶναι σὰ νὰ σοῦ φωνάζει: ἀπὸ δὴ καὶ πέρα ἀρχίζει ἕνας καινούργιος ἀγῶνας! Τέτοιες φωνὲς πρέπει νὰ εἶσαι πολὺν αἰσθαντικὸς γιὰ νὰ μπορεῖς νὰ τὶς μαζώνεις. Εἶναι αἰγαλές, διακριτικὲς, ἀπροσδιόριστες· ξε-

κινοῦν ἀπὸ μακρὰ καὶ μοιάζουν σὰν ἀντιλαλοὶ χαμένων κόσμων.

Τέτοια εἶταν κ' ἡ φωνὴ πού ἄκουσε — τὴν ἄκουσε ἕνα βράδυ, πάει κάμποσος καιρὸς τώρα, — κ' ἡ Φιλίτσα. Φθινόπωρον, ἡ θάλασσα σήκωνε κύματα ὀργισμένα, πρῶτος βορῆς ἀντιμαχόταν τὰ παραθυρόφυλλα. Νοσταλγία χειμῶνα πλημμυροῦσε τὸ σπίτι. Κ' εἶταν ὅλα σὰ νὰ περίμεναν ἕνα χτύπημα, ἕνα κρότο στὴν πόρτα, τὸ χτύπημα τῆς Μοίρας ἢ τοῦ τηλεγραφήτου. Ὁ μικρὸς ἀδερφός, ὁ Θανασάκης, ἀνέβηκε μ' ἕνα τηλεγράφημα στὸ χέρι: «Ἀσθενῶ βαρέως. Ἐδρίσκομαι «Ἐθαγγελισμὸν». Σπεύσατε». Τηλεγραφοῦσε ὁ θεῖος, γέρος ἄκλῆρος καὶ παραλῆς — ἡ μόνη ἐλπίδα γιὰ τὴν οἰκογένεια, γιὰ τὴν διόρθωση τοῦ προϋπολογισμοῦ τῆς, πού ἀπὸ καιρὸ τώρα πῆγαινε ἀπ' τὸ κακὸ στὸ χειρότερον. Εἶταν ἄρρωστη ἡ καρδιά του κ' εἶχε φύγει ἕνα μήνα πρὶν γιὰ τὴν Ἀθήνα, νὰ γιατρευτεῖ. Ὅλοι σταθῆκαν καὶ κοιτάζονταν. Τὰ πρόσωπά τους γέμισαν θλίψη, μὰ μέσ' στὰ μάτια τους παιγνίδιζε φεγγαβοδὸλημα, ἡ ἀνταύγεια ἀπ' ὀλόκληρα τὰ χουσαφια τῆς Ἀλάσκας. Γοργὴ ὑπόθεση, γρήγορη σκέψη. Ὁ πατέρας ἀποφάσισε νὰ εἰσπαισθεῖ τὴν νύχτα, καὶ τ' ἄλλο πρωί, στὶς ἑφτά, νὰ φύγει γιὰ τὴν «πρωτεύουσα». Ἀὐτὸς εἶπε: «Ἀθήνα».

Ἡ «πρωτεύουσα» εἶναι μιὰ μαγικὴ λέξη, καθαρηνουσιάνικη, ὅλο λαμπράδα καὶ ὑπονοούμενα. Καὶ τότε, ἄγνωστο ἀπὸ πῶς βάρη σταλμένη, τρεμοσάλεψε μέσ' στὸ νοῦ τῆς Φιλίτσας ἡ πρώτη σκέψη· δὲν εἶπε τίποτα, ἀμίλητη εἰσέλασε τὸ τραπέζι, ἔστρωσε τὸ καθαρό, ὄλαστρο τραπεζομάντηλο, ἔβαλε τὰ πιάτα καὶ τὰ μαχαιροπήρουνα, ταχιοποίησε τὰ ποτήρια κ' εἶταν τὴν ὥρα πού ἔφερε τὴ μεγάλη κανάτα μὲ τὸ νερό, ὅταν κοντοστάθηκε, κοίταξε τὸν πατέρα τῆς μὲ τὰ μάτια γιομάτα λύσσα, κ' ἐπρόφερε τὰ βαρυσήμαντα τούτα λόγια:

— Ἀὐτὸ μὲ παίρνεις κ' ἐμένα μαζί σου;

— Πού;

— Στὴν Ἀθήνα!

Ἡ μητέρα τὴν κοίταξε ξαφνιασμένη, τ' ἀδέρφια γύρω γύρω στὸ τραπέζι ἀνασῆκωσαν τὰ κεφάλια τους· κάτι πῆγαν νὰ ποῦν, μὰ τὸ ὕψος τοῦ πατέρα τ' ἀποστόμωσε. Ἐκεῖνος στοχαζόταν: κορίτσι τῆς παντρᾶς, ἄς δεῖ καὶ λίγο κόσμον παραπέρα· ὅσοι θάχω κ' ἐγὼ μιὰ συντροφιά, καὶ δὲν ξέρω πόσον καιρὸ θὰ χρειαστεῖ νὰ καθήσω στὴν Ἀθήνα.

Τὸ ἴδιο βράδυ εἰσπαισθεῖται κ' ἡ Φιλίτσα γιὰ τὴν «πρωτεύουσα».

Πρῶτ-πρῶτ, μὲ δύο βαλιζοῦλες κ' ἕνα μπογαλάκι στὰ χέρια, ξεκίνησαν γιὰ τὸ σταθμό. Πέρασαν τὸ γεφύρι, τυλιγμένο σὲ θάμπην ὁμίχλη, ἀνάμεσα στὴν ἡσυχασμένη λιμνοθάλασσα καὶ στὴ διπλὴ δευτροστοιχία τῶν εὐκαλύπτων, κ' ἀπαγγιάσανε στὸ σταθμό. Ἡ Φιλίτσα φοροῦσε τὸ καλύτερο ροῦχο τῆς, ἀπὸ γαλάζια ἀνοιχτὴ φανέλλα, κ' ἕνα καπελλάκι πού προσπαθοῦσε νὰ κρύψει αἰθιασπες τοῦφες μαλλιῶν. Μὰ τὸ στηθάκι τῆς κοντανάσαινε, σὰν ἀπὸ ἴλιγγο, μπροστὰ στὸν ἀπεριόριστο κόσμον, πού ἄρχιζε κεῖ δὴ χάμον, στὸν πρωινό, ξεμοναχιασμένο σταθμό, καὶ δὲν τελείωνε πουθενά. Ὡς πού νὰ πάρον τὰ εἰσιτήρια, ὅς πού νὰ ῥῥθῃ τὸ τραῖνον ἀπὸ τὸ Βραχάρι, ἀπλωνε τὸ μάτι τῆς σ' ὅλη τὴν πολιτεία, πού ἄφησε πίσω τῆς, κοίταζε τὰ χαμηλὰ παχυσμένα βουνὰ ἀπὸ τὴν μιὰ μεριά, τὴν σπαθιά, πού λαβώνει τὰ σιέρνα τοῦ Ζυγοῦ ἀπὸ τὴν ἄλλη, καὶ δὲ μποροῦσε νὰ συμμαζέψει τοὺς στοχασμοὺς τῆς. Αὐτὸ εἶταν ἕνα καινούργιο αἰσθημα: χαρὰ καὶ λύπη μαζί, μιὰ πίκρα, πού δὲ μποροῦσε νὰ τὴν ξεδιαλύνει, καὶ μιὰ χαρὰ, πού

δὲν ἔφερε τί περιεχόμενο νὰ τῆς δώσει...

Ἦστερα, τὸ τραῖνον ἔφυγε. Ἀπὸ τὰ στενά του παράθυρα περνοῦσαν ἀργὰ τὰ λιοστᾶσια ἀπὸ τὴν μιὰ μεριά, ἡ θάλασσα καὶ τὰ πλατιά, ἄρρωστημένα τεράγη ἀπὸ τὴν ἄλλη. Βαλιτότοπος, ὅλο ραθυμιά καὶ πυρετὸ. Στὸ σταθμὸ τοῦ Μεσολογγιοῦ, ἡ Φιλίτσα κατέβηκε λίγο νὰ ξεμουδιάσει, καὶ δὲν εἶχαν περάσει παρὰ εἴκοσι λεπτά μονάχα ἀπὸ ταξίδι δεκατριῶν ὡρῶν, μιᾶς ὀλάκερης μέρας. Στὸ Κερυνέρι εἶδε γιὰ πρώτη φορὰ τὸν τραχὺν ἀνήφορο τῆς Βαράσοβας καὶ τὸ μεγάλο πέλαγος. Ἡ Πάτρα τὴν θάμπωσε μὲ τὴν μεγαλοσύνη τῆς. Μὰ τὸ βράδυ, ὅταν μῆλκαν στὴν Ἀθήνα, σχεδὸν φοβήθηκε· στριμώχτηκε γερὰ στὸν πατέρα τῆς καὶ πῆρε τὴν ἐκφραση τοῦ τρομαγμένου πουλιοῦ. Ποιὸς δὲ θάδινε πολλὰ πράματα, γιὰ νὰ ξαναγίωσει ἄλλη μιὰ φορὰ τὸ αἰσθημα πού δίνει τὸ φτάσιμο σὲ μιὰ μεγάλη ἀπέραντη πόλη, αὐτὴ τὴν ἀνατριχίλα, πού φαίνεται νὰ ῥχεται ἀπὸ τὸν ὠκεανόν, ἀπὸ μακριὰ, ἀγνώριστα διαστήματα;

Πέντε μέρες τώρα ἔμεναν στὴν Ἀθήνα, κ' ἡ ἄρρωστη καρδιά τοῦ θεῖου δὲν ἔλεγε νὰ σταματήσει. Δυὸ φορὲς τὴν ἡμέρα πῆγαιναν στὸν «Ἐθαγγελισμὸν» καὶ τοῦ παρᾶστεκαν στὸ κρεβάτι. Εἶταν ἀδερφὸς τοῦ πατέρα, κ' ὁ πατέρας εἶχε γι' αὐτὸν πολλὴ συμπόνια, ὅση συμπόνια μποροῦσε νὰ εἶχε γιὰ μιὰν ἄλλη ὑπαρξὴ ἕνας ἀνθρώπος βαρυστημένος πενήντα ὀλάκερα χρόνια στὴ ζωὴ. Μὰ γιὰ τὴν Φιλίτσα, ὅλα τούτα δὲν εἶταν παρὰ ἕνα ὠραῖο ὄνειρον· κ' ὠραιότερος ἀπὸ κάθε ὄνειρον εἶταν ὁ νέος γιατρός πού στεκόταν στὰ δεξιά τοῦ καθηγητῆ, διὰ τὸ πρῶτ, στὶς δέκα μ' ἔντεκα, γινόταν ἡ ἐπίσκεψη στὸς ἄρρωστους. Θέ μου! πόσο ἐγγενικὰ μιλοῦσε, μὲ τί χάρη ρωτοῦσε τὸνα καὶ τ' ἄλλο, πῶς ἀστραποβολοῦσε, καλοχτενισμένη, ἡ ξανθὴ του χωροστρα, καὶ πῶς γυάλιζαν τὰ κάτασπρα δόντια του! Ἡ Φιλίτσα, γιὰ πρώτη φορὰ στὴ ζωὴ τῆς, ἔνοιωσε νὰ τὴ συνεπαίρνει ἕνας ἄγνωστος ἀνεμος μὲ μιὰ τέτοια ὀρμή. Καὶ δὲν πέρασε πολὺς καιρὸς, γιὰ νὰ καταλάβει πῶς ἡ ἄρρωστη καρδιά τοῦ θεῖου θὰ μποροῦσε ἴσως νὰ γίνε καλά, μὰ πῶς θάμενε γιὰ πάντα ἄρρωστη ἡ δικὴ τῆς καρδιά. Ἀπὸ τότε δὲν ἔβλεπε πῶς τίποτε μέσ' στὸ μεγάλο νοσοκο-

μεῖο. Ὁ ἄρρωστος, μέσ' στήν πλούσια κάμαρη, στό λευκό του κρεβάτι, εἶχε σβυστεῖ σάν ξέθωρο ἰχθυόγραμμα· οἱ νοσοκόμες περνοῦσαν σάν ἀνάερα ἄσπρα φαντάσματα, οἱ σκάλες, οἱ πόρτες, οἱ τοῖχοι, τὰ ψηλά ταβάνια, τὰ παράθυρα, τὰ θερμομέτρα, ἀνεβοκατέβαιναν σὺν ξεφρενιασμένο κυκλογύρισμα ἐνὸς ἐφιαλτικοῦ πυρετοῦ — καὶ μέσ' σ' αὐτὴ τὴν κοσμογαλασίᾳ δὲν ἔμενε ὀρθή, γυαλιστερή, ὄλο θερμὴ ἀνταύγεια, παρὰ μιὰ ξανθή, καλοχτενισμένη χωρίστρα καὶ μιὰ διπλὴ σειρὰ δοντιῶν... Δὲ μπορεῖ κανεὶς σὺν τέλος-τέλος νὰ καταλάβει τί χρειάζεται τὴν τὴν μέθη καὶ τέτοια φλόγα σὲ μιὰ φτωχὴ ἀνθρώπινη ὑπαρξη, ποῦ βροῖται τὴ δύναμη μιὰ καρδιά νὰ ζεῖ σὲ τέτοια σπαραχτικὴ ἀγωνία, γιατί νύσχεται μιὰ τέτοια θύελλα σὺν πῶ ξάστερο οὐρανό... Κ' ὕστερα, τί σκοπὸ ἔχει κι αὐτὸς ὁ ἔρωτας, κ' ἕνας τέτοιος ἀπελπισμένος, ἄσκοπος ἔρωτας... Θὰ περάσει κάμποσος καιρὸς, γιὰ νὰ μπορέσει νὰ στοχαστεῖ ὅλα τοῦτα τὰ πράγματα ἢ Φιλίτσα.

Κι ὁ καιρὸς πέρασε. Ὁ θεῖος ἔγινε καλά. Ὁ πατέρας πῆρε τὴ Φιλίτσα καὶ γύρισαν στήν πατρίδα. Στὴν ἀρχή, κανεὶς δὲν κατάλαβε τίποτε. Ὅλα πῆγαιναν ταχτικά, ὅπως πρῶτα. Ἡ μέρα διπλωνόταν πάνω στὴ μέρα, ὁ μῆνας σὺν μῆνα. Ἡ Φιλίτσα κεντοῦσε πάντα τὰ μαξιλαράκια της, ετοίμαζε τὰ προικιά της, πότιζε σὺν μπαλκόνι τὴ μπουγαρινὰ καὶ φρόντιζε τὸ φαῖ σὺν κουνελίνα γιὰ ἐφτά πεινασμένα στόματα. Μὰ εἶταν ἄλλη Φιλίτσα πιά αὐτή... Καὶ τοῦτο δὲν ἄργησαν νὰ τὸ καταλάβουν ὅλοι. Ἀνήσυχτοι, προσπάθησαν νὰ μάθουν τὸ λόγο, νὰ βροῦν τὴν αἰτία, νὰ ψάξουν τὴν ἀφορμὴν ποῦ ἔδινε τέτοια χλωμάδα σὺν μάγουλα τῆς κόρης καὶ τέτοιο βᾶθος σὺν μάτια

της. Τίποτε, τίποτε. Ἡ ἄρρωστη καρδιά φύλαγε ζηλότυπα τὸ μυστικὸ της. Τὸ καλοκαίρι, τὴν πῆγανε σὺν βουνά, ν' ἀλλάξει ἄερα, νὰ ξεσκοτίσει. Χαμένος κόπος. Ἀναθυμόταν τὴ φθινοπωρινὴ βραδιά, ποῦ ἤρθε τὸ τηλεγράφημα, τὸ ταξίδι σὺν Ἀθήνα, τὸν «Εὐαγγελισμό». Κ' ἐκεῖ σταματοῦσε. Πάρα πέρα δὲ μποροῦσε νὰ συλλογιστεῖ. Ἄλλως τε, ὄλο αὐτὸ ἔμοιαζε μ' ἕνα τέτοιο ἀπίστευτο ὄνειρο! Μιὰ δειλὴ, ἄβγαλτη καρδούλα κεῖ δὲ πέρα, πῶς νὰ μπορέσει ν' ἀντιμετρήσει τὸν πυρετικὸ της παλιὸ μὲ τὴν ἀπήχηση κελῆν τοῦ μεγάλου κόσμου, τοῦ κόσμου ποῦ τὸν φωτίζουν τέτοιες ἀστραφιερὲς χωρίστρες, τέτοια θαυμάσια, εὐγενικά, πάμφωτα μάτια. Ἡ ζωὴ τῆς στενῆς ἐπαρχίας τὴν εἶχε μάθει νὰ κρύβει τὸ στοχασμὸ της, νὰ κόβει τὰ φτερά τῶν ὄντων της, καὶ νὰ πέφτει, νὰ πέφτει σὲ μιὰ θεληματικὴ ταπεινωσύνῃ, γεμάτη ἀπὸ τὴ συναισθησὴ τῆς ἀναξιοτήτας της. Τὸ χειρότερό της μαρτύριον εἶταν ποῦ δὲ μποροῦσε νὰ καταλάβει μὲ τί τρόπο εἶχε γίνει ἔτσι ἀναπάντεχα, ἔτσι βίαια, ἔτσι-δὲ χωρὶς ἐλπίδα καὶ χωρὶς σκοπὸ, ὄλο τοῦτο. Ποτὲ δὲν εἶχε περάσει ἴσαμε τότε ἀπὸ τὸ νοῦ της πῶς μποροῦσε νάσαι κάτι τέτοιο ὁ ἔρωτας...

Ἄν ἢ Φιλίτσα εἶταν πολὺ ρωμαντικὴ, θὰ μποροῦσε καὶ νὰ πεθάνει ἢ νὰ γίνει καλόγρια. Τέτοιο πρῶμα δὲν ἔγινε. Ζοῦσε μονάχα μὲ τ' ὄνειρό της, κ' εἶταν ὄρες-ὄρες σχεδὸν εὐτυχισμένη ποῦ ἤρθε ἕνας τόσο μεγάλος καημὸς νὰ πλημμυρίσει τὴν ὑπαρξή της. Ὑστερα, μπορεῖ καὶ νὰ ἦτο ἕνας ἄλλος ἔρωτας: πῶς ἀπὸ κάθε ἔρωτα παραστρέκει πάντοτε καὶ περιμένει τὴν ὥρην τοῦ ἕνα ἄλλου. Βέβαια, μιὰ τέτοια σκέψη δὲν εἶναι ἀσπληγία. Δὲ γίνεται, κάπως θὰ τὰ βόλεψε μὲ τὴν ἄρρωστη καρδιά της.

I. M. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

ΤΟ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟ ΙΔΑΝΙΚΟ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

Ὁ κ. R. P. Festugière, παλαιὸς γνώριμος τῶν Ἀθηνησῶν, ἀρχαιολόγος ἀλλοτε καὶ σήμερα δομινικανός, δημοσιεύει ἕνα ἀξιόλογο βιβλίο, «Τὸ θρησκευτικὸ ἰδανικὸ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων καὶ τὸ Εὐαγγέλιον». Σὲ ποῖο μέτρο τὸ θρησκευτικὸ συναίσθημα τῶν Ἑλλήνων τοὺς προπαρασκεύαζε σὺν χριστιανισμῷ; Σὲ ποιὲς σκοτεινὲς ἐνατενίσεις καὶ ἀνέκφραστες ἢ ἀτελῶς διατυπωμένες, ἀνταπεκρίνετο ἢ νῆα θρησκεία σ' αὐτούς; Ἡ ἐπίδρασις τοῦ ἑλληνισμοῦ σὺν χριστιανικῇ θεολογίᾳ εἶναι ἀναμφισβήτητη. Ἀλλὰ ποιὲς ἦσαν οἱ σκέψεις καὶ τὰ αἰσθήματα ποῦ διεσταύρωνεν ὁ Ἀπόστολος Παῦλος σὺν τὴν Ἀγορὰ τῶν Ἀθηνησῶν, σὺν τῷ Ἐφεσο καὶ τῷ Κόρινθο; Τί τοὺς ἔλειπε — μὲ μιὰ λέξι — καὶ τί τοὺς προσέφερε ὁ χριστιανισμὸς;

Παρ' ὄλο τὸ πολὺπλοκο τῆς ἑλληνικῆς ψυχῆς, ὅπου συναπαντῶνται: «ἡ χαρὰ τῆς ζωῆς καὶ ἡ ἀπέχθεια τῆς ζωῆς, ὁ ἔρωτας τῆς δράσεως, ὁ ἀσκητισμὸς πλάι σὺν φιληδονισμῷ, βαθύτατες θρησκευτικὲς ἀνάγκες πλάι σὺν δξύτερο ρασιοναλισμῷ», ὁ κ. Φεστιγιέρ χαράσσει μὲ ἀδρὲς γραμμὲς τὸ ἠθικὸ πορτραῖτο τοῦ Ἑλλήνου.

Ποιὰ εἶναι λοιπὸν ἡ ἀγωγή τῆς Ἑλλάδος αὐτῆς «ποῦ μᾶς ἔκαμεν ἀνθρώπους»; Ἡ ἠθικὴ, ποῦ ἐδιδάσκοντο ἀπὸ τὴν παιδικὴν ἡλικία τους, ἦταν οὐσιαστικὰ ἀριστοκρατικὴ, γιατί δὲν ἀφεώρα οὔτε τὸ σκλάβο, οὔτε τὸ βάρβαρο ἢ τὸν ξένο. Τοὺς ἔλειπε συνεπῶς — συμπεραίνει ὁ κ. Φεστιγιέρ — τὸ αἰσθητικὸ τῆς ἀνθρωπίνης κοινότητος, ἀφοῦ ἕνα πλῆθος ἀνθρώπων ἦσαν ἀποκεκλεισμένοι σὺν περιθώριον τῆς ζωῆς των — ἔξω ἀπὸ τὸ στενὸ πλαίσιο τῆς μικρῆς ἀριστοκρατικῆς κοινωνίας των. Καὶ ἡ μεγαλειότερη ἐπανόστασις τοῦ χριστιανισμοῦ εἶναι ἀκριβῶς τὸ ὅτι ἐκάλεσε τοὺς ἀποκλήρους αὐτοὺς νὰ συμμετάσχουν σὺν

κοινῇ κληρονομίᾳ. Οἱ φιλόσοφοι ἦσαν οἱ πνευματικοὶ ὀδηγοὶ μιᾶς νεότητος, προνομίου ἐκ γενετῆς. Καὶ οἱ νέοι τοῦ Πλάτωνος, ποῦ σηκώνονται χάραγμα γιὰ νὰ τρέξουν ν' ἀκούσουν τοὺς σοφιστὰς, δὲν εἶχαν τίποτα καλλίτερο νὰ κάμουν. Ἦταν ἡ εὐλογημένη ἐποχὴ τῶν φιλοσοφικῶν συζητήσεων, τῆς διαλεκτικῆς καὶ τῆς μειευτικῆς, σὲ μιὰ κοινωνία ὅπου ὁ θεσμὸς τῆς δουλείας ἐδημιουργοῦσε γιὰ τοὺς πολίτας ἐξαιρετικὲς συνθήκες ἀνέσεως. Ἀλλ' ἦταν μόνο οἱ ἀκαδημαϊκὲς ἀπολαύσεις ποῦ ἀναζητοῦσαν;... Ὁ κ. Φεστιγιέρ φέρνει σὺν φῶς τὸ συνειδητὸ ἢ ἀσυνείδητο δράμα ποῦ ἐπαίξετο σὺν βᾶθη τῶν ψυχῶν. Οἱ θεοὶ αὐτοὶ, ποῦ τοὺς ἐλάτρευαν καὶ τοὺς ἐφοβοῦντο, οἱ θεοὶ-προστάται τῶν πολιτειῶν, ἀγνοοῦν τὰ ἄτομα, ἢ τουλάχιστον δὲν ἔχουν γι' αὐτὰ οὔτε παρηγοριά, οὔτε συγκατάθεσι καὶ στοργή. Ἀντιπροσωπεύουν τὴν μακαριότητα, τὴν ἀθανασία, ἐνῶ ὁ κοινότοπος τῶν ἀτόμων εἶναι οἱ φευγαλέες σκιὲς τῶν ὄντων τους καὶ οἱ «θνητοὶ» ποῦ σαρρώνονται σωρηδὸν σάν τὰ φύλλα σὺν παγερῇ φθινοπωρινῇ πνοῇ... Ἡ ἑλληνικὴ σκέψις δὲν εἶναι τόσο χαμογελοῦσα ὅσο ἄρρεσε σὺν Ρενὰν νὰ τὴν βλέπη. Ὁ γηραιὸς Ἡσίοδος μᾶς ἐμφανίζεται μὲ μιὰ ὄψιν ἀδρακωμένη ἀπὸ τὴν ἔγνοια καὶ τὴν ἀβεβαιότητα. Οἱ τραγικοὶ ἀντλοῦν ἀπὸ τὰ θέματα τῆς εἰμαρμένης καὶ τοῦ θανάτου, κραυγὲς καὶ ἐκφράσεις πῶς ἀπελπισμένους ἀπὸ τοὺς θρήνηους τοῦ Ἐκκλησιαστῆ. Δικαιώνουν τὸν Σοπενάουερ καὶ διακηρῶσσουν, σὲ κάθε τους φράση, πῶς ἴδαν προτιμότερο γιὰ τὸν ἀνθρώπο νὰ μὴν εἶχε γεννηθεῖ. Ἐναντῖον τῆς θλίψεως αὐτῆς, τί καταφύγιο εἶχαν, ἐκεῖνοι ποῦ τὴν αἰσθάνοντο;... Ὁ Πλάστης τοὺς προσανατολίζει πρὸς τὸ «θεῖον», στοὺς κόλπους τοῦ ὀποῦ οἱ ἰδέες σχηματίζονται ἕνα εἶδος Ἀ-

ρείου Πάγου τῶν θεῶν. Πιστεύει στὴν Ἀθανασία; Κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ τὸ πῆ. Ὁ Θεὸς τοῦ παραμένει ξένος στὴν προσπάθεια τοῦ ἀνθρώπου νὰ ὑψωθῆ μέχρις αὐτοῦ. Ὁ Ἀριστοτέλης ἀπορρίπτει τὴς πλατωνικὰς ἰδέας — πιστεύει στὴν ἐνότητα τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ ἡ ἀθανασία τῆς ψυχῆς τοῦ φαίνεται πρᾶγμα ἀκατανόητο καὶ ἀδύνατο. Ὁ Ἐπίκουρος, ὁ «Βούδδας τῆς Δύσεως», ποὺ ὁ συγγραφεὺς τὸν ἐπικαλεῖται στὸ μικρὸ του κῆπο τῶν Ἀθηναίων, φυτευμένο μὲ κυπαρίσσια καὶ ροδοδάφνες, ἀρνεῖται ἐπίσης τὴν ἀθανασία τῆς ψυχῆς. Ὁ σοφὸς δὲν ἔχει τὴν ἀνάγκη τῆς εἶναι αὐτάρκης — ὁ θεὸς τῶν Στωϊκῶν εἶναι ἀπρόσωπος, ἡ Πρόνοια σ' αὐτοὺς κέρνει τὴν τραχεῖα μορφή τῆς Ἀνάγκης — καὶ εἶναι πεπεισμένοι ὅτι ἡ ψυχὴ διαλύεται μαζί μὲ τὸ σῶμα. Καὶ ἡ διατριβὴ τοῦ Κικέρωνος περὶ τῆς Φύσεως τῶν Θεῶν, ποὺ ὁ κ. Φεστουζιέρ τὴν ἀναλύει μὲ ἰδιαιτέρα λεπτολογία, στὸ τέλος τοῦ βιβλίου του, διαπιστώνει τὴν χρεωκοπία τῶν φιλοσόφων, τὴ στιγμή ποὺ ἀπάνω στὸ σκοτεινὸ δρίζοντα χύνει τὸ φῶς τῶν ὑπερκοσμίων ἀκτίνων τοῦ τῶ ἀνέσπερο ἄστρο τῆς Βηθλεέμ. . .

Στὴ θαυμασία ἐντούτοις ἐπισκόπησιν τῆς Ἑλληνικῆς σκέψεως ὑπάρχει ἓνα χάσμα — καὶ τὸ χάσμα αὐτὸ διευκολύνει τὸν συγγραφέα νὰ φθάσῃ ἀνετώτερα στὸ συμπέρασμα του. Ὁ κ. Φεστουζιέρ ἀγνοεῖ ἢ παραγνωρίζει τὸν ὀρφισμὸ — τὸ ἔαρ αὐτὸ τοῦ Χριστιανισμοῦ, ὅπως τὸν ἀποκαλεῖ ὁ Μπινιόνε. Ἡ νέα αὐτὴ — γιὰ τὴν ἐποχὴ τῆς — θρησκεία, βγαλμένη ἀπὸ τὴν ἀγωνία τῶν λαῶν, ποὺ δὲν εὕρισκαν — ὅπως ὀρθὰ παρατηρεῖ ὁ κ. Φεστουζιέρ — καμμιά βοήθεια στὴν ἀδιάφορη αἴγλη τῶν ἀριστοκρατικῶν Ὀλυμπίων, εἶχε κάμει, καθὼς ὁ Χριστιανισμὸς ἐξ ἡ ἑπτὰ αἰῶνες ἀργότερα, νὰ κατεβῆ ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς ὁ Θεὸς ἐπὶ τῆς γῆς. Παιδί μίᾳς γυναίκας, καθὼς ὁ Χριστὸς, ἐνεσαρκώθη ὁ Διόνυσος στὸν ἀνθρώπο, καὶ πόνεσε μέσα σ' αὐτόν — καὶ ὁ ἀνθρώπος, ἐνωμένος μὲ τὸ Θεό, συνεμερίσθη τὸ Πάθος του καὶ τὴν Ἀνάστασί του. Τὰ τεῖχη τοῦ Ὀλύμπου — τὸ Λοῦθρον τοῦ Βασιλέως Διὸς — δὲν περιέκλειον πιά θεοὺς στὸν περίβολό τους. Μὲ τὴ σκαπάνη, οἱ λαοὶ εἰσώρμησαν μέσα. Τὸ θεῖον ἦταν σὲ ἄλλους. Ὅλοι μποροῦσαν ν' ἀποταθοῦν πρὸς αὐτό, καὶ μιά πίστις σκοτεινὴ, σκεπαμένη μὲ θρύλλους παθητικῶς, διωχέτεσε

βραδύτατα στὴς ψυχὰς τὸ αἰσθημα τῆς αἰωνίας ἐνότητος τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν θεῶν — τὴν καίουσα δίψα τῆς ἀθανασίας — καὶ τὴν ἐλπίδα νὰ τὴν ἱκανοποιήσουν μὲ τὸ μέσο τῆς ἐκτάσεως καὶ τοῦ καθαρμοῦ. Οἱ ψυχὰς τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος — στὴ Σικελία καὶ τὴ Νότιο Ἰταλία — φτερούγιζαν ἀθρόες πρὸς τὴς μυστικὰς ὄχθες τοῦ ὀρφισμοῦ. Ἡ ἄλλη Ἑλλάς εἶχε προφυλαχθεῖ ἀπὸ τὸν ἱλιγγο τοῦ ὑπερέραν μὲ τὸν ἰδανικὸ της ρεαλισμὸ, ποὺ παῖρνε τὴν Πολιτεία γιὰ αἰσθητὸ ἀντικείμενο τῆς λατρείας του. Ἡ Πολιτεία ἦταν ἡ ζῶσα ἐνότης ποὺ συνεκέντρωνε ἀπαιτητικὰ ὅλες τὴς ἠθικὰς δυνάμεις τῶν πολιτῶν. Ἀλλ' ἡ ἐνότης αὐτὴ δὲν ἦταν δυνατὴ παρὰ σὲ πόλεις ὀλιγαριθμοῦ καὶ σχετικὰ ὁμοιογενοῦς πληθυσμοῦ, ὅπως ἦταν οἱ ἑλληνικὰς πολιτείες. Δὲν συνέβαινε ὅμως τὸ ἴδιο καὶ στὴς πόλεις τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος. Οἱ πόλεις ἐκεῖ ἦσαν ὑπερκατωκημένες — ὅλα τὰ αἶματά, τῆς Εὐρώπης, τῆς Ἀφρικῆς, τῆς Ἀνατολῆς, χυμένα μέσα στὸ ἴδιο ποτήρι, ἀνεμιγνύοντο χωρὶς νὰ συνενωθοῦν. Περιουσίες ὑψώνοντο πλάι στὴν ἀθλιότητα — τὸ χάος καὶ οἱ συρροὲς αὐτὲς ἦσαν πολὺ λίγο εὐνοϊκὰς γιὰ τὴν ἐπίσημη ἀριστοκρατικὴ θρησκεία. Θυμίζουσι τὴς Ἀμερικανικὰς πολιτείες ποὺ ξεφύτρωσαν σὲ μιὰ νύχτα, κι' ὅπου συνωθοῦνται μετανάστες ἀπ' ὅλα τὰ μέρη τῆς γῆς. Ἡ ἐνότης τῆς πολιτείας στὴς Συρακοῦσες ἢ τὸν Ἀκράγαντα δὲν εἶχε πραγματοποιηθῆ παρὰ στὸ πρόσωπο τοῦ φοβεροῦ καὶ χλιδικοῦ τυράννου, ἀληθινοῦ ἡγεμόνος τῆς Ἀναγεννήσεως, ποὺ ἐπεβάλλετο μὲ τὴ δύναμι, τὴ δόξα καὶ τὸ δόλο, σ' ἓνα λαὸ πάντοτε ἔτοιμο νὰ ἐπαναστατήσῃ. Μιά τέτοια πολιτεία δὲν μποροῦσε, φυσικὰ, νὰ ἱκανοποιήσῃ τὴς βαθειὰς ἀνάγκες τῶν ψυχῶν. Δὲν μποροῦσε νὰ ἐμπνεύσῃ παρὰ τραγούδια μεγαλοπρεπῆ, ἐπὶ παραγγελία, δαφνοστεφῶν ποιητῶν, ὅπως ὁ Πίνδαρος. Καὶ ὁ Πίνδαρος αὐτὸς ἀποκαλύπτει ὅτι, στὴν αὐλὴ τοῦ ἡγεμόνος, ἡ κοινωνικὴ πραγματικότης δὲν ἦταν ἀρκετὰ μεστή, παρ' ὅλη τὴν ἐκτυφλωτικὴ τῆς λαμπρότητας, ὥστε νὰ ἐξελείψῃ ἀπὸ τὴν καρδιὰ τοῦ Θήρωνος τὴ νοσταλγία ἐνὸς κόσμου ὑπερφυσικοῦ. Ἡ πατρίδα δὲν ἦταν ἀρκετὰ πλατειά, οὔτε ἀρκετὰ βαθειὰ ἐδραιωμένη — δὲν ἦταν ἐπαρκῆς. Ἐχρειάζοντο μιὰ πατρίδα αἰώνια — στὴν οὐρανικὴ Πολιτεία. Καὶ γιὰ νὰ μπορέσῃ νὰ συμπεριλάβῃ ὅλους αὐτοὺς

τοὺς ἀνθρώπινους πληθυσμούς, ποὺ τοὺς διεχώριζαν ἀπότομα τοὺς μὲν ἀπὸ τοὺς δέ, ἀντιθέσεις, ἀκρότητες φυλῆς, ἀγωγῆς, σκέψεως, περιουσίας — Ἑλληνας, Φοίνικας, Σικελοὺς καὶ Καρχηδονίους — ἐχρειάζοντο τ' ἀπέραντα μπράτσα τοῦ ἀπείρου Θεοῦ. Οἱ Ἑλληνες τῆς κλασικῆς γῆς καὶ ἐποχῆς ἀντιπαθοῦσαν αὐτὴ τὴν ἀντίληψιν ποὺ προσέκρουε στὸν ἀτομικισμὸ τους, ὅσο καὶ στὸ διαυγῆ τους ὀρθολογισμὸ. Ἄνταπεκρίνετο ὅμως στὴς ἀ-

νάγκες τῆς ὑπερποντίου Ἑλλάδος, τῶν κομποπόλεων αὐτῶν ὅπου προεσχεδιάζετο τὸ νεώτερον ἕνδιον μίᾳς κοινότητος κοσμικῆς — μίᾳς Πανανθρωπότητος — καὶ τῶν ὁπείων οἱ ποιητὰ φιλόσοφοι — δραματιστὰ, προφητὰ καὶ πρόδρομοι — ἐτόλμησαν ν' ἀνοίξουν, αἰῶνες πρὶν ἀπὸ τὸ Χριστιανισμὸ, τὴς ἡράκλειες κολώνες τοῦ μεσογειακοῦ σκάφους πρὸς τὴς ὠκεάνειες ἀπόψεις τοῦ «ἐν ἅπαντα» — τοῦ ἀπείρου Θεοῦ.

ΤΑΚΗΣ ΜΠΑΡΛΑΣ

Ἡ ΑΠΕΙΡΗ ΣΤΙΓΜΗ

Ὡρα γλυκειᾶς ἀπαντοχῆς ποὺ ροδοσκάζ' ἡ αὐγούλα
Κι ἡ πλάση πᾶσα γέμισε μὲ φῶς καὶ καλοσύνη·
Χυμένα τᾶγριολούλουδα ποντοῦ μοσχοβολοῦσαν
Καὶ τὰ πουλιὰ ἀποιρῖνονταν στὸ σούσουρο τῆς λεύκας.

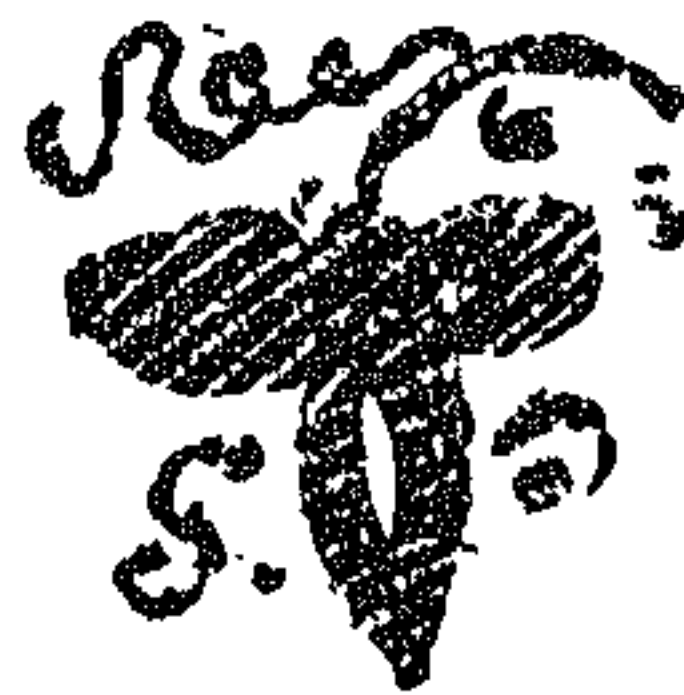
Στὸ ἔρημικὸ, πλανήθηκα, τὸ μονοπάτι, μόνος,
Κι ὁ Ἀπρίλης μὲ περίμενε νὰ μὲ καλοσωρίσει.
Μι' ἀχτίδα κι ἐν' ἀνθόκλωνο τὴ μέρα μου μαγείψαν·
Κι ἦταν ἡ μέρα μου χαρὰ δλάκερη κι ἀγάπη.

Πουλί, θαρρεῖς, πετάρισε βαθειὰ στὰ σωθικά μου,
Κι' εἶχε λαχιάρα μακρονὰ στ' ἀγέρι νὰ πετάξει,
Πιάν' ἀπ' τὸ γαλανὸ γιαλὸ καὶ τὸ μεγάλο κάμπο.

Τ' ἀγέρι φύσηξε ἀπαλὰ στὰ φύλλα τῆς καρδιάς μου . . .

Καί, ξαφνικά, ἔνωσ' ἄμετρα ἡ ψυχὴ μου νὰ βαθαίνει,
Ποὺ θὰ χωροῦσαι δλάκερο τὸν κόσμον ἐντὸς μου κι εἶπα
Πῶς τόση ἀγάπη εἶναι πολλὴ κι ἡ μιὰ ζωὴ δὲ φτάνει.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΟΥΓΙΟΥΛΗΣ

Η ΜΕΤΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΗ ΡΩΣΣΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Δ'. (*)

Στὸ δ' καὶ τελευταῖο κεφάλαιο τῆς μελέτης αὐτῆς θὰ ἀσχοληθοῦμε κυρίως μὲ τὸ ἔργο τῶν προλετάρων νεορώσων συγγραφέων, τῶν συγγραφέων δηλαδή, πού ἀνήκουν ὄχι μόνο ψυχικά ἀλλὰ καὶ πολιτικά στὴ Διχτατορία τοῦ Προλεταριάτου τῆς Σοβ. Ρωσίας. Εἶναι οἱ συγγραφεῖς ἐκεῖνοι πού, νέοι οἱ περισσότεροι, βγήκαν μέσ' ἀπὸ τὴ φωτιά τῆς Ἐπανάστασης, πού ἀντρώθηκαν κάτω ἀπὸ τὴ συνθήκη πού δημιούργησε, πού πιστεύουν ἀπόλυτα στὴν ἐπιτυχία τοῦ σοσιαλισμοῦ, καὶ πού εἶναι ἀφιερωμένοι, στὸν πνευματικὸ τους τομέα, στὴν οἰκοδομητικὴ ἐργασία πού δέκα χρόνια, μετὰ τὴς φωτιῆς τοῦ ἐμφύλιου πολέμου, συνεχίζεται ἐντατικά στὴ χώρα αὐτή. Εἶναι φυσικὸ ἡ τέχνη τῶν νέων αὐτῶν ἀνθρώπων πού ξεκινᾶν μὲ καινούργια ἰδανικά, μὲ καινούργιες προοπτικὲς, μὲ καινούργια, μπορεῖ νὰ πει κανεὶς, καθήκοντα, νὰ διαφέρει ριζικά ἀπὸ τὴν τέχνη τῆς προεπαναστατικῆς Ρωσίας. Εἶπα «καθήκοντα». Κ' ἐξηγοῦμαι: Ἡ Ἐπανάστασις τοῦ Ὀχτώβρη ἔγινε ἡ ἀφετηρία μιᾶς διανοητικῆς μεταμόρφωσης πού συνεχίζεται ἀκόμη. Οἱ συμβολιστές, οἱ μυστικιστὲς καὶ οἱ λογιῆς-λογιῆς «ἐστέτ» πού ἀποτελοῦσαν τὸν πυρῆνα τῆς προεπαναστατικῆς φιλολογίας, ἦταν οἱ πῶς ἀκατάλληλοι γιὰ νὰ νοιώσουν καὶ νὰ δεχτοῦνε τὸν ἀνακαινιστικὸν ἀνεμο τῆς Ἐπανάστασης. Ὁ Βιάτσεσλαβ Ἰβάνοβ, ἕνας ἀπὸ τοὺς κυριώτερους συμβολιστὲς, ἀναζητεῖ τὰ θέματα τοῦ μακρῶς ἀπὸ τὴ σύγχρονη πραγματικότητα, στὴν κλασικὴν Ἑλλάδα καὶ στὴν ἀρχαιότητα, ὁ Σλόγκουμπ σὴν σάωσε δρόμους, ἐνῶ οἱ μυστικιστὲς ἢ σάωσαν ἢ ἔγραψαν σὰ νὰ μὴν εἶχε γίνει Ἐπανάστασις. Ἄλλοι, ἐγ-

καταλείποντας τὴ Ρωσία, πῆραν ξεκάθαρα ἐξθρικὴν θέσιν ἀπέναντί της.

Στοὺς νέους προλετάρους συγγραφεῖς ἔπεφτε συνεπῶς διπλὸ καθήκον: Πρῶτα νὰ ἐξηγήσουν τὴν κοινωνικὴ μεταβολὴ πού ἔγινε καὶ ὕστερα νὰ ἐξοικειώσουν τὴν κοινὴ γνώμη στὴν πλῆθη τῆς ἐπιτυχίας τοῦ σοσιαλισμοῦ καὶ στὴν ὑπερπήδηση ὅλων τῶν δυσχερειῶν. Ἔτσι, ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή, ἡ προλεταριακὴ λογοτεχνία παίρνει χαρακτηρισμὰ μαζικὸ, γιὰ τὴν ἀπευθυνόταν στὴν πλατεία μάζα καὶ προερχόταν ἀπὸ ἀνθρώπους τῆς ἴδιας τῆς μάζας. Ἐὰν καθῆκον τῆς λογοτεχνίας, νὰ συμβάλει στὴν κατανόηση τῆς πραγματικότητας, γινόταν ἐπιταχτικὸ ἀπὸ τὴν ἴδια τὴ συγκρότηση τῆς ζωῆς. Οἱ λογοτέχνες, μετέχοντας στὴ ζωὴ αὐτὴ καὶ ἐργαζόμενοι γιὰ τὴν ἐπιτυχία τῶν σκοπῶν της, δὲν εἶχαν ἄλλο οὐσιαστικώτερο προορισμὸ ἀπὸ τὸν προορισμὸ δασκάλων στὴ νέα ζωὴ.

Ἐὰν ἔργον ἦταν ὁμολογουμένως δύσκολο. Ἐλείπαν οἱ πνευματικοὶ καθοδηγητὲς, καὶ μόνος ὁδηγός, ἀλλὰ ἀσφαλής, ἦταν ἡ πείρα τῆς καθημερινῆς δουλειᾶς. Ὡστόσο τὸ καθῆκον αὐτὸ ἐλαφρυνόταν κάπως ἀπὸ τὴ νέα ψυχολογικὴ διάθεση πού εἶχε δημιουργήσει ἡ Ἐπανάστασις. Καὶ ἡ διάθεση αὐτὴ ἦταν ἡ κατάρτησις τοῦ ἀκρατοῦ ὑποκειμενισμοῦ πού κυριαρχοῦσε στὴ ρωσικὴ φιλολογία πρὶν ἀπὸ τὸν Ὀχτώβρη τοῦ 1917 καὶ ἡ ταύτιση τοῦ «ἐγὼ» τοῦ καλλιτέχνη μὲ τὴν ὁμαδικὴν ἀντίληψη τῆς ζωῆς πού εἶχαν δημιουργήσει οἱ νέες συνθήκες.

Μία συνοπτικὴ εἰσαγωγή

Προτοῦ μποῦμε στὴν ἐξέταση τῶν προλετάρων συγγραφέων πού μᾶς ἔδωσε ὁ Ὀχτώβρης, χρήσιμη μᾶς φαίνεται μιὰ συνοπτικὴ προεσαγωγή πού θὰ δείξει τὴν ἐξέλιξη τῆς προλεταριακῆς λογοτεχνίας καὶ τοὺς σημαντικώτερους σταθμοὺς της. Σ' αὐτὸ

ὅς μᾶς βοηθήσουν καὶ τὰ σχετικὰ ἄρθρα τοῦ Γώσου καθηγητῆ Π. Κογκάν πού ἀσχολήθηκε εἰδικὰ μὲ τὴ μετεπαναστατικὴ λογοτεχνία. Πρέπει νὰ σημειωθεῖ, μᾶς δόθηκε ἄλλωστε ἡ εὐκαιρία νὰ τὸ τονίσουμε καὶ σ' ἄλλο μέρος τῆς μελέτης αὐτῆς, πὼς τὰ δύο-τρία χρόνια μετὰ τὸν Ὀχτώβρη τοῦ 1917 δὲν ἦταν βέβαια δυνατό νὰ ἐκδηλωθεῖ ἡ ἐπαναστατικὴ λογοτεχνία παρὰ τὸ γεγονός ὅτι δὲν εἶχαν οἱ καλλιτεχνικοὶ διερχόμενοι τῆς ἐποχῆς. Τὰ ὅλικά ἔργα μέσῃ σπᾶνίζαν. Στὴν αἰτία αὐτῆς ὀφείλεται ἐπίσης τ' ὅτι στὰ πρῶτα χρόνια τῆς Ἐπανάστασης ἐκδηλώνεται ἡ ποίηση παρὰ ἡ πρόζα. Ἐνα ποίημα γράφεται καὶ διαβάζεται εὐκολώτερα καὶ, τὸ σημαντικώτερο, διαδίδεται ταχύτερα ἀπὸ ἕνα πεζὸ ἔργο μὲ πολλὰς σελίδες. Ἔτσι ἔχουμε εὐθὺς ἀμέσως μιὰ σειρά ἀπὸ προλετάρους ποιητὲς ὅπως οἱ Κάζιν, Γερασίμοβ, Κυρίλοβ, Ἀλεξαντρέσκι, Ὀμπράντοβιτς, Λιάσκο, Φιλίποσένκο πού κίνησαν τὴν προσοχὴ καὶ τῶν παλιότερων συγγραφέων. Ὁ Κάζιν τράβηξε τὴ γενικὴ προσοχὴ γιὰ τὴ δραματικότητα τῆς φωνῆς καὶ τῶν εἰκόνων του. Ὁ Κάζιν κατορθώνει μάλιστα τὰ ὑποκειμενικὰ συναισθήματα πού τοῦ ἐνέπνευσε ἡ Ἐπανάστασις νὰ τὰ ἀντικειμενικοποιεῖ, κ' ἔτσι ὁ λυρικός τόνος τῶν ποιημάτων του τοποθετεῖται σὲ κολλεχτιβιστικὸ πλαίσιο.

Οἱ ποιητὲς αὐτοὶ ἰδρύουν ἕνα φιλολογικὸ περιοδικὸ πού δίνει τ' ὄνομά του καὶ στὴν ἴδια τὴν ὀμάδα. Τὸ περιοδικὸ τιλοφερεῖται «Κουζνίτσα» («Σιδεράδικο»), ἴσως γιὰ τὴν ὀμάδα αὐτὴ θὰ ἀφορηλατοῦνταν ἡ τέχνη τοῦ μέλλοντος. Ἀκόμα ἐνεκὸς λόγος εἶναι ὅτι τὸ λῆξ τὸ μῶτις τῆς προλεταριακῆς αὐτῆς ποίησης ἦταν τὸ ἐργαστάσιο, πού θεωρεῖται ὡς πηγὴ δύναμης καὶ ζωτικότητας τοῦ προλεταριάτου, ὡς ὑπόσχεσις τῆς εὐτυχίας καὶ τῆς μελλοντικῆς ἐλευθερίας τῆς ἀνθρωπότητας. Ἡ ὀμάδα «Κουζνίτσα» διακνέεται ἀπὸ πραγματικὴ λατρεία πρὸς τὸ ἐργαστάσιο καὶ τὴν ἐπιστήμη, γιὰ τὴ πιστεύει ἀκράδαντα πὼς ἡ ἐπιστήμη θὰ βοηθήσει ὄχι μόνο γιὰ τὴν μεταμόρφωση τῆς γῆς ἀλλὰ καὶ τοῦ σὺμπαντος. Οἱ προδιαθέσεις αὐτὲς ἐγκαινιάζανε στὴν προλεταριακὴ τέχνη ἕνα εἶδος «κοσμομοῦ», δηλαδή συγκώνευσις τοῦ ἀτόμου μὲ τὸν ἄλλο κόσμον, ὄχι πᾶς μὲ μυστικοπάθειες καὶ τὸ σκοτεινὸ φόβον πρὸς τὴς μυστηριώδεις ὑπέρτερες δυνάμεις (ὅπως στὸν Μαρξικόβσκι καὶ Ἀντρέεβ) ἀλλὰ μ' αὐτοπεποίθησι καὶ ρωμαλεότητα ὅπως ἀρμύζει στὴν ἀνθρώπινη προσωπικότητα πού ἔγινε κυρία τοῦ σὺμπαντος. Ὁ «κοσμομοῦ» ἦταν φυσικὸ νὰ δώσει στάδιο ἀνάπτυξης σ' ἕνα προλεταριακὸ νεορομαντισμὸ, ἀσυμβίβαστο μὲ τὴς ἀπαιτήσεις ἀλλὰ καὶ τὴς ἐπιδημιῆς τῆς σοβιετικῆς ζωῆς. Ὁ ρομαντισμὸς ὅμως αὐτὸς ἐξαφανίζεται μὲ τὴν εἰσαγωγὴ τῆς νέας οἰκονομικῆς πολιτικῆς (τῆς Ν. Ε. Π.)

Τότες ἀναφαίνεται ἀκριβῶς μιὰ ὀμάδα προλετάρων συγγραφέων—«Ὁ Ὀχτώβρης»— πού διαδέχθηκε κ' ἀντικατέστησε τὴς παλιῆς, μὲ νέες τάσεις καὶ μὲ νέους ἀντικειμενικοὺς σκοποὺς. «Ἡ ὀμάδα αὐτὴ—ἔγραφε στὴς προγραμματικὲς τῆς ἀρχῆς—ἔχει σκοπὸν τῆς νὰ καλλιεργήσει τὴ λογοτεχνία πού βοηθεῖ τὸν ἀναγνώστη νὰ αἰσθάνεται τὸ οὐνεσμο πού ὑπάρχει μετὰ τῆς καθημερινῆς δουλειᾶς του καὶ τῶν πῶς συνειθισμένων ἀσχολιῶν του μὲ τὰ ἀνώτερα προβλήματα καὶ μὲ τοὺς πῶς ὀψηλοὺς ἀντι-

κειμενικοὺς σκοποὺς, τὴ λογοτεχνία πού μᾶς κάνει νὰ νοιώθουμε τὴς κινητήριες δυνάμεις τῆς ἐπαναστάσεως».

Ἡ λογοτεχνία ἀνελάμβανε πᾶς νέα καθήκοντα. Τὰ ρομαντικὰ μανιφέστα, τὰ ἀφηρημένα τραγούδια γιὰ τὸν κόσμον καὶ τὴ δημιουργία, ὑποχωροῦσαν μπροστὰ στὴν ἀνάγκη τῆς περιγραφῆς τῶν ὄρων τῆς ζωῆς. Στὴν περίοδο αὐτὴ σωμαίνει σχεδὸν ὅλο τελα ἡ λυρική ποίηση, καὶ ἡ προτεραιότητα ἀνήκει στὴν πρόζα, σὲ μεγάλο ρομάντσο πού ξαναγεννιέται. Ἡ λογοτεχνία, λοιπὸν, στρεφόμενη στὴν πραγματικότητα καὶ τάζοντας προορισμὸ τῆς ν' ἀντικαθρεφτίζει ὅλη τὴν πραγματικὴν ζωὴ, ἀντίκρουσε στὰ πρῶτα τῆς βήματα τὴς ζωντανῆς ἀκόμα μορφῆς τοῦ ἐμφύλιου πολέμου. Ὁ «Σιδερένιος Χέλμαρρος» τοῦ Σεραφεϊμοβιτς, πού εἶχαμε ἤδη τὴν εὐκαιρία ν' ἀναφέρουμε, ἔγινε ἡ ἀφετηρία στὸν κατακλυσμὸ τῶν ἔργων πού ἀκολούθησαν. Στὴν ἐποχὴ αὐτὴ θὰ συναντήσουμε ἐπίσης τὰ ἔργα τῶν Φουρμάνοβ, Μαλούσκιν, Λεμπέλνσκι, Γκλάτκοβ, Φαντέεβ, Ντέμιαν Μπέτιν κλπ.

Ἀκολουθεῖ ὁ πῶς πρόσφατος σταθμὸς τῆς ἐξέλιξης τῆς προλεταριακῆς λογοτεχνίας, πού κυριαρχεῖται ἀπὸ τὸ κίνημα τῆς ὀμάδας τῶν «Νέων Φρουρῶν». Ἀς ἀκούσουμε τὸν Κογκάν πὼς χαρακτηρίζει τὸ κίνημα αὐτό: «Ἡ ὀμάδα τῶν «Νέων Φρουρῶν» δημιουργήθηκε στὰ 1922. Ἡ περίοδος αὐτὴ διακρίνεται ἀπὸ μιὰ κατὰ πολλὴ πλατύτερη ἐκλογὴ τῶν θεμάτων. Ἀπὸ τὰ θέματα πού ἀφοροῦν ἄμεσα τοὺς ἀγῶνες τοῦ προλεταριάτου περνοῦμε πᾶς σὲ θέματα γενικώτατου ἐνδιαφέροντος. Ὁ νέος ἄνθρωπος, ὁ διαπλασμένος ἀπὸ τὴν πόλη γιὰ τὴ νέα ζωὴ, δὲν ἱκανοποιεῖται πᾶς μὲ τὰ στρατιωτικὰ ἢ οἰκονομικὰ μέτωπα. Προσπαθεῖ νὰ ἴδῃ κάτω ἀπὸ τὸ φῶς τῆς νέας ἀτομικότητας ὅλες τὴς ὀψεις τῆς ζωῆς. Ἡ ἀτομικότητα αὐτὴ, ἡ νέα αὐτὴ ψυχολογία, φωτίζει μ' ἕνα ὀλοτελα διαφορετικὸ φῶς τὰ συναισθήματα τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς, τέλος τὸ κάθε τι πού γι' αὐτὸ μιλάει ἀπὸ τόσους αἰῶνες ἢ ποίηση. Οἱ «Νέοι Φρουροὶ» καὶ ἡ παραγωγή τους μᾶς ἀποδεικνύουν πὼς ἡ φύση, ἡ ὀμορφία, ὁ ἔρωτας, ἡ διψα τῆς γνώσεως, ἡ χαρὰ τῆς δημιουργίας καὶ ἡ χαρὰ τῆς ζωῆς, ἔγιναν πραγματικὰ ἰδιοχτησία τοῦ προλεταριάτου».

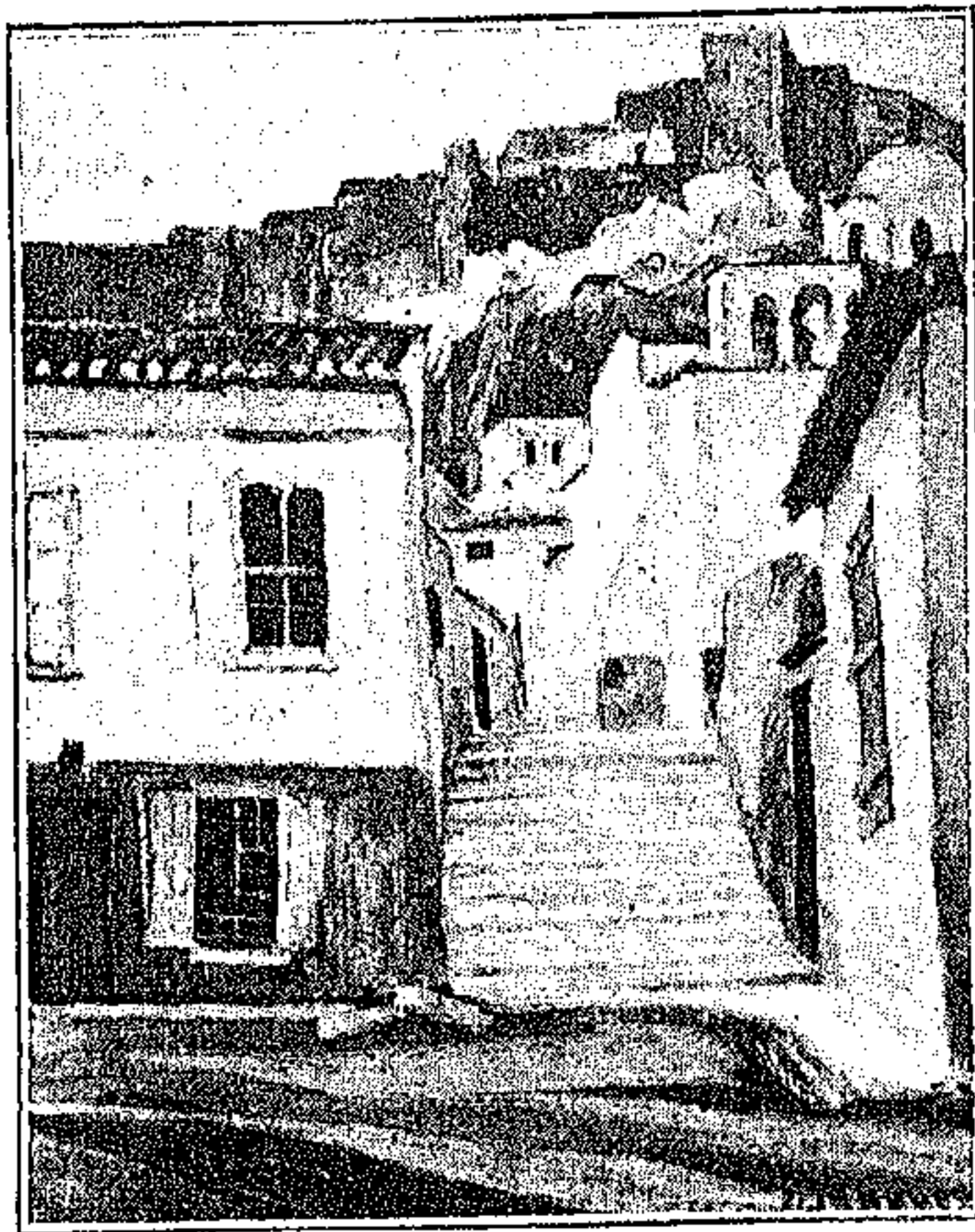
Ὁ ποιητὴς Μπαζουμένσκι, μὲ τὸ ἀξιόλογο ποιητικὸ του ἔργο ἡ «Ἐθωδιὰ τῆς Ζωῆς» καὶ πᾶς ὅτι αὐτὸν ὀλόκληρη χορεία ποιητῶν, ὅπως οἱ Γιάροβ, Σβιέτκοβ, Μιχαήλ Γκολόντν, Ὄβτιν, Μολτσάνοβ, εἶναι τὰ κυριαρχοῦντα ταλέντα στὴν ποίηση τῆς περιόδου αὐτῆς.

Στὴν ἴδια ὀμως ἐποχὴ, καὶ ἡ πρόζα τῶν προλετάρων συγγραφέων κάνει ἐκπληκτικὲς προόδους. Ἡ λιτότητα καὶ ὁ ρεαλισμὸς εἶναι τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ τῶν πεζογράφων τῆς ὀμάδας τῶν «Νέων Φρουρῶν». Θ' ἀναφέρουμε τὰ ὀνόματα τῶν Σούμπιν, Κολοζόβ, Κοτσέτκοβ, Ραχίλ καὶ ἄλλων.

Γενικὰ μιλώντας, μποροῦμε νὰ χαρακτηρίσουμε τὴν περίοδο αὐτὴ τῆς προλεταριακῆς λογοτεχνίας ὡς περίοδο τῆς νεανικῆς τῆς ἀνοήσεως, γιὰ τὴ νεολαία τῆς Ρωσίας, ποτισμένη μὲ τὰ νέα ἰδανικά καὶ θραμμένη μὲ τὴς νέες ἀντιλήψεις γιὰ τὴ ζωὴ, προσφέρει στὴν τέχνη τὴν πολλαπλότητα τοῦ συναισθηματισμοῦ τῆς, τὸ φλογερὸ τῆς ἔρωτα πρὸς τὴ φύση πού θαμάζει καὶ ἔλπει πὼς τὴ θαμάζει

(*) Βλ. τὰ Α', Β', Γ' στὰ τ. 147, 149 καὶ 153.

ΑΠΟ ΤΑΣ ΕΚΘΕΣΕΙΣ

ΝΙΤΣΑ ΜΑΚΑΡΩΝΑ

ΑΝΑΦΙΩΤΙΚΑ

για τον εαυτό της, το ζήλο της προς την επιστήμη και σ' όλες τις απόψεις της νέας ζωής. Ἐπρόκειτο την ἀριτηροσκληρωτική προεπαναστατική φιλολογία με την πληρότητα της ζωής, τον ἀγνό και ἀβολον ἔρωτα, τὸ πάθος, τὸν ἥλιο, τὴν ἀνοιξη, τὴν χαρά... Καὶ γράφει ὁ Κογκάν:

Ἡ ποίηση φορεῖ τὸν ἐπαναστατικὸ φωτιστικὸ φανακισμό. Χαιρίζεται τὰ θέματά της κατὰ τρόπο ὀλοτετα δικό της. Δὲν τραγουδεῖ τὸν ἥλιο ὅπως ὁ Μπάλμοντ, δηλαδή σὰν πηγὴ χαρᾶς καὶ θαυμασμοῦ, ἀλλὰ σὰν τὸ δυνατό κινήτηρα τῆς φύσης, σὰν ἓνα πυρῆνα ἐνεργείας ποὺ πρέπει νὰ χρησιμοποιηθεῖ σὲν οἰκοδόμησι γιὰ τὴν καλύτερη τῆς ζωῆς καὶ γιὰ τὴν ἀνάπτυξη τῆς ἀνθρωπότητος... Ἡ ζωὴ τῶν κομμουνιστικῶν νεολαίων καὶ τῶν νέων γενιῶν ποὺ πλῆρουν ἐνεργὸ μέρος σὲν σοσιαλιστικὴ ἀνοικοδόμησι, τὰ πολυπλοκὰ καὶ ἀγωνιώδη προβλήματα τῆς ἠθικῆς καὶ τῶν σεξουαλικῶν σχέσεων, ἡ πάλιν κατὰ τῶν παρηκμασμένων καὶ τῶν ἀποθαρρυσμένων, («Ἦδ' ὀφθαλμοὶ δεξιά» τοῦ Μάλσκιν ἐκφράζει περίφημα τὸν ἀγῶνα αὐτὸ) εἶναι τὰ κυριαρχοῦντα μοτίβα τῆς νέας αὐτῆς λογοτεχνίας ποὺ ἐσχελιζοῦ ἀπὸ χαρὰ καὶ ἀντριτσούνη».

Ἡ σημερινὴ σοβιετικὴ λογοτεχνία ἀποτελεῖ σὲν

σύνολο τῆς τῶ ἀναπόφευκτο συμπλήρωμα τῶν καθημερινῶν προσπαθειῶν γιὰ τὴν οἰκοδόμησι τῆς νέας ζωῆς. Ἡ τάχνη εἶναι ὁ καθρέφτης τῆς λαϊκῆς ψυχῆς — γι' αὐτὸ καὶ σιμώνοντας τὴ ρωσικὴ μετεπαναστατικὴ λογοτεχνία θὰ ἰδοῦμε μπροστὰ μας ἓνα ἔργο δημιουργικὸ ποὺ ἀντλεῖ τὴς δυνάμεις του ἀπὸ χιλίους πηγές. Ἄν τὰ μοτίβα τῆς μάχης κυριαρχοῦσαν, τὰ πρῶτα χρόνια, σὲν φιλολογία, σήμερα ποὺ ἡ εἰρηνικὴ ἀνοικοδόμησι τῆς νέας ζωῆς ἀποτελεῖ κατ' ἀνάγκη τὸ κύριο κοινωνικὸ θέμα ποὺ συγκεντρώνει γύρω του κάθε δύναμη καὶ κάθε προσοχή, ἡ σοβιετικὴ λογοτεχνία εἶναι φυσικὸ νὰ μπῆκε «σὲν μεγάλο στίβο θεμάτων καὶ ἰδανικῶν ἀνθρωπίνου ἐνδιαφέροντος» ὅπως λέει ὁ ἴδιος ὁ Κογκάν.

Οἱ κυριώτεροι ἀντιπρόσωποι

Ἡ προεισαγωγὴ ποὺ δώσαμε παραπάνω κατατοπίζει, νομίζουμε, ἐπαρκῶς τὸν ἀναγνώστη ὅσον ἀφορᾷ τοὺς κύριους σταθμοὺς καὶ τὴς σημερινὲς κατευθύνσεις τῆς σοβιετικῆς λογοτεχνίας. Οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς λογοτεχνίας αὐτῆς ἑνὸς λαοῦ τῶσων ἑκατομμυρίων, εἶναι φυσικὰ ἀπειράριθμοι. Ἔργο μάταιο θὰ ἦταν ἂν δοκίμαζε κανεὶς σήμερα νὰ ἀσχοληθεῖ σὲν σύνταξη μιᾶς γραμματολογίας τῆς σοβιετικῆς λογοτεχνίας με τὴ φιλοδοξία νὰ μὴν ἀμελή-

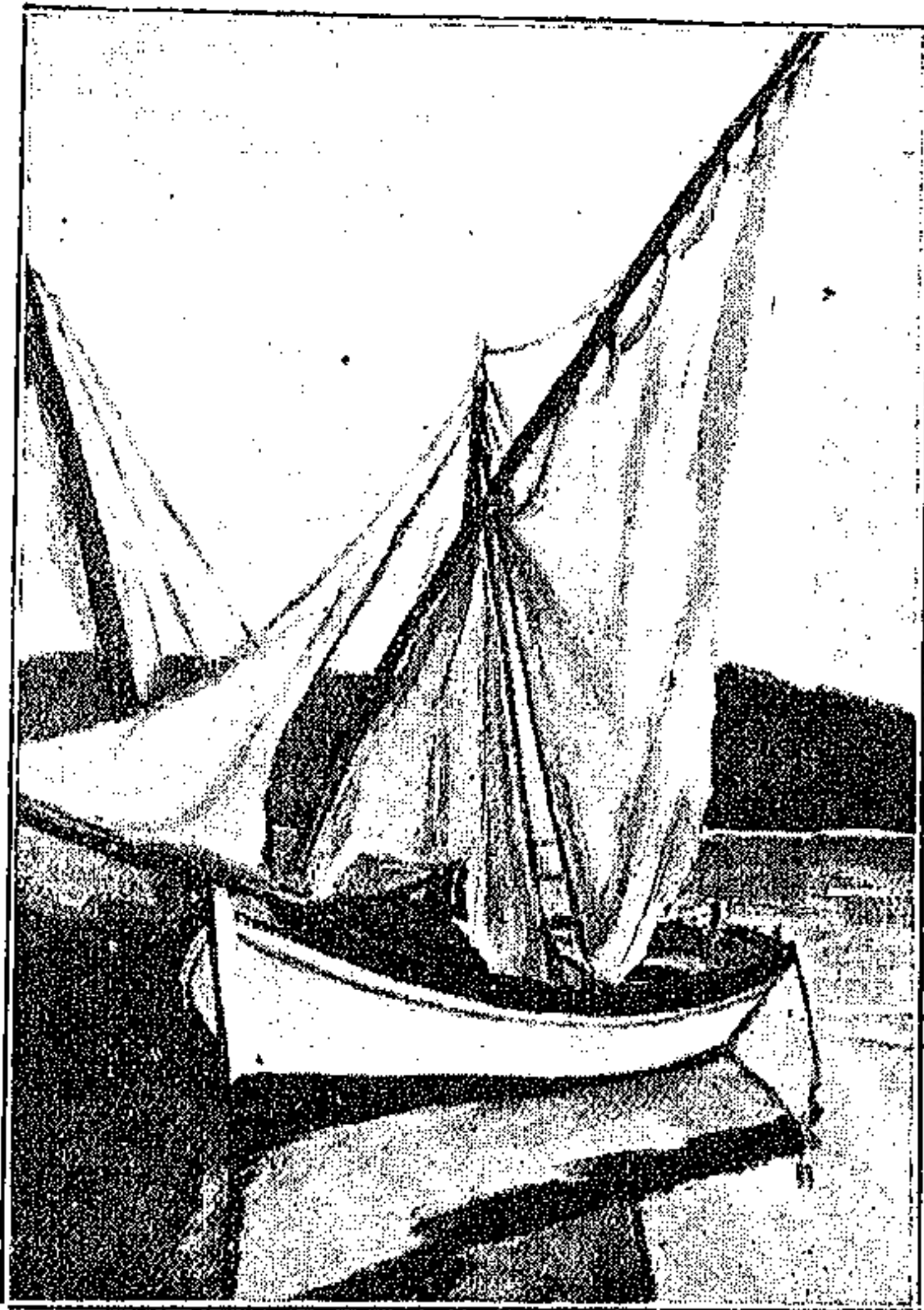
σει κανένα ἀντιπρόσωπο τῆς. Ἀπὸ τὴ μιὰ μέρα σὲν ἄλλη ἐκδηλώνονται καὶ νέα ταλέντα, νέα ὀνόματα ἐπιβάλλονται σὲν καλλιτεχνικὸ τομέα, νέα ἔργα—ἀπειράριθμα, γιατί τὰ ἐκδοτικὰ μέσα εἶναι σήμερα προσιτὰ σὲν καθένα — ξεφυτρώνουν ὀλοένα. Ἡ ἀνθησι αὐτῆ χρωσιέται σὲν ὅτι ἡ καλλιτεχνικὴ διαπαιδαγώγησι τοῦ πληθυσμοῦ δὲν περιορίζεται μόνο σ' ὄρισμένες τάξεις του, ἀφοῦ κοινωνικὲς τάξεις (με τὴν παλιὰ κοινωνικὴ τους διάρθρωσι) δὲν ὑπάρχουν σήμερα σὲν Ρωσία, ἀλλὰ ἐπεκτείνεται σ' ὅλα τὰ στρώματα τοῦ λαοῦ. Οἱ δυνατότητες τῆς καλλιτεχνικῆς μόρφωσης εἶναι συνεπῶς κοινὲς σὲν καθένα, καὶ γιὰ τὴν ἀνάδειξη τῆς καλλιτεχνικῆς προσωπικότητος χρειάζεται μόνο ἡ ὑποκειμενικὴ κλίσι, ὅταν μάλιστα ἔλθῃ οἱ γύρω συνθήκες βοηθοῦν. Ὡστόσο, ὑπάρχουν σήμερα μερικὰ ὀνόματα λογοτεχνῶν ποὺ μποροῦν νὰ

διεκδικήσουν πολλὲς σελίδες σὲν Σοβιετικὴ Γραμματολογία. Ἦδ' ταλέντο τους ἐπιβλήθηκε ὄχι μόνο σὲν ἐσωτερικὸ τῆς Ρωσίας ἀλλὰ καὶ σὲν κοινὸ τῆς Δύσης, ποὺ τοὺς γνώρισε με ὁμολογουμένως καλὲς καὶ φροντισμένες, καὶ πολλὲς φορές ἐπιθεωρημένες ἀπὸ τοὺς ἰδίους τοὺς συγγραφείς, μεταφράσεις. Μερικὰ ἀπὸ τὰ ὀνόματα αὐτὰ θ' ἀναφέρουμε καὶ μετὶ παρακάτω:

Ὁ Φεντόρ Βασιλιεβιτς Γκλάντκοβ εἶναι ἡ κυριαρχοῦσα μορφή σὲν μετεπαναστατικὴ φιλολογία τῆς προλεταριακῆς γενεᾶς. Ἦδ' κύριο ἔργο του — τὸ «Γοιμέντο» — γνώρισε ἐκδοτικὴ ἐπιτυχία πρωτοφανῆ καὶ σὲν ἐκδοτικὰ χρονικὰ τῆς Δύσης. Ὁ Γκλάντκοβ γεννήθηκε σὲν 1883 σὲν χωριὸ Τσερνάβκα τῆς περιφέρειας Πετρόβσκ ἀπὸ φτωχοὺς χωριάτες. Παιδὶ ἀκόμη, σὲ ἡλικία 9 χρονῶν, ἔφυγε ἀπ' τὸ χωριὸ του καὶ πῆγε νὰ ζήσει με τοὺς γονιοὺς του πότε με τοὺς ψαράδες τοῦ Βόλγα πότε με τοὺς χωριάτες τοῦ Καυκάσου. Σὲν 1895, ὁ Γκλάντκοβ ἐγκαθίσταται ὀριστικὰ σὲν Κρασνοντάρ, καὶ νιώθοντας ἐξαιρετικὴ κλίσι πρὸς τὴ φιλολογία διαβάζει σιγὰ-σιγὰ ὅλους τοὺς Ρώσους κλασικοὺς. Στὸς Λέρμοντοβ, Ντοστογιέβσκι καὶ Τολστόη νιώθει ἀληθινὴ λατρεία. Με στενοχωριὲς ἀφάνταστες, καὶ ἀφοῦ σὲν ἀναμεταξὺ ἀλλάξε σειρὰ ἀπὸ ἐπαγγέλματα (ἔγινε βοηθὸς φαρμακοποιοῦ, λιθογράφος, τυπογράφος) μπόρεσε σὲν 1901 νὰ τελειώσει τὸ γυμνάσιο. Ἡ ἐποχὴ τῶν σπουδῶν του συμπύπτει μ' ἓνα διάστημα φοβερῆς φτώχειας καὶ ἀναδουλειᾶς τῶν δικῶν του. Τοὺς βοηθεῖ ὅσο μπορεῖ, δουλεύοντας σ' ἐπαρχιακὲς ἐφημεριδοῦλες. Ἦδ' ὅτε, σὲ ἡλικία 17 χρονῶν, ἄρχισε τὸ στάδιο του ὡς συγγραφέας. Ἡ μιζέρια ὅμως κι' ὁ ὀπισθισμὸς (τρεφόμενος με τ' ἀποφάγια τῆς κουζίνας ἑνὸς ρεστωράν) τοῦ κόστισε μιὰ σοβαρὴ ἀρρώστεια καὶ πέρασε δυὸ μῆνες σὲν Νοσοκομεῖο. Μόλις βγήκε ἀπὸ κεῖ, ὁ πατέρας του καταδικάστηκε ὡς κιθδηλοποιός, καὶ μετὰ

ἕξη μῆνες φυλάξισι σὲν Κρασνοντάρ στάλθηκε σὲν Σιβηρία. Ἐκεῖ τὸν ἀκολουθεῖ ἡ γυναίκα του κι' ὁ νεαρὸς Γκλάντκοβ γίνεται δάσκαλος σ' ἓνα χωριουδάκι. Σὲν 1905 ὁ πατέρας του ἀποφυλακίζεται, ἀλλὰ ἐξαναγκάζεται νὰ ζήσει σὲ διαρκὴ ἐκτοπισμὸ σὲν Σιβηρία. Ὁ μικρὸς Γκλάντκοβ φεύγει γιὰ τὴ Μόσχα με τ' ὄνειρο ν' ἀκολουθήσει πανεπιστημιακὲς σπουδές. Ἄντις γιὰ κεῖ ὅμως φτάνει σὲν Τυφλίδα κι' ἐγγράφεται σὲν Ἀνώτερη Σχολή. Σὲν μεταξὺ παίρνει μέρος σὲν πρῶτες ἐπαναστατικὲς ζυμώσεις τοῦ 1905. Συλλαμβάνεται, ἐξορίζεται σὲν Σιβηρία καὶ ζεῖ τρία χρόνια σὲν Λένα, τὴν

ΑΠΟ ΤΑΣ ΕΚΘΕΣΕΙΣ

ΝΙΤΣΑ ΜΑΚΑΡΩΝΑ

πόλη του Λένιν. Γυρίζει στο Κουμπάν και στην Έπανάσταση του 1917 της δόθηκε δόξα.

Όπως είπαμε, αρχίζει να γράφει από τα μαθητικά θρανία. Ο Μάξιμ Γκόρκι, ο πνευματικός πατέρας της τής μετεπανάστατικής Ρωσικής φιλολογίας, τον προσέχει, τον ενθαρρύνει. Το πρώτο του διήγημα στάλθηκε στα 1913 στο περιοδικό «Ζαβιέτκ», δεν πρόφτασε όμως να δημοσιευθεί γιατί το περιοδικό παύθηκε. Το χειρόγραφο ξαναστέλνεται σ' άλλο περιοδικό, το «Σοβρεμέννυ», αλλά βρίσκεται στην ίδια τύχη. Και τέλος δέ δημοσιεύθηκε παρά μετά την επανάσταση.

Το «Τσιμέντο» του Γκλάντκοβ βρίσκεται στο μεταίχμιο δυο περιόδων στη σοβιετική λογοτεχνία, δηλαδή του προλεταριακού νεορομαντισμού και του αναγεννώμενου ρεαλισμού. Το οικονομικό πρόβλημα, ή σοσιαλιστική οικοδόμηση με το έργοστάσιο ως κυρίαρχο θέμα, μπήκε στο όπτικό πεδίο των προλετάρων συγγραφέων και τους επιδύθηκε ως λογοτεχνικό ύλικό. Το ρομάντσο του Γκλάντκοβ δείχνει καθαρά αυτή την καμπή στην ιστορία της σοβιετικής λογοτεχνίας. Με την προσεκτική παρατήρηση, ο αναγνώστης θα συναντήσει στο ρομάντσο αυτό πολύ ρομαντισμό, χαρακτηριστικό όπως είδαμε της προλεταριακής λογοτεχνίας της πρώτης περιόδου, ωστόσο όμως το θέμα διαγράφεται με διαύγεια και οξύτητα. «Θά μπορούσε να λεχθεί — γράφει ο Κογκάν — πως το «Τσιμέντο» του Γκλάντκοβ ανακεφαλαιώνει την πρώτη περίοδο της σοβιετικής λογοτεχνίας και θέτει το λημέρι στην ημερησία διάταξη το ζήτημα της ρεαλιστικής λογοτεχνίας που εκκαλείτο να εκφράσει όλες τις όψεις του οικοδομητικού σταθμού σ' όλη την κοινωνική και ψυχολογική περιπλοκή του».

Το «Τσιμέντο» του Γκλάντκοβ είναι στην ουσία μια αληθινή έποποιία. Η έποποιία ενός εργοστασίου ρημαχμένου, που ή δουλειά μιας εργατικής πόλης, έμφυχωμένης από έναν καλό επαναστάτη, κατορθώνει να ξαναζωντανέψει. Αν οι στατιστικές, οι άρθρο-γραφικές περιγραφές, οι έπίσημες εκθέσεις μας δίνουν μια ιδέα της υπεράνθρωπης προσπάθειας των εργατών της Σοβ. Ένωσης για την οικοδόμηση του σοσιαλισμού, το βιβλίο του Γκλάντκοβ μας παρέχει την έντύπωση αυτή ζωντανώτερα και παραστατικώτερα.

Το «Τσιμέντο» μάς δείχνει ανθρώπους, άτελες ίσως, αλλά που αγωνίζονται για την πραγματοποίηση του σοσιαλισμού. Και οι άνθρωποι, οι γυναίκες αυτές βρίσκονται σε διαρκή πόλεμο με τη νωθρότητα του παρελθόντος, με τον παλιό συναισθηματικό κόσμο, με τις παλιές έπιθυμίες, με τον παλιό «έρωτα». Τα πάντα, ακόμη και ή νέα ήθικη που σκιαγραφείται μέσα σ' αυτό το ρομάντσο, δημιουργούν μιάν άτμόσφαιρα ψυχικής άνησυχίας, ενός αίσθηματικού άναθρασμού, που δίνει περσότερη αξία στο μόχθο των ήρώων της έποχής. Γιατί και ή άτμόσφαιρα είναι έπίσης ήρωική, ξεπηδάει μέσ' από μια μάζα έγκαταλειμμένη στον έαυτό της, παραζαλισμένη, πεινασμένη, σε συνεχή άναμονή, κ' έτοιμη να παρατήρει το έργαλειό για το ντουφέκι, έτοιμη ν' αγωνισθεί πάλι, σώμα με σώμα, με την άντεπανάσταση, που εκμεταλλεύομενη τη ΝΕΠ είν' έτοιμη να σαμποτάρει, να δηλητηριάσει το έργο της άνδρωσης.

Το «Τσιμέντο» είναι το ήρωικό ρομάντσο της ΝΕΠ, δηλαδή της έποχής της μάχης για την παραγωγή, στην αϊφνίδια άναστάτωση που άκολουθήσει τον πολεμικό κομμουνισμό. Άνάμεσα από τα στραδοπατήματα, τά γονατισματα, τη σπατάλη δυνάμεων, άνάμεσα από τη βία, τά σφάλματα, τά άπεχθή πολλές φορές αλλά ταυτόχρονα μεγαλειώδη πρόσωπα, βλέπει κανείς το νέον κόσμο να θεμελιώνεται με τά χέρια της ομάδας, και τη φάμπρικα του τσιμέντου να ξαναρχίζει την παραγωγή παρά τον άποκλεισμό, τον έμφύλιο πόλεμο, το σαμποτάζ, τις κατοποίες.

Ο Γκλίμπ, ο ήρωας του έργου, δέν είναι «ήρωας» όπως τον έννοούμε συνήθως — το κύριο δηλαδή πρόσωπο — στο ρομάντσο. Η δράση δέν περιστρέφεται γύρω του σαν άτόμου. Άντίθετα, είναι ή έκφραση, ή έναρξη του καλύτερου που έχει να επιδείξει ή προλεταριακή συνείδηση ή σκορπισμένη στη μάζα, τη ζωή της οποίας άποκρυσταλλώνει. Και ή έποχή μέσα στην όποια το έργο τοποθετείται, άποτελεί την παθητικώτερη φάση της Ρωσικής Έπανάστασης.

Έκτός από το «Τσιμέντο» και από πολυάριθμες νουβέλλες και διηγήματα σκορπισμένα σε περιοδικά, ο Γκλάντκοβ έχει δώσει έπίσης και τά έξής έργα: «Το βράδυ», και «Οι Λύκοι» (νουβέλλες). «Ο πύρινος

κέλης» (ρομάντσο) και στο θέατρο την «Όρδη» και «Τα κλαδιά».

Της ίδιας ηλικίας με τον Γκλάντκοβ είναι ο Άλέξης Ντεμίντοβ (γενν. στα 1883 σ' ένα χωριό του κυβερνητικού διαμερίσματος της Τούλας, κοντά στις όχθες του Ντόν). Είναι κι ο ίδιος, όπως ήτανε κ' οι γονιό του, χωριάτης. Δώδεκα χρονών ο συγγραφέας άναγκάζεται ν' άφίσει το σχολείο του για να βοηθήσει την οικογένειά του (ο πατέρας του, δουλεύοντας σ' ένα χημικό εργοστάσιο, έμεινε άκρωτηριασμένος κι άνικανος για δουλειά, από μια έκρηξη). Σε ηλικία 15 χρονών ο Ντεμίντοβ μισθώνεται με 10 ρούμπλια το μήνα σ' έναν άρχοντα, τον κόμη Μπομπρίνσκη. Ο πλούτος, ή εκμετάλλευση που έδλεπε να γίνεται γύρω του, άξαίνουν στα μάτια του το δίκαιο των καταπιεζόμενων. Η μιζέρια που τον τριγυρίζει τον σπρώχνει στην περιγραφή της. Και πολύ μικρός πιάνει την πέννα... Μά γρήγορα σκίζει χαρτιά μπόλικα. Είκοσι χρονών διαβάσει Πούσκιν και Λέρμοντοβ, και τότε ένας κόσμος καινούργιος άνοίγεται μπρός του. Στην Τούλα μπαίνει υπάλληλος σε μια Τράπεζα, γράφεται στη δανειστική βιβλιοθήκη του Δήμου και διαβάσει άχόρταγα. Ένα βιβλίο του Μπέμπελ που πέφτει στα χέρια του, «Η μελλοντική κοινωνία», του κάνει τεράστια έντύπωση. Στην τύχη, άνακαλύπτει και τον Νίτσε. Άποφασίζει και πηγαίνει στη Βίλνα της Λιθουανίας, γιατί εκεί μαθαίνει πως παραδίδονται νυχτερινά μαθήματα. Η δίψα για τη μάθηση τον τυραγνεί. Η μελέτη του σοσιαλισμού τον τραβά πάντα...

Και να μας στα 1905. Ο Ντεμίντοβ, άντιπρόσωπος των τραπεζιτικών υπαλλήλων, άνακατεύεται ένεργά στην κίνηση της έποχής. Γίνεται ρήτορας, συνεγείρει τους εργάτες, και όταν το αίμα κατακάλυψε τη Ρωσία, την Πολωνία και τη Λιθουανία, ο Ντεμίντοβ έντελώς τυχαία μπόρεσε και σώθηκε. Στη μεγάλη σιωπή που άκολουθήσει την πνιγμένη στο αίμα επανάσταση, ο Ντεμίντοβ άυτοσυγκεντρώνεται. Διαβάσει Μάξ Στίρνερ και Ντάρβιν. Τα τρία άκόλουθα χρόνια ήτανε χρόνια πραγματικής άπόγνωσης. Ο Ντεμίντοβ συγχρατήθηκε στη ζωή χάρη στην άφοσίωση της μάνας του και της γυναίκας του.

Στα 1911, ή έφημερίδα «Ρούσκογιε Σλό-

βο» δέχεται ένα διήγημα του: «Αυό ώρες κοντά στον Τολστόϊ». Γράφει άρθρα και μικρά διηγήματα-χρονογραφήματα που δημοσιεύονται στις έπαρχιακές έφημερίδες.

Στα 1916 καταπίνεται με τη συγγραφή ενός ρομάντσου, αλλά άμφιδάλλοντας για τις δυνάμεις του, έμπιστεύεται στον Μάξιμ Γκόρκι, άρχισυντάκτη τότε των «Λετόπις» («Χρονικών»), ένα διήγημά του.

Μά μεσολαβεί ή Έπανάσταση. Ο Ντεμίντοβ δουλεύει λογιστής σ' άνθρακωρυχεία του Κυβερνείου της Μόσχας. Έκλέγεται στην έπιτροπή έθνικοποίησης, κατόπι στην Έπιτροπή της παιδείας, του θεάτρου, των κοινών, άσφαλίσεων. Γράφει πάντα διηγήματα, νουβέλλες, μελέτες, που δημοσιεύονται από τις έφημερίδες της Μόσχας, της Τούλας, του Ριαζάν, του Έπιφάν, του Κρασνοντάρ, της Λένινγκραδ.

Το κύριο έργο του είναι μια τριλογία, όπου σε συνθετικό πίνακα περιλαμβάνεται ή ζωή της Ρωσίας πριν από την Έπανάσταση, στα επαναστατικά και μετεπανάστατικά χρόνια. Το πρώτο μέρος της τριλογίας τιτλοφορείται: «Η ζωή του Ίθάν» όπου περιγράφονται τά ήθη των Ρώσων άγροτών στις παραμονές της Έπανάστασης. Το δεύτερο μέρος τιτλοφορείται «Ο σίφουνας» και είναι μια πιστή περιγραφή των γεγονότων που συνέβηκαν στην Πετρούπολη από το Φλεβάρη ως τον Όχτώβρη του 1917. Στο ίδιο έργο τονίζεται ο ρόλος που έπαιξαν τά πρόσωπα της άγροτικής εκείνης τάξης που ο συγγραφέας περιγράφει στη «Ζωή του Ίθάν». Στο τρίτο μέρος: «Η κωμόπολη Έκατερίνινογκογιε» δίνει μια πιστή εικόνα του ίδιου περιβάλλοντος, τοποθετημένου μέσα στη χρονική έποχή που μεσολαβεί από τις μέρες του Όχτώβρη ως την έπιβολή της ΝΕΠ. Ο συγγραφέας σημειώνει πως στο «Σίφουνα» του ή χρονολογία των γεγονότων είναι άπόλυτα άκριβής και τά γεγονότα τά ίδια είναι άκριβώς τέτοια όπως τά παρουσιάζουν τά έπίσημα ντουκουμένα. Άλλωστε, στα ίδια τά γεγονότα ο συγγραφέας έλαβε ένεργό μέρος. Ωστόσο δέν πρέπει μ' αυτό να νομίσουμε πως ο «Σίφουνας» είναι άπλως ένα κεφάλαιο ιστορίας ή μια χρονογραφική αφήγηση. Αν ή πλοκή του έργου αυτού βασίστηκε ολοκληρωτικά στην έκτύλιξη πραγματικών γεγονότων, πρωτόφαντων, στην έ-

στορία του ρωσικού ἔθνους, πού ξεκινῶντας ἀπὸ τὴ γέννηση τῆς ρωσικῆς ἐπανάστασης καὶ τὴν πτώση τῶν τσάρων καταλήγουν στὴν κατάληψη τῆς ἀρχῆς ἀπὸ τοὺς μπολσεβίκους, ἀν ὁ συγγραφέας δὲν ξεφεύγει ἀπὸ τὴν ἱστορική ἀλήθεια, αὐτὸ δὲ σημαίνει πῶς τὰ γεγονότα πού ἐξιστορεῖ δὲν ἐμφανίζονται μὲ τὴν πολὺπλευρῆ ἀνθρώπινη πλευρά τους, μὲ τὴν πραγματικὴ ψυχολογικὴ τους σημασία, ὅπως ἀντανάκλονται στὰ αἰσθήματα τῶν ἀτόμων καὶ τῆς μάζας πού τὰ ζεῖ. Ἔτσι, τὸ ἔργο τοῦ Ντεμίντοβ βασίζεται ἀναγκαστικά σὲ δυὸ βάρθρα: Στὸν ἔθνικὸ πλοῦτο τῆς Ἐπανάστασης καὶ στὸ ἀνθρώπινο φόντο ὅπου καθρεφτίζονται τὰ γεγονότα.

Ἄλλο ἐπίσης ἀξιοσημείωτο ἔργο τοῦ Ντεμίντοβ εἶναι τὸ «Ὁρυχεῖο», ὅπου «μπόρεσε, ὅπως λέει ὁ Βικτόρ Σέρζ, «νὰ διερμηνεύσει πιστὰ καὶ ἀντικειμενικά τις θλίψεις ἑνὸς κόσμου πού ψυχορραγοῦσε, δηλ. τῆς ἀριστοκρατίας, καὶ τις ἐλπίδες τῶν νέων κυρίων τῆς χώρας, τῶν ἐργατῶν».

Οἱ εἰκόνες πού δίνει τῶν διαφόρων γεγονότων εἶναι τόσο πιστὲς καὶ ἀληθινές, ὥστε ἐλόκληρες περιγραφικὲς σελίδες του ἀνατυπώνονται σήμερα στὶς Χρηστομάθειες, τίς προωρισμένες γιὰ τὰ σχολεῖα.

Ὁ Γιούρι Λεμπενίνσκη γεννήθηκε στὰ 1888 καὶ θεωρεῖται στὴ Ρωσία ἕνας ἀπὸ τοὺς πρώτους σκαπανεῖς τῆς προλεταριακῆς λογοτεχνίας. Στὸ 1922 δημοσίεψε τὴν «Ἐβδομάδα», βιβλίο πού φανέρωνε ἐξαιρετικὴ συγγραφικὴ δύναμη καὶ πού ξεχώριζε ἀμέσως γιὰ τὴν ἐπαναστατικὴ του ὀρθοδοξία. Τὸ ἔργο αὐτὸ στάθηκε σὰ μιὰ ἀποκάλυψη μέσα στὸ χάος τῶν πρώτων μετεπαναστατικῶν χρόνων, ὅπου ἡ φιλολογία, καὶ ἡ Τέχνη γενικώτερα, πάλευαν νὰ βροῦν τὸ νέο δρόμο τους ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ εἰρήπια. Ἡ πλοκὴ τοῦ ἔργου χωρίζεται, χωρὶς ὅμως καὶ νὰ διακόπτεται, σ' ἑπτὰ μέρη ἀπὸ τίς ἑπτὰ μέρες τῆς ἐβδομάδας, καὶ ἐξελλίσσεται χωρὶς νὰ χάνει τίποτε ἀπὸ τὴν συμπαγῆ του ἀρμονία, σ' ἕνα καὶ τὸ αὐτὸ διαμέρισμα—ἢ μάλλον σὲ μιὰ καὶ τὴν ἴδια πόλη καὶ στὰ περὶχωρά της—τῆς ἀγροτικῆς Ρωσίας, τὴν ἐποχὴ πού ἡ ἀνοιξὴ ξεπηδάει ἀπὸ τὸ χειμῶνα. Τὸ ἐπεισόδιο πού ἀφηγεῖται, εἴτε πραγματικὸ εἴτε φανταστικὸ εἶναι, δὲν ἔχει καὶ μεγάλη σημασία. Εἴτε ἱστορία εἶναι, εἴτε μῦθος, τὸ

σύνολο ἐπιβάλλεται σὰν ἀληθινὸ καὶ ἀποτελεῖ ἕνα ζωντανὸ κεφάλαιο τῆς Ἐπανάστασης. Θὰ μ' ἐπαιρνε πολὺ μακριὰ ἡ ἀνάλυση τοῦ ἔργου αὐτοῦ, θὰ συνιστοῦσα ὅμως, σ' ὅσους ἐνδιαφέρονται νὰ ἔχουν ἀκριβῆ ἐντύπωση τῶν ἐπαναστατικῶν ἡμερῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ὅπου συγκρούονταν οἱ νέες μὲ τίς παλιές ἀντιλήψεις καὶ οἱ νέες μὲ τίς παλιές συνήθειες, νὰ τὸ διαβάσουν.

Μετὰ τὴν «Ἐβδομάδα», ὁ Λεμπενίνσκη ἔγραψε στὰ 1923 τὸ «Αὔριο». Τὸ ἔργο αὐτὸ ἀνήκει στὴ σειρά τῶν ἀποτυχημένων ἐκείνων ἀποπειρῶν, καὶ ὁ συγγραφέας δὲ ντρέπεται διόλου νὰ τὸ ἀναγνωρίσει σὰ μιὰ ἀδύνατη πλευρὰ τοῦ ταλέντου του. Τὸ θέμα τοῦ «Αὔριο» εἶναι οἱ πρώτες ἐπιδράσεις τῆς ΝΕΠ στὴ ρούσικη κοινωνία πού γεννήθηκε ἀπὸ τὴν ὀχτωβριανὴ ἐπανάσταση, καὶ ἡ ἐνθουσιώδης ἀναμονὴ τῆς γερμανικῆς ἐπανάστασης. Χρειαζόταν ὅμως μεγάλη πείρα γιὰ νὰ ἐπιτύχει ἕνα τέτοιο ἔργο μέχρι τέλους. Ἡ ἀποτυχία τοῦ Λεμπενίνσκη δὲν εἶναι βέβαια μῆτε ταπεινωτικὴ, μῆτε ἀπροσδόκητῆ.

Ὁ συγγραφέας στρώθηκε στὴ δουλειὰ καὶ στὸ 1926 δημοσιεύει τὸ τρίτο του ἔργο, τοὺς «Ἐπίτροπους». Ὁ Λεμπενίνσκη στὸ ἔργο αὐτὸ ἀποδεικνύεται προλετάριος συγγραφέας μὲ συνείδηση τοῦ προορισμοῦ καὶ τοῦ ἴδιου ὡς ἀτόμου καὶ τῆς τάξης ὅπου ἀνήκει. Δὲν ἀντιλαμβάνεται τὴ ζωὴ παρὰ σὰν ὑποχρεωμένη νὰ ἐξυπηρετεῖ τοὺς σκοποὺς τοῦ προλεταριάτου. Ὁ ἀέρας γι' αὐτὸν βρίσκεται μέσα στὴν ἀπέραντη ἀδερφικὴ κολληλεγγύη πού ἀποτελεῖ ταυτόχρονα μιὰν ἀπέραντη πνευματικὴ οἰκογένεια κ' ἕνα στρατὸ πειθαρχικὸ, ἕνα ἀξιοθαύμαστο συγκρότημα κοινῶν συνειδήσεων γιὰ διαρκῆ ἐργασία, μιὰ κοινωνία, τέλος, στὸ δρόμο τῆς διαμόρφωσής της. Ὁ Λεμπενίνσκη περιγράφει καὶ ἐκφράζει τὴν ἐποχὴ τῆς τεράστιας προσπάθειας πού καταβάλλεται γιὰ νὰ τεθοῦν τὰ θεμέλια τοῦ αὐριανοῦ πολιτισμοῦ. Ὁ ἐμφύλιος πόλεμος εἶχε τελειώσει, καὶ νέα καθήκοντα, ἀν ὅχι σκληρότερα πάντως ὅμως δυσχερέστερα, ἐπιβάλλονταν γιὰ τὴ συγκράτηση ἀφ' ἑνὸς ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν πνευματικὴ ἀνάπτυξη τοῦ κόσμου τῆς μετεπαναστατικῆς κοινωνίας. Οἱ «Ἐπίτροποι» μπορεῖ κανεὶς νὰ πεῖ πῶς παρέχουν τὸ ὑλικὸ πολλῶν τόμων, ἴσως δὲ αὐτὸς ὁ ὑπερβολικὸς φόρτος τῶν εὐρημάτων καὶ τῶν παρατηρήσεων νὰ ἀποτελεῖ τὸ μόνο

ἐλάττωμα τοῦ ἔργου, πού ἀπὸ μιὰν ἀποψη εἶναι καὶ προτέρημα.

Ἀνάμεσα στοὺς συγγραφεῖς πού διαβάζει σήμερα μὲ μεγάλο ἐνδιαφέρον τὸ ρωσικὸ προλεταριάτο, ξεχωριστὴ θέση κρατεῖ ἐπίσης ὁ Ἀλέξαντρος Ἀλεξάντροβιτς Φαντέεβ. Γεννήθηκε στὸ Κίμρυ, τοῦ κυβερνεῖου τῆς Τβέρ, ὄχι πολὺ μακριὰ ἀπὸ τὴ Μόσχα, στὰ 1901. Οἱ γονεῖοί του, γιατροὶ δευτέρας τάξεως, τὸν πῆραν ἀπὸ νωρὴ στὴ Βίλνα τῆς Ἰολωνίας, ὅπου πέρασε τὰ παιδικὰ του χρόνια, ἀπὸ κεῖ στὴν Οὐφα τῶν Οὐραλίων, καὶ κατόπι στὴν Ἄπω Ἀνατολή. Ἀλλάξαν πολλές φορές διαμονή, καὶ γιὰ πολὺ εἶχαν κατοικήσει στὴν καρδιὰ τῆς «ταϊγᾶς» (σιβηρικὸ δάσος), ἕκατὸν εἰκοσι χιλιόμετρα μακριὰ ἀπὸ τὴ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ. Ὁ Φαντέεβ σπούδασε στὸ Βλαδιβοστόκ σ' ἐμπορικὴ σχολή. Ὁ πατέρας του πέθανε στὸ μέτωπο στὰ 1917, κ' αὐτὸς, στὰ 1918, προσχώρηε στὸ κομμουνιστικὸ κόμμα καὶ παίρνει μέρος στὴν παράνομη δράση κατὰ τοῦ περὶφημου Ναυάρχου Κολτσάκ.

Πολέμησε στὰ χρόνια 1919 καὶ 1920 καὶ κατόπι στὸν ἐπαναστατικὸ στρατὸ τῆς Ἄπω Ἀνατολῆς. Στὰ 1921 φτάνει στὴ Μόσχα ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ 10ου Πανρωσικοῦ συνέδρου τοῦ Κομμ. Κόμματος. Στ' ἀκόλουθα πέντε χρόνια πολεμᾷ στὶς γραμμὲς τοῦ Κόμματος καὶ ἀρχὲς τοῦ 1927 ἐγκαθίσταται στὴ Μόσχα, ὄντας ἕνας ἀπὸ τοὺς διευθύνοντας τὴν Ἐνωσὴ τῶν Προλετάρων Συγγραφέων.

Τὸ πρῶτο του ἔργο, μιὰ νουβέλλα: «Τὸ ποιάμι ξεχειλίζει τὴν ἀνοιξή», γράφτηκε στὰ 1922. Κατόπι ἔγραψε μιὰν ἄλλη νουβέλλα «Ἐνάντια στὸ ρέμμα» (1923) καὶ στὰ 1925—26 τὸ κυριώτερο ἔργο του, τὴν «Ἡττα» ὅπου περιγράφει τοὺς ἐπικούς ἀγῶνες ἑνὸς ἀποσπάσματος κατὰ τοῦ Ναυάρχου Κολτσάκ. Ἡ δράση του ξετυλίγεται στ' ἀκρότατα σύνορα τῆς ἀνατολικῆς Σιβηρίας ὅπου, μετὰ περιπέτειες τολμηρὲς καὶ ἀξιοθαύμαστες, τὸ ἀπόσπασμα τῶν κόκκινων «παρτιζάνων», ἀπὸ τοὺς ὁποίους δὲν εἶχαν μείνει παρὰ μόνο δεκαεννιά, ἀναγκάζεται, μετὰ τὴ διπλῆ πολιορκία τῶν Γιαπωνέζων καὶ τῶν λευκῶν κοζάκων τοῦ Ναυάρχου Κολτσάκ, νὰ ὑποχωρήσει. Ὁ συγγραφέας, παραμελώντας τὴν εὐκολὴ ἴσως δόξα τοῦ νὰ παρουσιάσει στὸ ἀναγνωστικὸ του κοινὸ ἕνα ρομάντσο ἐπανα-

στατικῆς περιπέτειας, προσπάθησε κυρίως νὰ μᾶς δείξει ἀνθρώπους, καὶ μέσα στὴν ἐξαιρετικὴ ζωὴ τῶν πρωτόφαντων γεγονότων νὰ μᾶς ἐμφανίσει διάφορους χαραχτήρες. Ἔτσι ὁ Φαντέεβ μπόρεσε νὰ μᾶς δείξει τὴν ἐπίδραση τῆς Ἐπανάστασης στὰ ἦθη τῶν ἀνθρώπων πού ἀδραξε στὸ σίφουνα τῆς καὶ νὰ φέρει στὸ φῶς τίς νέες ἠθικὲς ἀξίες πού δημιουργήσε.

Ἀνάμεσα στοὺς πρὸ δημοφιλεῖς συγγραφεῖς τῆς μετεπαναστατικῆς Ρωσίας κατατάσσεται ὁ Φ. Παιφέροβ, τοῦ ὁποῦ το ἔργο «Ἡ κοινότητα τῶν φτωχῶν» ἔχει ξεπεράσει ἤδη τὸ τιρᾶζ τῶν 500,000 στὴ Ρωσία μόνον. «Ἡ κοινότητα τῶν φτωχῶν» εἶναι μιὰ ζωντανὴ εἰκόνα τῆς καθημερινῆς ζωῆς τῶν Ρώσων χωρικῶν πού προσπαθοῦν μὲ τὴν καθοδήγησιν μερικῶν πρωτοπόρων τῆς τάξης τους νὰ προσαρμοθοῦν πρὸς τίς νέες μέθοδοις καλλιέργειας, παλαίοντας ἐναντίον ἑνὸς ἐπίμονου παρελθόντος καὶ ἀγωνιζόμενοι γιὰ τὸ πλάσιμο τῆς νέας ζωῆς. Στὸν Ὀγκνλοβ ἐνσαρκώνεται τὸ νεώτερο πνεῦμα πού φώτισε τὸ μυαλὸ τῶν ἀγροτῶν μετὰ τὴν Ἐπανάσταση καὶ τὸ χέρσο χωράφι Μπρούσκι μπορεῖ νὰ πεῖ κανεὶς πῶς συμβολίζει ἐλάκερη τὴν ἀγροτικὴ Ρωσία. Ἡ κολλητικιστικὴ ἰδιοχτησία κατγράφει ἤδη τὴ νίκη τῆς πάνω στ' ἀχνάρια πού ἀφίνει δλοένα ὑποχωρώντας ἢ ἀντίληψη τῆς ἀτομικῆς ἰδιοχτησίας. Παράλληλα ὅμως πρὸς τὰ γεγονότα αὐτὰ ξετυλίγεται καὶ μιὰ διπλῆ ἐρωτικὴ ἱστορία. Ἡ οἰκονομικὴ ἐξέλιξη προκαλεῖ μιὰν ἀντίστοιχη ἠθικὴ. Οἱ σχέσεις μεταξὺ τῶν ἀτόμων μεταβάλλονται, καὶ ἔτσι τὸ ρούσικο χωριό, οἰκονομικὰ καὶ ἠθικὰ, βαδίζει πρὸς μιὰ πλήρη καὶ βαθύτατη μεταμόρφωση.

Ἀπὸ τίς μελέτες τοῦ Γκόρμποβ καὶ Κογκάν, ὅπως καὶ τοῦ Πόζνερ, δανειζόμεστε τίς παρακάτω πληροφορίες γιὰ μερικοὺς ἀκόμα πεζογράφους πού θάξινε νὰ ξεχωρίσουμε ἀπὸ τὴν ἀτελείωτη παράταξη τῶν ὀνομάτων.

Στοὺς τεχνίτες πού ἐκμεταλλεύθηκαν μ' ἐπιτυχία τὸ θέμα τοῦ ἐμφύλιου πολέμου συγκαταλέγεται ἐπίσης ὁ Φουρμάνοβ μὲ τὰ ἔργα του «Ἐξέγερση» καὶ «Γσαπάεφ» (τὸ τελευταῖο μεταφράστηκε μόλις πρὸ ὀλίγου καὶ στὰ γαλλικά). Ἄλλος συγγραφέας, ὁ Φουρδόφροβ (πέθανε νωρὴ γιὰ τὴν τέχνη του), μᾶς ἔδωσε ὑπὸ τύπον χρονικῶν, μιὰ πιστὴ ἐκθεση τῶν

γεγονότων. Ὁ Ἀντώνιος Βεσιόλυ (γενν. 1900) μὲ τούς «Πύρινους ποταμούς» καὶ τὴν «Ἰονική Γῆ», ὁ Ἀλέξανδρος Μαλύσκιν μὲ τὴν «Πτώση τοῦ Νταῖρ» ἀποτελοῦν πολύτιμη συμβολὴ στὴν ἱστορικὴ μπόρεια νὰ πεῖ κανεὶς φιλολογία τοῦ ἐμφύλιου πολέμου, γιατί μαζὺ μὲ τὸ μῦθο ἢ τὴν πλοκὴ πού συντελεῖ γιὰ νὰ συγκρατεῖ τὰ διάφορα πραγματικά γεγονότα σὲ συνεχῆ ἀλληλεξάρτηση, ἡ ἱστορία ἐκτυλίσσεται ὅπως τὴν ἐξήσαν οἱ συγγραφεῖς. Ὁ Βόρις Λαβρόνκοφ μὲ τὸν «Ἀνεμό» του (ἱστορία ἐνός κομμουνιστῆ ναύτη) θυμίζει καταπληχτικὰ τὸν Ἰβάνοφ στίς «Γαλάζιες ἀμμουδιές» του. Ὁ Ἀλέξανδρος Νεβέροφ (πέθανε πρόωρα στὰ 1923) ἐκμεταλλεύεται τὸ θέμα τοῦ ἐμφύλιου πολέμου ἀπὸ ἀλλή πλευρά. Περιγράφει τὴν τραγωδία τοῦ ἐσωτερικοῦ, τὴν πείνα καὶ τὴν ἀθλιότητα πού προκάλεσε ἀναπόφευκτα ἢ ἀπασχόληση τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων τῆς χώρας στὴν ἐξόντωση τοῦ ἐχθροῦ, ἐσωτερικοῦ καὶ ἐξωτερικοῦ, καὶ στὴ σταθεροποίηση τῆς προλεταριακῆς διχτατορίας. Στὸ ἔργο του «Γασκέντ, πόλη τοῦ σταριοῦ» περιγράφει τίς ἀνήκουστες περιπέτειες τῶν παιδιῶν πού κατατρεγμένα ἀπὸ τὴν πείνα καταφεύγουν στίς ἀγροτικὲς ἐπαρχίες γιὰ τὴν ἐξασφάλιση ἐνός κομματιοῦ ψωμί. Στὸ ἔργο του «Πάπιες καὶ Κύκνοι» ἐξετάζεται καὶ ἀναλύεται μ' ἐπιτυχία τὸ πρόβλημα τῆς ἀγροτιάς.

Ὅταν τὸ θέμα τοῦ ἐμφύλιου πολέμου ἀρχίσει νὰ υποχωρεῖ στὴν ἐπιβλαβὴ προσπάθεια γιὰ τὴν σοσιαλιστικὴ ἀνοικοδόμηση, συναντοῦμε λογοτέχνες μὲ μεγάλο ταλέντο, ἐκτός ἀπὸ κείνους πού ἀναφέραμε πῶς πάνω, πού ἐκμεταλλεύονται τὸ νέο θέμα τοῦ ἀνοικοδομητικοῦ σταθμοῦ σ' ἄλλν, τὴν κοινωνικὴ καὶ ψυχολογικὴ εὐρύτητα του. Ἐδῶ συναντοῦμε τὸν Λιάσκο μὲ τὰ ἔργα του «Ἡ ὑψικάρμινος» καὶ «Ἐὶς ῥάγισμα» πού ἀναλύουν τὴν ψυχολογία τῆς ἐργατικῆς τάξης, τὴν ἠθικὴ τοῦ ἐπαναστάτη καὶ τοῦ κομμουνιστοῦ.

Μὲ τὴ ζωὴ καὶ τὰ ἦθη τῆς σπουδάζουσας νεολαίας ἀσχολήθηκαν ἐπίσης ἀρκετοὶ συγγραφεῖς. Ἀναφέρουμε τοὺς Μαλάσκιν καὶ τὸ ἔργο του «Ἐὶς τὸ νέο φεγγάρι στὰ δεξιά», τὸν Παντ. Ρομανόφ μὲ τὸ ἔργο του «Χωρὶς τὰ λουλούδια τῆς ἀγριοκερασιάς», τοῦ Ὁγκνεβ «Ἐὶς τὸ ἡμερολόγιο τοῦ Κόστια Ριάμπτσεβ». Στὴν ἴδια χορεία πρέπει νὰ καταταχθεῖ καὶ ὁ Ν. Μπογκνιάνοφ μὲ τὸ «Πρῶτο κορί-

τσι», ἓνα δυνατὸ ἔργο πού ἐξετάζει, τὴν ψυχολογία τοῦ νέου κοριτσιοῦ τῆς σημερινῆς Ρωσίας. (Τοῦ ἔργου αὐτοῦ ἔχομε μιὰ καλὴ ἑλληνικὴ μετάφραση).

Ἐκτός ἀπὸ τὸν Νεβέροφ, μὲ τὰ ἦθη τῆς ἀγροτικῆς τάξης καὶ τίς ἀντιδράσεις τῆς ψυχολογίας τῆς πρὸς τὸ νέο ρυθμὸ τῆς ζωῆς πού ἐρχόταν νὰ διώξει τὸν παλιό, ἀσχολήθηκαν καὶ ἄλλοι συγγραφεῖς. Ὁ Καράβαεφ γράφει τὰ ἐξῆς ἔργα μὲ φόντο τὴν ἀγροτιά καὶ τὰ ἦθη τῆς: «Ὅπως οἱ ἀρκουδές», «Ἐὶς τὸ Ρούσικο χρώμα», «Ἐὶς τὰ στάχυα», «Ὁ φίθορος τοῦ χωριοῦ». Ὁ Κλύτσκοφ γράφει τὸ «Μελένιο Γερμανό» καὶ τὸ «Τσερτουκίνσκι Μαλαχίρ», μᾶλλον ποιητικὲς ἱστορίες στὸ πεζὸ παρὰ ρομάντα.

Ὁ Γκόρμποφ, στὴ μελέτη του γιὰ τὴ Μετεπαναστατικὴ Ρωσικὴ Φιλολογία, μᾶς μιλάει καὶ γιὰ ἓναν ἄλλο τομέα τῆς ρωσικῆς τέχνης ἄξιον ἐπίσης ἐνδιαφέροντος. «Ἐχτός ἀπ' τὴ σύγχρονη ἐποποιία—γράφει—ἡ λογοτεχνία μας ζητάει ἀκόμη ν' ἀγκαλιᾶσει καὶ ν' ἀναθεωρήσει τὴν ἀντίληψη τοῦ παρελθόντος. Ὁλόκληρη σειρά ἔργων ἀνταποκρίνεται σ' αὐτὴ τὴν ἀνάγκη. Διάφορες ἐποχὲς τράβηξαν τὴν προσοχὴ τῶν φιλολόγων μας: Ἡ ἐξέγερση τοῦ Στέπαν Ράζιν (Σαπύγκιν: «Ράζιν-Στεπάν») τὸ κίνημα τῶν Δεκεμβριστῶν (Μάρυτις: «Ἡ βορεινὴ αὐγὴ», Τυγιάνοφ: «Κνουκλία»), ἡ Ἐπανάσταση τοῦ 1905 (Βύδοκίμοφ: «Οἱ καμπάνες»), ἡ Μόσχα πρὶν ἀπὸ τὴν ἐπανάσταση (Α. Μπιέλυϊ: «Ὁ Μοσχοβίτης» καὶ ἡ «Μόσχα κάτω ἀπ' τὴν Ἐπανάσταση»), ὁ Ὄχτώβρης τοῦ 1917 (Α. Βεσιόλυ: «Ἡ ματωμένη Ρωσία»). Μπορεῖ νὰ πεῖ κανεὶς μὲ βεβαιότητα ὅτι τὸ ἱστορικὸ ρομάντο ἔχει ἐλπίδες νὰ γίνει σὲ μᾶς ἐν' ἀπὸ τὰ πλουσιώτερα εἶδη τῆς λογοτεχνίας μας, καὶ ἐχτός ἀπ' αὐτό, νὰ ἐκπληρώσει μιὰ κοινωνικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ ἀποστολὴ μεγάλης σημασίας. Οἱ ἰδιότητες πού διακρίνουν τὰ περισσότερα ἀπὸ τ' ἀναφερμένα ἔργα δείχνουν ὅτι ἔχομε ἀρκετὲς δυνάμεις γιὰ νὰ ἐκμεταλλευθοῦμε τὸ θέμα αὐτό».

Στὴν ἴδια αὐτὴ κατηγορίᾳ μπορεῖ νὰ καταταχθεῖ ἐπίσης ὁ Νοβίκοφ πού ἔδωσε θαυμαστὲς περιγραφὲς τῆς ναυτικῆς ζωῆς ὑπὸ τὸ τσαρικὸ καθεστῶς καὶ κατόπιν ὑπὸ τὸ Σοβιετικὸ καθεστῶς («Θαλασσινὲς ἱστορίες», «Ἐὶς τὸ ὑποβρύχιο»).

Στὴν τελευταία ἐντελῶς φάση τῆς σοσια-

λιστικῆς ἀνοικοδόμησης μὲ τίς γιγαντιαίες πραγματοποιήσεις πρέπει νὰ καταταχθεῖ τὸ ἔργο τῆς Μαριέτίας Σαγκνιάν «Ἐὶς τὸν κεντρικὸ σταθμὸς» πού ἔχει πολλὰ συγγενῆ στοιχεῖα τὸ «Ἐὶς τὸ μέντο» τοῦ Γκλάνκοφ.

Ὁ περιορισμένος χώρος δὲν μᾶς ἐπιτρέπει νὰ ἀναφέρουμε καὶ σωρεία ἄλλων ὀνομάτων νεορώσων συγγραφέων πού καθημερινὰ ἐμφανίζονται καὶ ἐπιβάλλονται στὴ μετεπαναστατικὴ φιλολογογία τῆς Ρωσίας. Ἀλλὰ τὸ ἔργο αὐτὸ στὴν οὐσία του εἶναι μάταιο, γιατί θὰ εἶναι πάντα ἀτελές. Ἄς μᾶς ἀρκέσει γιὰ τὴν ὥρα τὸ ὅτι πήραμε ὅπωςδήποτε μιὰν ἰδέα τῶν σκοπῶν καὶ τῆς ἐξέλιξης τῆς νέας αὐτῆς τέχνης, καὶ ὅτι γνωρίσαμε μερικὸς, ἔστω ἐλάχιστους, ἀπὸ τοὺς ἀξιους ἀντιπροσώπους τῆς.

Οἱ ποιητὲς ἐπίσης στὴν Ε. Σ. Σ. Δ. μετριοῦνται σήμερα μὲ τίς δεκάδες. Καὶ τοῦτο γιατί ἡ νέα ζωὴ δὲν ἦταν δυνατὸ παρὰ νὰ ἐμπνεῖ τοὺς νέους πολίτες πού τὴ ζοῦσαν ἐντονα καὶ μετεῖχαν στὴν ἐποποιία τῆς. Ὡστόσο, ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ ὀνόματα πού θὰ συναντήσῃ ὁ μελετητῆς τῆς μετεπαναστατικῆς ρωσικῆς ποίησης, θὰ ξεχωρίσει μ' εὐκολία τὸ ὄνομα τοῦ Ντέμιαν Μπιέτνυϊ, τοῦ κατ' ἐξοχίαν, μπορούμε νὰ ποῦμε, ἐπαναστάτη ποιητῆ.

Ὁ Ντέμιαν Μπιέτνυϊ, ψευδώνυμο τοῦ Ἐφίμ Ἀλεξέιεβιτς Πριντφόροφ, συμπλήρωσε πρὶν ἀπὸ λίγες βδομάδες τὰ 50 του χρόνια καὶ μὲ τὴν εὐκαιρία αὐτὴ ἡ Ε. Σ. Σ. Δ. τὸν τίμησε μὲ τὸ παράσημο Λένιν γιὰ τίς ὑπηρεσίες του πρὸς τὴν Ἐπανάσταση. Πραγματικά, εἶναι σπάνιο νὰ συναντήσῃ κανεὶς φιλολογικὴ δράση τόσο στεγὰ δεμένη μὲ τίς ἐπιδιώξεις καὶ τοὺς ἀγῶνες τοῦ προλεταριάτου ὅσο τοῦ Ντέμιαν Μπιέτνυϊ. «Ἐὶς τὴν τραγῳδίαν του,—λέει ὁ Γκόρμποφ στὴ μελέτη του γιὰ τὴ μετεπαναστατικὴ ρωσικὴ φιλολογία,—τὰ προπαγανδιστικὰ δράματά του, οἱ σάτυρές του, συνθεμένα στὴ φωτιὰ τῆς μάχης, καὶ ἀπευθυνόμενα στίς πλατειὲς μάζες τῶν ἐργατῶν καὶ χωρικῶν, βόηθησαν πολὺ στὴν κινήσει τῆς κοινωνικῆς συνειδήσεως, μὲ τὴν ἀπλή γλῶσσα τους, καθάρια καὶ κατκνηστῆ ἀπ' ὅλους, μὲ τοὺς γραφικὸς συμβολισμούς τους, μὲ τὸν παθητικὸ ρυθμὸ τους πού ἐμοιάζε πότε μὲ κουβεντο-λόι καὶ πότε μὲ τραγοῦδι, καθὼς καὶ μὲ τὰ πολιτικὰ συνθήματά τους πού ὁ ποιητῆς

ἤξερε νὰ ρίχνει ἐπιδέξια». Πραγματικά, ἡ ποίηση τοῦ Μπιέτνυϊ βρέθηκε πάντα στὴν ὑπηρεσία τῆς τάξης του καὶ κατόπι τοῦ καθεστώτος τῆς.

Γεννήθηκε, καθὼς εἶπαμε, στὰ 1883, ἀπὸ χωριάτες γονεῖς. Σὲ ἡλικία 14 χρόνων μπήκε σὲ μιὰ στρατιωτικὴ σχολὴ καὶ ὑπηρέτησε πολλὰ χρόνια βαθμοφόρος στὸν τσαρικὸ στρατό. Στὰ 1904 μπήκε στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Πετρούπολης. Ἡ ἐπανάσταση τοῦ 1905 ἔγινε ἀφορμὴ γιὰ νὰ ἐκδηλωθοῦν οἱ ἐπαναστατικὲς διαθέσεις τοῦ Μπιέτνυϊ. Ἦρθε σὲ στενὴ ἐπαφὴ μὲ τοὺς μπολσεβίκους ἡγέτες, καὶ στὰ 1910 ἀρχισε νὰ γράφει ποιήματα γιὰ τὴν πρώτη νόμιμη μπολσεβίκικὴ ἑφημερίδα «Ζβέζντα» («Ἀστρο»). Ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη δούλεψε ἀκούραστα γιὰ τὸν μπολσεβίκικὸ τύπο. Ἡ ποίησή του, πού ἀντανακλούσε τὴν κοινωνικὴ διαμαρτυρία κατὰ τῆς τσαρικῆς δεσποτείας, ἐξελίχθηκε σ' ἐπαναστατικὴ σάτυρα. Ἐγγραφὲ ἓνα σωρὸ μύθους πού ἔγιναν ἓνα ἀριστο μέσο γιὰ τὴ διάδοση τῶν ἐπαναστατικῶν ἰδεῶν διὰ τοῦ τύπου πού βρισκόταν κάτω ἀπὸ τὴν αὐστηρὴ λογοκρισία τῆς τσαρικῆς ἀουτοκρατίας.

Στὰ 1912, ὁ Ντέμιαν Μπιέτνυϊ βρίσκεται μεταξὺ τῶν ἰδρυτῶν τῆς περίφημης «Πράβδας». Ὁ Λένιν τὴν ἐποχὴ ἐκείνη πρόσεξε ἰδιαίτερα τὸν Μπιέτνυϊ. Κατὰ τὸν ἱμπεριαλιστικὸ πόλεμο ὑπηρέτησε πάλι στὸ στρατό. Μολονότι ὁ τύπος τοῦ κόμματός του καταδιώκονταν, ἐκεῖνος τύπωνε τὰ ποιήματα καὶ τοὺς ἐπαναστατικοὺς μύθους του στὸν ἀστικὸ φιλελεύθερο, καὶ ἰδίως ἐπαρχιακὸ τύπο. Ἐτσι, ἡ γλῶσσα τοῦ Αἰσώπου ἦταν γιὰ τὸν Μπιέτνυϊ τὸ εὐγλωττότερο ἐπαναστατικὸ κήρυγμα.

Μετὰ τὴν ἐπανάσταση τοῦ Φλεβάρη τοῦ 1917 ἀγωνίζεται πάλι γιὰ τὴν ἐπανάσταση τῆς «Πράβδας». Μὲ τὴν πέννα του βοηθεῖ τὴν ἐκρηξὴ τῆς Ἐπανάστασης τοῦ Ὄχτώβρη. Κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ ἐμφύλιου πολέμου εἶχε ἀναλάβει τὸ ἔργο τῆς προπαγάνδας καὶ ζύμωσης. Ἐὶς τὰ ποιήματά του, εἰκονογραφούμενα ἀπὸ σχεδιογράφους, δημοσιεύονταν σὰν προκηρῶσεις, διανεμόνταν σὰν προγράμματα ἢ σκορπίζονταν ἀπὸ ἀεροπλάνα στοὺς στρατιῶτες τῆς Λευκῆς Στρατιάς. Ἡ ποίησή του συντέλεσε ἐπίσης στὴ διατήρηση τοῦ ἠθικοῦ τοῦ κόκκινου στρατοῦ. Μετὰ τὸν ἐμφύλιο πόλεμο, τοῦ ἀπονεμήθηκε τὸ

παράσημο τῆς Κόκκινης Στρατιάς γιὰ τὴν συμβολή του στὶς δυσχερεῖς στιγμὲς τῆς Σοβιετικῆς Ἑνώσεως.

Τὰ ποιήματα τοῦ Μπιέτυνι σήμερα εἶναι γνωστὰ σ' ἑκατομμύρια λαοὶ καὶ ἔχουν φτάσει ὡς τὰ ἀκρότατα ὄρια τῆς Σοβ. Ρωσίας. «Μερικὰ φιλόλογοι σὲνμπ — καθὼς γράφει ὁ ἀνώνυμος ἐπιφυλλιδιογράφος τῶν «Καθημερινῶν Νέων τῆς Μόσχας» — ἀρνοῦνται νὰ τὸν ἀναγνωρίσουν ἀκόμη ὡς ποιητὴ. Κατὰ τὴν γνώμη τους, τὰ ποιήματά του εἶναι πολὺ εὐκολονόητα καὶ περιέχουν πολλὴ πολιτικὴ. Αὐτὸ ὅμως τοῦ χάρισε τὴν ἀγάπην καὶ τὴν ἀναγνώριση ἀπὸ ἑκατομμύρια ἐργάτες καὶ χωρικοὺς».

Ἄπειρα εἶναι τὰ ποιήματα τοῦ Μπιέτυνι, καὶ ὁ σοβιετικὸς δῶπος καὶ ὁ ξένος προλεταριακὸς τύπος εἶναι γεμάτος ἀπὸ τὰ τραγούδια του. Στὰ ἑλληνικὰ δημοσιεύθηκαν ἀρκετὰ, σ' ἐπιτυχεῖς, τίς πιὸ πολλές φορές, μεταφράσεις.

Στὴν ἴδια περιπτῶσει — ἀπὸ τὴν ἀποψη τῆς ἐπαναστατικῆς συμβολῆς στὸ ἔργο τοῦ σοσιαλισμοῦ — τοποθετεῖται ὁ Β. Α. Μενκόβσκη, ἕνας ἀπὸ τοὺς παλιούς ἀρχηγούς τῆς φουτουριστικῆς σχολῆς ποὺ μπήκε — ὅπως λέει ὁ Γκόρμποβ — στὴν πρώτη γραμμὴ τοῦ ἀγῶνα, φέρνοντας μιὰν ἀνακαίνιση τῆς φόρμας συνταιριασμένη μετὰ τὸ ἐπαναστατικὸ περιεχόμενον τῆς νέας τάξης ποὺ πήρε στὰ χέρια τῆς τὴν ἐξουσία.

Ἀναφέραμε ἀρχὴ-ἀρχὴ τὸν Γερασίμοβ. Ὁ Μιχαήλ Γερασίμοβ (γενν. στὰ 1889), γυιὸς ἐργάτη μεταλλουργοῦ καὶ μεταλλουργὸς ὁ ἴδιος, φανερώθηκε στὸν κόσμον τῶν γραμμάτων εὐθὺς μετὰ τὴν Ἐπανάσταση τοῦ Φλεβάρη (1917). Ὁ Γ., ὅπως εἶπαμε, ἀνήκει στὴν ἐποχὴ τοῦ προλεταριακοῦ ἐκείνου νεορομαντισμοῦ ποὺ δημιουργήθηκε μετὰ τίς πρώτες ἡρωϊκὲς νίκες τοῦ προλεταριάτου κατὰ τοῦ καπιταλισμοῦ. Ὁ Γ. ἐπρόδιδε ἐπίσης μιὰ ἐλαφρὰ συμβολιστικὴ ἀπόχρωση ὀφειλόμενη στὴν ἐπίδραση τῶν ποιητῶν τῆς προεπαναστατικῆς περιόδου καὶ ἰδιαίτερα τοῦ Μπλὸκ καὶ τοῦ Μπριούσοβ. Ὁ Γ. κράτησε τὰ συμβολιστικὰ αὐτὰ ἔχνη καὶ στὴν κατοπινὴ παραγωγή του, τὴν ἀφιερωμένη ὀλοκληρωτικὰ σχεδὸν στὴν ἐξύμνηση τοῦ ἐργασταίου καὶ τῆς σοσιαλιστικῆς ἀνοικοδόμησις. Ποιητικὲς συλλογὲς του ἀναφέρουμε: «Τὸ ἀνοιξιὰτικο ἐργαστάσιο», «Τὸ ἀνθισμένο αἶδερ», «Ἐρ-

γαστάσιο μετὰ πύρινες φτεροῦγες», «Τὸ ἐπιγεῖο μεγαλεῖο», «Τὸ θερμὸ πρῶτο», «Τὸ λυρικὸ ἀπόγειο», «Πρὸς τὴν ἄμιλλα».

Ὁ Ἡλίας Σελβίνσκη καὶ ὁ Βλαδίμηρος Λουγκόβσκοι εἶναι ἐπίσης δυὸ ἀπὸ τοὺς καλύτερους ποιητὲς τῆς σύχρονης Ρωσικῆς Λογοτεχνίας. Καὶ οἱ δυὸ τους ὑπῆρξαν ἀπὸ τοὺς ἰδρυτὲς τῆς λεγόμενης «κονστρουκτιβιστικῆς» («οἰκοδομητικῆς») ομάδας, τὴν ὁποῖαν ὅμως ἐγκατέλειψαν γρήγορα γιὰ νὰ μποῦν στὶς γραμμὲς τῆς Ἑνώσεως τῶν Προλεταρίων Συγγραφέων τῆς Ε. Σ. Σ. Δ. Ὁ πρῶτος ἦτανε στὴν ἀρχὴ μουσικός, κατόπι στρατιώτης στὸν Κόκκινον Στρατό, καθηγητῆς, ἐργάτης, θεατρίνος, δημοσιογράφος καὶ στὸ τέλος ἠλεκτροτεχνίτης. Τὴν ζωὴν τοῦ ἠλεκτρικοῦ ἐργασταίου τραγουδαίει κυρίως στὰ ποιήματά του. Ὁ δεύτερος, ὁ Λουγκόβσκοι, τραγούδησε μᾶλλον τὸν ἐμφύλιον πόλεμον καὶ τὰ ἀνδραγαθήματα τοῦ κόκκινου στρατοῦ. Ὁ Σελβίνσκη ἔχει γράψει τίς «Ἐξερευνήσεις τοῦ Οὐλαλάϊεβ» ποὺ ἀναφέρει ὁ Γκόρμποβ στὴ μελέτη του.

Ὁ ποιητὴς Μπεζυμένσκη (ποὺ ἀναφέραμε προηγουμένως μαζὺ μετὰ τοὺς Γιάροβ, Σιδιέκοβ, Οὐτκιν κλπ.) εἶναι ἐπίσης μιὰ ἀπὸ τίς κυριαρχούσας μορφὲς στὴ σοβ. παιηση. Στὸν κριτικὸν τῆς μετεπαναστατικῆς ρωσικῆς ποιήσεως Μ. Μιρχνωστᾶμε τίς ἀκόλουθες πληροφορίες: Γεννήθηκε στὰ 1898, καὶ στὴν Ἐπανάσταση τοῦ Ὀχτώβρη μετέσχε ἐνεργά. Ὁ Μπεζυμένσκη ἀφιέρωσε μεγάλο μέρος τῶν ποιημάτων του στὴ ζωὴν καὶ στοὺς ἀγῶνες τῆς κομμουνιστικῆς νεολαίας. Συλλογὲς ποιημάτων ἔδωκε πολλές. Ἀναφέρουμε: «Ὁ νέος προλεταρίος», «Ἡ κοσμοδόξα», «Πρὸς τὸν ἥλιον», «Ἡ εὐωδιὰ τῆς ζωῆς», «Ἄλλος ἥλιος», «Ἡ μικρὴ πόλις», «Μιὰ τάξις στὸ σὺμπαν», «Ποιήματα ἀτσαλένια» κλπ. Ἡ ποιήση τοῦ Μπεζυμένσκη ἀγκαλιάζει καὶ τίς τρεῖς κυριώτερες περιόδους τῆς ρωσικῆς ζωῆς στὰ τελευταῖα χρόνια: τὴν πάλιν κατὰ τοῦ τσαρισμοῦ, τὴν Ἐπανάσταση, τὸν ἐμφύλιον πόλεμον, καὶ τὴν γιγάντια προσπάθεια τῆς σοσιαλιστικῆς ἀνοικοδόμησις γιὰ τὸ πενταετὲς σχέδιον.

Οἱ Γκόρμποβ καὶ Κογκάν ἀναφέρουν ἐπίσης μετὰ ἐπαινετικὰ σχόλια τοὺς ποιητὲς Μπαγκοίτσκη («Ἡ μπαλάντα τοῦ Ὀπάνας»), Ἀσοιέιεβ, Κιρσάνοβ, Ὀρβίν καὶ Ναοσιέκιν.

Ἡ μελέτη μας αὐτὴ ἔδωσε, μπορούμε νὰ ποῦμε, ἀρκετὲς πληροφορίες γιὰ ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν γένεση, τὴν ἐξέλιξιν καὶ τίς τάσεις τῆς νέας λογοτεχνίας ποὺ πήρε τὴν οὐσιαστικὴν ἀφετηρίαν της ἀπὸ τὴν ἐπανάσταση τοῦ Ὀχτώβρη. Εἶναι φυσικὸ πὼς μέσα σὲ λίγες σελίδες περιοδικοῦ, παρὰ τὴν γενναία παραχώρηση τῆς «Νέας Ἑστίας», δὲν ἦταν δυνατὸ νὰ εἰπωθοῦν περισσότερα οὔτε καὶ νὰ δοθεῖ μεγαλύτερη σημασία σὲ συγγραφεῖς ποὺ μόνοι αὐτοὶ θὰ ἔπρεπε νὰ ἐξαντλήσουν ὅλο τὸ δια-

θέσιμον χώρον. Ἡ μελέτη αὐτὴ, καὶ αὐτὸ πρέπει νὰ τονισθεῖ παρὰ τὸ εἶναι αὐτονόητο, ἀλλὰ γιὰ νὰ ἀφαιρεθεῖ ἀπὸ κάθε... καλόβολο ἐπικριτὴν κάθε διάθεση πρὸς εὐκολοψέγον, θὰ ἔχει ἀσφαλῶς πολλὰ κενά, πολλές ἐλλείψεις. Μακάρι νὰ εὑρεθοῦν οἱ ἀνθρωποὶ ποὺ θὰ τίς ὑποδείξουν, γιὰ νὰ βοηθήσουν καὶ μένα στὴ γενικώτερη προσπάθειά μου νὰ γνωρίσω στὸ ἑλληνικὸ κοινὸ μιὰ νέα τέχνη ἀπὸ κάθε πλευρὰ ἀξία μεγάλου ἐνδιαφέροντος.

ΑΝΤΡΕΑΣ ΖΕΒΓΑΣ

ΝΕΟΙ ΠΟΙΗΤΑΙ

ΤΟ ΠΑΙΔΙΚΟ ΜΟΥ Τ' ΟΝΕΙΡΟ

Ἦναι ποὺ μ' εἶδον ἀκίνητον ὁ Χρόνος καὶ ποὺ ψέλνει στὴν πονεμένη μνήμη μου πανάρχαια τραγούδια, τώρα ποὺ ἡ σκέψη ἀναγυρνᾷ σὲ χρόνια ποὺ ντυμένα στὴν πορφύρην ἐσθῆτα τους μετὰ ξαναβρίσκουν πάλιν ὦ, πιὸ ἀπλά, πιὸ πρόσχαρα καὶ τρέχουνε μαζὺ τους, μύτια, καρδιές, ψυχὲς μαζὺ καὶ μαγικὰ τοπεῖα, τώρα ποὺ τὸ φθινόπωρον ἀπ' τίς βροχὲς θλιμένο σὺν ἐρημίτης τριγυρνᾷ καὶ δείχνει τὸν καιρὸ μου, ὦ, τώρα, τώρα ξύπνησε χοροπηδώντας καὶ ἦρθε πρόσχαρον, ἀγνὸ καὶ ζωηρὸ τὸ παιδικὸ ὄνειρό μου...

II

Γλυκὰ, ἀπαλά, τὸ τραγουδᾷ καὶ ἔχω γι' αὐτὸ τὰ χάρδια, τὰ βελουδένια στρώματα, ἡδονικὰ νὰ γείρη, μὴ νύχτα, καὶ τρεμάμενον ἀπ' τὴν χαρὰ, νὰ γίνῃ «πραγματικότης»... καὶ ὕστερον γιὰ πάντα ὡς μοῦ πεθάνῃ... Ζωηρός, ξύπνιος, ὀλόχαρος, στὸ χρονονὸν θὰ τὸ δώσω καὶ ἔτσι σιγά, χωρὶς καὶ μούσ θὰ τ' ἀποχαιρετήσω... Θάχω γευτὴ τὴ γλύκα του, στὴ νύχτα ποὺ γεμμένος θὰ τοῦ μιλῶ πιὸ τρυφερὰ καὶ ἀπ' τῆς ματιᾶς τὸ χάρδι, καὶ μετὰ φιλιά—ὄχι φιλί τοῦ Γιούδα—θὰ προσμένω. νὰ ξεψυχήσῃ, ν' αὐλωθῇ, σὺν πρῶτονό σκοτάδι...

ΝΩΝΤΑΣ ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΟΥ

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΚΟΥΤΡΙΝ

Η ΑΛΙΟΣΙΑ

ΝΟΥΒΕΛΛΑ (*)

X

Περάσανε κι' άλλες πέντε μέρες, κι' είχα καά δυναμώσει τόσο καλά πού ροβόλησα πεζός, δίχως να νιώσω την παραμικρή κούραση, ίσαμε την καλύβια του παραμυθιού. Σάν πάτησα όμως στο κατώφλι της, ή καρδιά μου άρχισε να σφυροκοπάει με ταραχή και φόβο μέσα στα στήθια μου. Είχαν περάσει σχεδόν δυο βδομάδες πούχα να δώ την 'Αλιόσια, και τώρα ένιωθα πραγματικά πόσο μου ήταν αγαπητή. Βαστώντας το περβιάζι της πόρτας, άργοπόρησα λίγα δευτερόλεπτα με κομμένη την ανάσα. Αναποφάσιτος ακόμα, σφάλιξα τα μάτια μου για λίγο προτού ν' ανοίξω την πόρτα...

Την έντύπωση πούχα δοκιμάσει σά μπήκα μέσα στο σπίτι σίγουρα θάναι αδύνατο να τη νιώσει κανένας... Σάμπως μπορεί να θυμηθεί τα λόγια πού ξεστομίζουνε την πρώτη στιγμή πού σμίγουμε μια μάννα με το παιδί της, ένας άντρας με τη γυναίκα του, είτε δυο αγαπημένοι; Λέγονται οι πιό απλές κι' οι πιό κοινότυπες φράσεις, πού μπορεί και να φτάσουνε σχεδόν στα όρια του γελοίου άμα θελήσει να τις γράψει κανένας στο χαρτί. Κι όμως, εκείνη τη στιγμή, κάθε λέξη έχει τη θέση της, κι' είναι χλιαγάπητη μόνο και μόνο επειδή λέγεται απ' τα πιό αγαπημένα χείλια του κόσμου.

Τό μόνο πού θυμούμαι, είναι πώς στράφηκε σέ μένα γοργά το χλωμό πρόσωπο της 'Αλιόσιας, και πάνω στη γλυκειά τούτη και καινούργια για μένα ύψη άστραψε για

μια στιγμή ή έκπληξη κι' ο τρόμος, έπειτα μια βαθειά ταραχή κι' ένα γλυκό χαρούμενο χαμόγελο αγάπης... Η γριά κάτι μουρμούριζε σιμά μου, όμως εγώ δέν πρόσεχα διόλου τα καλωσορίσματά της. Η φωνή της 'Αλιόσιας έφτανε στ' αυτιά μου σά γλυκειά κι' υπέροσμη μουσική.

—Μά τι κάθατε λοιπόν; Είσαστε άρρωστος; "Ω, πόσο αδυνατίσατε, φτωχούλη μου...

"Έκανα πολλή ώρα να της απαντήσω, και στεκόμαστε βουβοί ο ένας μπροστά στον άλλο, κρατημένοι απ' τα χέρια κι' άτενίζοντας ο ένας τον άλλο βαθειά και χαρούμενα στα μάτια. Τούτες τις λίγες άφωνες στιγμές τις θεωρώ πώς είναι οι πιό ευτυχισμένες πού πέρασα στη ζωή μου,—και ποτέ πιά, μα ποτέ, μήτε πρωτήτερα, μήτε κι' έπειτα, δοκίμασα μια τέτοια, άγνή, βαθύτατη χαρά, πού σε κάνει να τα ξεχνάς όλα στον κόσμο. Κι' έβλεπα τόσο πολλά πράματα μέσα στα σιούρα και μεγάλα μάτια της, και την ταραχή της συνάντησης και το παράπονο για τη μεγάλη μου άπουσία και μια θερμή όμολογία αγάπης... "Ένωσα τότες πώς με κίνη τη ματιά ή 'Αλιόσια μου δινότανε με χιρά, δίχως καμιά προηγούμενη συμφωνία κι' αναβολή, και πώς μου πρόσφερνε όλόκληρη την ύπαρξή της.

Πρώτη εκείνη τάραξε τούτη τη γοητεία, δείχνοντας, με μάν άργή κίνηση πούκανε με τα ματόκλαδά της, τη Μουνούλιχα. Τότες κάθησα δίπλα της, κι' ή 'Αλιόσια άρχισε να με ρωτάει μ' έγνοια και ζωηρό ένδιαφέρο λεπτομέρειες για την άρρώστεια μου, για τα γιατρικά πούπερνα και για τις γνώμες του γιατρού πούχεν έρθει δυο φο-

ρές απ' τη χώρα. "Έπειτα μ' έβαζε να της επαναλαμβάνω μια και δυο φορές τις γνώμες του γιατρού, και κάπου-κάπου ξεχώριζα πάνω στα χείλια της ένα ανάλαφρο είρωνικό χαμόγελο.

—"Άχ, γιατί να μη τ'όξερα πώς είσατε άρρωστος! φώναξε ή 'Αλιόσια με λύπη. Θα σας έκανα να σηκωθείτε την ίδια κιόλας μέρα... Μά πώς είναι δυνατό νάχει κανείς έμπιστοσύνη στους γιατρούς, άφου δέ νιώθουνε τίποτα, τί-πο-τα; Γιατί δέ στείλατε να με φωνάξετε;

"Εγώ στενοχωρέθηκα απ' αυτά της τα λόγια.

— Βλέπεις, 'Αλιόσια... μου συνέβηκε αυτό τόσο άπρόοπτα... κι' έξδν απ' αυτό δέν ήθελα και να σ' άνησυχήσω... Το τελευταίο τούτον καιρό ήσουνα τόσο παράξενη μαζί μου, όλο φαινόσουνα θυμωμένη, έδειχνες πώς μ' είχες βαρεθεί... Να σου πώ, 'Αλιόσια, πρόσθεσα χαμηλώνοντας τη φωνή μου: "Εχουμε τόσο πολλά να πούμε μεταξύ μας... νάμαστε μονάχα μόνοι... καταλαβαίνεις;

"Η 'Αλιόσια σφάλιξε άργά τα ματόκλαδά της δείχνοντας πώς δεχότανε, ύστερα έριξε μια φοβισμένη ματιά στη γιαγιά της και μου ψιθύρισε γοργά.

—Ναι... κι' εγώ τ'όθελα αυτό... έπειτα... περιμένετε λιγάκι...

Σά βασιλείψε ο ήλιος, ή 'Αλιόσια άρχισε να με βιάζει να γυρίσω σπίτι μου.

—Μπρός, τομαστήτε, τομαστήτε γλήγορα, έλεγε τραβώντας με απ' το χέρι για να σηκωθώ απ' τον πάγκο. "Αν σας πιάσει τώρα, καθώς είσατε αδύνατος, ή ύγρασία, θα ξαναγυρίσει άμέσως ή άρρώστεια.

—Για πού τ'όβαλες, 'Αλιόσια; ρώτησε άξαφνα ή γριά, βλέποντας πώς ή έγγονή της είχε ρίξει βιαστικά στο κεφάλι της ένα μεγάλο γκιόζο μάλλινο σάλι.

—Θά πιάω... να τον ξεπροβόδισω λιγάκι, άποκρίθηκε ή 'Αλιόσια.

Πρόφερε τα λόγια τούτα αδιάφορα, άποφύγοντας ν' άτενίσει κατάματα τη γιαγιά της και κοιτάζοντας στο παράθυρο. "Όμως, μέσα στον τόνο της φωνής της, είχα αντιληφθεί ένα έλαφρό νεύριασμα.

—Σά να λέμε, θα πώς; ξαναρώτησε τονίζοντας τις λέξεις ή γριά.

Τα μάτια της 'Αλιόσιας άστράφανε και

στηλωθήκανε με πείσμα στη μορφή της Μουνούλιχα.

—Ναι, θα πιάω! είπε προκλητικά και περήφανα ή 'Αλιόσια. Τάπαμε και τα ξανάπαμε χίλιες φορές ίσαμε τώρα... φτάνει πιά... Αυτό είναι δουλειά δική μου και δέν έχω να δώσω λόγο σε κανένα...

—"Άχ, έσύ!... φώναξε χολοσκασμένη ή γριά.

Σά νάθελε να προσθέσει κάτι ακόμα, μα έκανε μονάχα μια χειρονομία, σούρθηκε με το τρεμουλιαστό βάδισμά της ως τη γωνιά, κι' άναστενάζοντας άρχισε να σκαλίζει ένα καλάθι.

Τότες ένιωσα πώς τούτη ή σύντομη και στενόχωρη κουβέντα πού γίνηκε μπροστά μου ήταν συνέχεια απ' άλλες λογομαχίες και προστριβές ανάμεσά τους. Ροβολώντας μαζί με την 'Αλιόσια τον κατήφορο, τη ρώτησα.

—"Ηγιαγιά σου δέ θέλει νάρχεσαι μαζί μου περίπατο; 'Αλήθεια;

"Η 'Αλιόσια άνασήκωσε με φούρκα τους ώμους της.

—Σάς παρακαλώ, μη δίνετε διόλου προσοχή σ' αυτό. Μά ναί, δέ θέλει... "Ε, και τί μ' αυτό;... Σάμπως δέν είμαι λεύτερη να κάνω ό,τι μου γουστάρει;

Μέσα μου φούσκωσε άξαφνα μια άβάσταχτη επιθυμία να παραπονεθώ στην 'Αλιόσια για την ψυχρότητά της, για το τραχύ φέροσμά της άπέναντί μου.

—Σά να λέμε, και προτού ακόμα άρρωστήσω,θα μπορούσες να ρχόσουνα μαζί μου; μα δέν τ'όθελες να ξεμοναχιαστείς... "Άχ, 'Αλιόσια, αν ήξερες μονάχα πόσο μ' έκανες να πονέσω γι' αυτό... Περίμενα, περίμενα κάθε βράδυ πώς θα ρχόσουνα μαζί μου... Μά σ' ήσουνα πάντα τόσο αδιάφορη, τόσο μελαγχολική... τόσο θυμωμένη... "Ω, πόσο μ' είχες τυραννήσει, 'Αλιόσια!...

—"Ελάτε, φτάνει πιά, καλέ μου... Ξεχάστε τα αυτά, με παρακάλεσε ή 'Αλιόσια με μια τρυφερή έκφραση συγγνώμης στη φωνή της.

—"Όχι, δέ στο λέω για να σε πειράξω,— όμως δέ μπορώ να το ξεχάσω άμέσως... Τώρα καταλαβαίνω γιατί γινήκανε όλ' αυτά... Κι' όμως, στην άρχή—είναι άστειο και να το μελετάει κανείς—θα-

(*) Συνέχεια από το προηγούμενο και τέλος.

ροῦσα πὼς ἴσονται θυμωμένη μαζί μου ἐξ αἰτίας τοῦ ὑπαστυνόμου. Κι' ἡ σκέψη ἐκείνη μ' ἔκανε νὰ λυπάμαι κατάκοια. Μοῦ φάνηκε πὼς μ' ἔπερνες γιὰ κανέναν ξένο κι' ἀδιάφορο ἄνθρωπο πού δὲν ἠθέλες νὰ δεχτεῖς ἀπ' αὐτὸν καὶ τὴν καὶ ἀπλή φιλικὴ δούλειψη. . . Αὐτὸ μοῦκανε πολὺ κακό. . . Ἐπειδὴ δὲ μπορούσα διόλου νὰ βάλω στὸ νοῦ μου, Ἀλιόσια, πὼς ὅλα τοῦτα τὰ προκαλοῦσε ἡ γιαγιά σου. . .

Τὸ πρόσωπο τῆς Ἀλιόσιας γίνηκε ἀξαφρα κατακόκκινο.

— Ἡ γιαγιά δὲ φταίει σὲ τίποτα! . . Ἐγὼ ἢ ἴδια δὲν τόδελα! φώναξε ζωηρὰ καὶ προκλητικὰ.

Τὴν παρατηροῦσα καθὼς ἤμουνα πλατὶ τῆς κι' ἔβλεπα τ' ἄγγὸ καὶ τρυφερὸ προφίλ τῆς, τὸ λίγο σκυμμένο κεφάλι τῆς. Καὶ μόνο τότε παρατήρησα πὼς ἡ Ἀλιόσια ἦταν λίγο ἀδυνατισμένη, καὶ τὰ μάτια τῆς γυροκοπήκανε μὲ μεγάλους μελανοὺς κύκλους. . . Νιώθοντας τὴ ματιά μου, ἡ Ἀλιόσια σήκωσε τὰ μάτια τῆς, ὅμως τὰ ξανάριξε ἀμέσως χάμω καὶ γύρισε μ' ἓνα συνεσταλμένο χαμόγελο στὰ χεῖλια.

— Γιατί δὲν ἠθέλες νὰ ρθεῖς μαζί μου, Ἀλιόσια; Γιατί; τὴ ρώτησα ἐγὼ μὲ κομμένη ἀπ' τὴν ταραχὴ φωνὴ κι' ἀρπάζοντας τὸ χέρι τῆς τὴν ἀνάγκασα νὰ σταθεῖ.

Ἐκείνη τὴ στιγμὴ βρισκόμαστε στὸ στενὸ, μακρὸ καὶ τεντωμένο σὰν τόξο μονοπάτι τοῦ δάσους. Τὰ ψηλὰ καὶ λυγρὰ ἔλατα μᾶς ἀγκαλιάζανε, σχηματίζοντας ἔτσι μιὰ τεράστια στοὰ πού χανότανε σιὸ βάθος, μ' ἓνα θόλο ἀπὸ μοσκοβολισμένα καὶ μπλεγμένα κλαδιά. Οἱ γυμνοὶ γδαρμένοι κορμοὶ ἦταν λουσμένοι στὸ ἀλικο ἀντιφέγγισμα τῆς δύσης πού ἔσβυνε ἀγάλλι ἀγάλλι. . .

— Μὰ γιατί, γιατί, Ἀλιόσια; ξανάλεγα ἐγὼ ψιδυριστὰ κι' ἔσφιγγα ὄλο καὶ πιδ δυνατὰ τὸ χέρι τῆς.

— Δὲ μπορούσα. . . σκιαζόμουνα. . . πρόφερε ξιψητισμένα ἡ Ἀλιόσια, Νόμιζα πὼς μπορούσε ν' ἀποφύγει κανέναν τὴ μοῦρα του. . . Ὅμως τώρα, τώρα. . .

Ἡ πνοή τῆς κόπηκε, λὲς καὶ δὲν εἶχε πιά ἀρκετὸ ἀέρα γιὰ ν' ἀνασάνει, κι' ἀξαφρα τὰ χέρια τῆς μπλεχτήκανε γοργὰ καὶ σφιχτὰ ὀλόγυρα στὸ λαιμὸ μου καὶ τὰ χεῖλια καήκανε ἀπ' τὸ γλυκὸ, βιαστικὸ καὶ τρεμουλιαστὸ ψιδύρισμα τῆς τσιγγάνας.

— Τώρα πιά τὸ ἴδιο μοῦ κάνει! . . Γιατί σ' ἀγαπῶ, πολυαγαπημένε μου, χαρὰ μου, μοναδικέ μου! . .

Καὶ σφίχτηνε ἀκόμα πιδ δυνατὰ ἀπάνω μου, κι' ἐνιωθα νὰ τρέμει κάτω ἀπ' τὰ χέρια μου τὸ γερό, δυνατὸ καὶ ζεστὸ κορμί τῆς, νὰ χτυπᾷ γοργὰ καὶ σιμὰ στὸ στήθος μου ἡ καρδιά τῆς. Τὰ πυρωμένα φιλιά τῆς πέφτανε ἀδιάκοπα πάνω στὸ ἀδύνατο ἀκόμη κεφάλι μου σὰ μεθυστικὸ κρασί, κι' ἐγὼ ἄρχισα νὰ χάνω τὰ συλλογικά μου.

— Ἀλιόσια, γιὰ τὸ Θεό, μὴ. . . ἄφησέ με, ἔλεγα ἐγὼ πασιζοντας νὰ ξεσφίξω τὰ χέρια τῆς. Τώρα ἄρχισα νὰ φοβοῦμαι κι' ἐγὼ. . . φοβοῦμαι τὸν ἑαυτὸ μου. . . Ἀσε, Ἀλιόσια.

— Μὴ σκιαζεσαι, ἀγάπη μου, εἶπε ἡ Ἀλιόσια μὲ μιὰν ἀνείπωτη τρυφερότητα γιομάτη ἀπὸ συγκινητικὸ θάρος. Ἐγὼ δὲ θὰ σοῦ κάνω ποτὲ κανένα παράπονο, δὲ θὰ σὲ ζηλεύω ποτέ μου. . . Πές μου μονάχα, μ' ἀγαπᾷς;

— Σ' ἀγαπᾷω, Ἀλιόσια. Εἶναι τόσος καιρὸς πιά πού σ' ἀγαπᾷω, καὶ πολὺ, πάρα πολὺ! Ὅμως, σὲ παρακαλῶ, μὴ μὲ φιλάς πιά. . . Ἐτσι χάνω τίς δυνάμεις μου καὶ τὰ συλλογικά μου. Θὰ μὲ κάνεις νὰ χάσω τὸν ἑαυτὸ μου. . .

Μὰ τὰ χεῖλια τῆς πάλι κολλήσανε στὰ δικά μου σ' ἓνα ἀτέλειωτο καὶ τυραννικὰ γλυκὸ φιλί, κι' ἐγὼ μίντεψα σχεδὸν παρὰ πού ἄκουσα τὰ λόγια τῆς.

— Ἐλα, μὴ φοβᾷσαι τίποτα, μὴ συλλογιέσαι τίποτα. . . Ἀπόψε ἢ νύχτα εἶναι δικιά μας καὶ κανέναν δὲ θὰ μπορέσει νὰ μᾶς τὴν πάρει. . .

Κι' ὄλη ἐκείνη ἢ νύχτα λὲς κι' εἶχε σμίξει μὲ κάποιον μαγευτικὸ καὶ γοητευτικὸ παραμῦθι. Φάνηκε τὸ φεγγάρι, κι' ἡ λάμψη του φώτισε μ' ἓνα ἀλλόκοτο παρδαλὸ κι' ὄλο μυστήριον φῶς τὸ δάσος, ἀπλώθηκε μέσα στὸ σκοτάδι μὲ κάτι νευρικοὺς ἀγνογάλαζους λεκέδες, πάνω στοὺς ροζιάρικους κορμούς, στὰ λυγισμένα κλαδιά, στὸ μαλακὸ σὰν τὸ βελουδο γρασίδι. Οἱ λεπτοὶ κορμοὶ τῆς σιμίδας ἀσπρίζανε ἔντονα καὶ καθάρια, κι' ἀπάνω στίς ἄραιες φυλλωσιές τους λὲς κι' ἦταν ἀπλωμένα ἀσημένια, ἀραχνούφρανα, μουσουλινένια μαγνάδια. Σ'

ἄλλα μέρη, τὸ φῶς δὲν ἔμπαινε διόλου κάτω ἀπ' τὸ πυκνὸ σκέπασμα τῶν κλαδιῶν τῶν ἐλάτων. Κεῖ κάτω, τὸ σκοτάδι ἦταν ὀλότελα ἀδιapέραστο, καὶ μονάχα στὴ μέση ξεγλυστρουσε, ποιὸς ξέρει ἀπὸ ποῦθε, μιὰ ἀχτίδα, πού φώτιζε ζωηρὰ τὴν ἀτέλειωτη σειρά τῶν δέντρων κι' ἐριχνε πάνω στὴ γῆ μιὰ στενὴ κανονικὴ λουρίδα τόσο φρωτεινὴ, στολισμένη καὶ τόσο ὁμορφη, πού λὲς κι' ἦταν μιὰ δεντροστοιχία στολισμένη μὲ δάφνες γιὰ νὰ ὑποδεχτεῖ τὴ θριαμβευτικὴ πομπὴ τοῦ Ὀμπερόν καὶ τῆς Τιτάνας. Καὶ μεῖς βαδίζαμε ἀγκυλιασμένοι ἀνάμεσα σ' αὐτὸ τὸ γελαστὸ ὀλοζόντανο ἔλεγχο, δίχως μιὰ, ἀποκαμωμένοι ἀπ' τὴν εὐτυχία μας καὶ τὴν ἀνατριχιαστικὴ σιωπὴ τοῦ δάσους.

— Ἀγαπημένε μου, τὸ ξεχάσαμε πὼς πρέπει νὰ γυρίσουμε γλήγορα στὸ σπίτι, θυμήθηκε ἀξαφρα ἡ Ἀλιόσια. Μὰ τί κακιὰ πού εἶμαι στ' ἀλήθεια! Ἀκόμα δὲ γίνηκες καλὰ κι' ἐγὼ σὲ κρατᾷω τόσην ὥρα μέσα στὴν ὕγρασία.

Τὴν ἀγκάλιασα καὶ τραβήξα τὸ σᾶλι ἀπ' τὰ πυκνὰ μαῦρα μαλλιά τῆς, καὶ σκύβοντας πολὺ κοντὰ στ' αὐτὴ τῆς τὴν ρώτησα σιγανά:

— Δὲ λυπάσαι γιὰ ὅ,τι γίνηκε, Ἀλιόσια; Δὲ μετανιώνεις γι' αὐτό;

Ἐκείνη κούνησε ἀργὰ τὸ κεφάλι τῆς.

— Ὄχι, ὄχι. . . Ὅτι κι' ἂν γίνε ἀργότερα, δὲ θὰ τὸ μετανιώσω ποτέ. Εἶμαι τόσο εὐτυχισμένη!

— Καὶ μήπως πρέπει τὸ δίχως ἄλλο νὰ συμβεῖ κάτι;

Μέσα στὰ μάτια τῆς ἀστραψε ἡ ἔκφραση τῆς γιομάτης ἀπὸ μυστικοπάθειαν φρίκης.

— Ὄ, δίχως ἄλλο. . . Θυμᾶσαι πού σοῦ λέγα γιὰ τὴ σπυιδάτη ντάμα; Λοιπὸν αὐτὴ ἢ σπαθίστη εἶμαι γῶ, κι' ἐγὼ θὰ τὴν πάθω τὴ μεγάλη συμφορὰ πού λέγανε τὰ χαρτιά. . . Τὸ ξέρεις πὼς ἠθέλα νὰ σὲ παρακαλέσω νὰ πάρεις πιά νᾶρχεσαι στὸ σπίτι μου; Καὶ τότες ἴσα-ἴσα ἔπεσες ἄρρωστος, κι' ἔκανα δεκαπέντε μέρες σχεδὸν νὰ σὲ δῶ. . . Τότες σὲ πόνεσα τόσο πολὺ, ἐνιωσα τόση θλίψη, πού θαρροῦσα πιά πὼς θᾶδινα ὅλα τ' ἀγαθὰ τοῦ κόσμου γιὰ νὰ μενα μιὰ στιγμούλι μονάχα μαζί σου, κοντὰ σου. . . Καὶ μονομιᾶς, πῆρα τὴν ἀπόφασή μου. Ἄς γίνε, σκέφτηκα, ὅ,τι γίνε,

ὅμως τὴ χαρὰ μου δὲν τὴν παραδίνω σὲ κανένα. . .

— Αὐτὸ εἶναι ἀληθινὸ, Ἀλιόσια. Κι' ἐγὼ κάτι τέτοιο ἔχω νιώσει, εἶπα ἀγγίζοντας μὲ τὰ χεῖλια τὸ μῆλιγγι τῆς. Μήτε κι' ἐγὼ δὲν τόξερα πὼς σ' ἀγαποῦσα ὡς τὴν ἡμέρα πού χωριστήκαμε. Καλὰ τόπε κάποιος, πὼς ὁ χωρισμὸς γιὰ τὴν ἀγάπη εἶναι ὅ,τι ὁ ἀέρας γιὰ τὴ φρωτιά: σὰν εἶναι ἀδύνατη, τὴ σβύνει, μὰ σὰν εἶναι μεγάλη, τὴ φροντώνει ἀκόμα περισσότερο.

— Πὼς τόπεσ αὐτό; μὲ ρώτησε μὲ μέγαν ἐνδιαφέρον ἡ Ἀλιόσια. Γιὰ ξαναπές το, γιὰ ξαναπές το, σὲ παρακαλῶ.

Εἶπα ἄλλη μιὰ φορὰ τὴ φρούση τούτη πού δὲν ἦξερα ὡστόσο ποιὸς τὴν ἔχει γράψει, κι' ἡ Ἀλιόσια βυθίστηκε σὲ συλλογί. . . Εἶδα τὰ χεῖλια τῆς πού σαλεύανε, καὶ κατάλαβα πὼς ξανάλεγε τὰ λόγια μου γιὰ νὰ τὰ χαράξει μέσα στὴ μνήμη τῆς. Ἐσκυφα πολὺ κοντὰ στὸ ἀχνὸ καὶ γερμένο καιὰ πῶς πρόσωπό τῆς, κοίταζα τὰ μεγάλα μαῦρα τῆς μάτια μὲ τίς ἀστραφτερὲς ἀπ' τὸ φεγγαρίσιο φῶς ἀχτίδες τους, — κι' ἓνα θαμπὸ προαίσθημα μᾶς σύντομης συμφορᾶς γλύστησε μ' ἓνα ξαφνικὸ ἀνατριχιασμα μέσα στὴν ψυχὴ μου.

XI

Σχεδὸν ἓνα μῆνα βιάσταξε τὸ ἀπλὸ καὶ γοητευτικὸ ἐκεῖνο παραμῦθι τῆς ἀγάπης μας, κι' ὡς σήμερα, μαζί μὲ τὴν πανώρια μορφὴ τῆς Ἀλιόσιας, ζοῦνε ἀσβυστα μέσα στὴν ψυχὴ μου ὅλα κείνα τὰ φλογισμένα δειλινὰ, κείνα τὰ δροσολουσμένα καὶ μυρωμένα στ' ἀρωμα τῶν ἀγριολούλουδων καὶ τοῦ μελιού πρωινά, τὰ μεστὰ ἀπὸ ὕγιεινὴ δροσιὰ καὶ τὰ δυνατὰ τιτιβίσματα τῶν πουλιῶν, ἐκεῖνες οἱ ζεστὲς, γλυκειὲς καὶ χαῖνες μέρες τοῦ Ἰουνίου. . . Ἡ πλήξη, ἡ κούραση, κι' ὁ παντοτεινὸς πόθος γιὰ τὴ γιομάτη περιπέτειες ζωὴ, δὲν εἶχον ταραξεί διόλου τὴν ψυχὴ μου ἐκείνη τὴν ἐποχὴ. Ἐγὼ, σὰν ἓνας εἰδωλολάτρης θεός, εἶτε σὰ νέο καὶ γερό ζῶο, ἀπολάβαινα τὸ φῶς, τὴ ζεστή, τὴν ἀληθινὴν χαρὰ τῆς ζωῆς καὶ τὴν ἠρεμὴ καὶ γιομάτη ἠδονισμὸ εὐδαιμονία τῆς αἰσθαντικῆς ἀγάπης μας.

Ἡ γοιὰ Μανούλιχα ἄρχισε νὰ γίνεται ἀνυπόφορη μὲ τὴ γκρίνια τῆς. Μὲ δεχότανε μὲ φανερὴ κακία, κι' ὅσην ὥρα καθό-

μουνα μέσα στην καλύβα, βροντούσε με λύσσα τὰ πιατικά της πάνω στο τζάκι, πού προτιμούσαμε ἐγὼ κι' ἡ 'Αλιόσια νὰ σμίγουμε κάθε βραῖδυ στο δάσος. . . Καί κείνο τὸ μεγαλόπρεπο καταπράσινο θάμα τοῦ δρυμοῦ, σὺν ἓνα πολυτέμπο πλαίσιο, στόλιζε τὴν ἀνέφελη ἀγάπη μας.

Καί κάθε μέρα πού περνοῦσε, μοῦ ξεσκέπαζε καί μιὰ καινούργια ἐκπληξη. Ἡ 'Αλιόσια, τὸ κορίτσι αὐτὸ ποῦχε μεγαλώσει ὀλομόναχο μέσα στο δάσος, πού δὲν ἤξερε μήτε νὰ συλλαβίζει, ἔδειχνε σ' ὀρισμένες περιπτώσεις τῆς ζωῆς μιὰ τέτοια ἀβρότητα καί χάρι, μιὰ τόσον ἐξαιρετικὴ φινέτσα καί τάκε! Στὴν ἀγάπη — μὲ τὴν πιὸ χυδαία της ἔννοια — ὑπάρχουνε τόσο πολλὰ ἄσημα σημεῖα πού στέκονται ἀφορμὴ νὰ βασανίζονται καί νὰ νερέπονται πολλὲς νευρικὲς καί λεπτὲς φύσεις. Ὅμως ἡ 'Αλιόσια ἤξερε πάντα νὰ τ' ἀποφεύγει ὅλα τοῦτα μὲ τόση ἀφέλεια κι' ἀγνότητα, πού μήτε μιὰ ἀσκημὴ σύγκριση, μήτε ἓνας κινηκὸς ὑπαινιγμὸς δὲν ἦρθε νὰ ταράξει τὸ δεσμὸ μας.

Στὸ ἀναμεταξύ, κοντοζύγωνε ὁ καιρὸς νὰ φύγω. Μὰ γιὰ νὰ μιλήσω πιὸ συγκεκριμένα, ὅλες οἱ ὑπηρεσιακὲς ἀσχολίες εἶχαν τελειώσει πιά, κι' ἐγὼ ἐπίτηδες ἀνάβαλα τὴν προθεσμία τοῦ γυρισμοῦ στὴν πρωτεύουσα. Στὴν 'Αλιόσια δὲν εἶπα λέξη, τρέποντας μήπως βάλει στο νοῦ της πὼς ἤθελε νὰ τὴν ἀρήσω. Γενικὰ βρισκόμουνα σὲ παλὺ δύσκολη θέση. Ἡ συνήθεια εἶχε ρίξει μέσα μου πολὺ βαθειὰς ριζες. Τὸ νὰ βλέπω κάθε μέρα τὴν 'Αλιόσια, ν' ἀκούω τὴ γλυκεῖα φωνή της καί τὸ κρυσταλλένιο γέλιο της, νὰ αἰσθάνομαι τὴν ἀπαλὴ γλύκα τῶν χεριῶν της, εἶχε γίνει γιὰ μένα κάτι περσότερο κι' ἀπὸ ἀνάγκη. Καμμιά φορὰ πού ἡ κακοκαιρία μᾶς ἐμπόδιζε νὰ συναντιούμαστε στο δάσος, ἐνιωθα τὸν ἑαυτὸ μου σὰ χαμένο, σὰ νᾶχα χάσει κάτι σημαντικὸ, κάτι πολὺ σπουδαῖο στὴ ζωὴ μου. Τὸ καθεὶ ποῦκανα μοῦ φαινότανε πληγτικὸ, περιττό, κι' ὀλόκληρη ἡ ὑπαρξὴ μου πετοῦσε κατὰ τὸ δάσος, στὴ ζεστασιά, στο φῶς, στο γλυκὸ πρόσωπο τῆς ἀγαπημένης μου.

Ἡ σκέψη νὰ παντρευτῶ τὴν 'Αλιόσια μοῦ ῥοτότανε στο κεφάλι ὅλο καί πιὸ συχνά. Στὴν ἀρχὴ μοῦ παρουσιάστηκε ἀραιὰ

καί ποῦ, σὰ μιὰ πιθανότητα πού θᾶδινε στὴν ἔσχατη ἀνάγκη μιὰ τίμια λύση στὶς σχέσεις μας. Μονάχα ἓνα γεγονός μὲ τρόμαξε καί μ' ἀναχαιτίζε: δὲν τολμούσα νὰ σκεφτῶ πὼς θᾶκανε ἡ 'Αλιόσια ντυμένη μὲ φουστάνια τῆς μόδας, νὰ κουβεντιάζει μέσα σ' ἓνα σαλόνι μὲ τίς γυναῖκες τῶν συναδέλφων μου, ἅμα τὴν ἔβγαζα ἀπ' τὸ θελητικὸ ἐκεῖνο πλαίσιο τοῦ γέριμου δρυμοῦ πού ἦτανε γιομάτος ἀπὸ παραδόσεις καί ἀνεξιχνίαστες δυνάμεις.

Κι' ὅσο ζύγωνε ὁ καιρὸς νὰ φύγω, τόσο μὲ κυριεψε ἡ φρίκη τῆς μοναξιάς, καί μιὰ μεγάλη θλίψη μὲ συνέπερνε ὀλόκληρο. Ἡ ἀπόφαση νὰ τὴν παντρευτῶ μέρα μὲ τὴν ἡμέρα μεγάλωνε στὴν ψυχὴ μου, κι' ἐπιτέλους ἄρχισα νὰ μὴ βλέπω στὴν πράξη μου τούτη μιὰ τολμηρὴ πρόκληση στὴν κοινωνία. «Μήπως δὲν παντρευτήκανε πολλοὶ σοφοὶ καί καθῶς πρέπει ἄνθρωποι ἀσπρορροχοῦδες καί δοῦλες; συλλογιόμουνα προσπαθώντας νὰ παρηγορηθῶ. Κι' ὅμως ζοῦνε θαυμάσια, κι' εὐλογοῦνε τὸ Θεὸ καί τὴν τύχη τους ἴσαμε τὸ τέλος τῶν ἡμερῶν τους πού τοὺς ἔσπρωξε σὲ τούτη τὴν ἀπόφαση. Τὸ κάτω - κάτω τῆς γραφῆς, δὲ θᾶμαι γὰρ πιὸ δυστυχισμένος ἀπ' τοὺς ἄλλους!»

Κι' ἓνα ἀπόβραδο, στὰ μέσα Ἰουνίου, περιμένα σὺν πάντα τὴν 'Αλιόσια στο στρίψιμο τοῦ στενοῦ μονοπιτιοῦ τοῦ δάσους ἀνάμεσα στ' ἀνθισμένα λευκάκανθα. Ἀπὸ μακριὰ ἀκόμα γνώρισα τ' ἀνάλαφο καί βιαστικὸ θόρυβο πού κάνανε τὰ βήματά της.

— Καλησπέρα, ἀγάπη μου, μοῦπε ἡ 'Αλιόσια καί μ' ἀγκάλιασε βαθυνασαινώντας. Θὰ κίθεσαι πολλὴ ὥρα δῶ, ἔ; Εἶδα κι' ἔπαθα νὰ τὸ σκάσω. . . ὅλο καυγάδες εἴμαστε μὲ τὴν γιαγιά.

— Ἀκόμα δὲ μπορεῖ νὰ ἡσυχάσει;

— Μπα! «Θὰ πᾶς χιμμένη, μοῦ λέει, γιὰ χατῆρι του. . . Θὰ σὲ γλεντήσῃ ὅσο βαστάει ἡ καρδιά του καί θὰ σὲ παρατήσῃ ἔπειτα. Δὲ σ' ἀγαπᾷ διόλου. . .»

— Γιὰ μένα τὰ λέει αὐτὰ;

— Γιὰ σένα, ἀγάπη μου. . . Μὰ ἐγὼ δὲν πιστεύω λέξη ἀπ' ὅτι λέει ἐκεῖνη.

— Σὰ νὰ λέμε τὰ ξέρει ὅλα;

— Δὲ μπορῶ νὰ σοῦ πῶ θετικά. . . μὰ θαρρῶ πὼς τὰ ξέρει. Ὅμως, ἐγὼ δὲν τῆς ἔκανα ποτές λόγο γι' αὐτὸ, τὸ βάνει στο

νοῦ της ἡ ἴδια. Μὰ γιατί νὰ τὰ συλλογίζομαστε τώρα ὅλ' αὐτὰ. . . Πᾶμε.

Ἐκοψε ἓνα κλαδὶ γιομάτο ἀπὸ ἄσπρα φουντωτὰ λουλούδια καί τὸ κάρφωσε στὰ μαλλιὰ της. Πήραμε ἀγάλι - ἀγάλι τὸ μονοπάτι, πού ρόδιζε ἐλαφριά ἀπ' τὸ ἠλιοβασίλημα.

Εἶχα πάρει τὴν ἀπόφαση ἀπ' τὴν προηγούμενη ἀκόμα νύχτα νὰ τῆς τὰ πῶ ὅλα μὲ κάθε θυσία. Ὅμως, μιὰ ἄλλοκοιη δειλία δέσμευε τὴ γλώσσα μου. Συλλογιόμουνα ὅτι ἂν ἔλεγα στὴν 'Αλιόσια πὼς θᾶφευγα, καί τὴν ἐπιθυμία μου νὰ τὴν κίνω γυναῖκα μου, θὰ μὲ πίστευε ἄραγες; Ἡ θὰ τῆς φαινότανε πάλι πὼς μὲ τούτη μου τὴν πρόταση θὰ προσπαθοῦσα μονάχα νὰ ξελαφρώσω καί νὰ γλυκάνω τὸν πρῶτο κορμιό μου; «Νά, σὰ φράσω μονάχα σὲ κείνο κεί τὸ δέντρο μὲ τὸ γδισμένο κορμιό, θ' ἀρχίσω ἀμέσως», συλλογιόμουνα. Μὰ κοντοζυγώναμε κούλας στο δέντρο κι' ἐγὼ ἔχανα τὸ χρώμα μου. Ἀπ' τὴν ταραχὴ, μὲ κοιμένη τὴν ἀνάσα, ἔκανα ν' ἀρχίσω, ὅμως ξαφνικὰ τὸ κουράγιο μου λιγόστευε κι' ἐδηλωνότανε μονάχα μὲ νευρικὰ καί νοσηρὰ χτυπήματα τῆς καρδιάς καί μὲ μιὰ ξαφνικὴ κρούδα στο στόμα. «Εἴκοσι ἑπτὰ εἶναι ὁ ἀριθμὸς μου, συλλογίστηκα λίγες στιγμὲς πὸ ὕστερα: Θὰ μετρήσω λοιπὸν ἴσαμε τὰ εἰκοσιεπτὰ καί τότες θ' ἀρχίσω! . . .»

Κι' ἄρχιζι τὸ μέτρημα, μὰ σὺν ἔφτανε στο τέλος ἐνιωθα πὼς ἡ ἀπόφασή μου δὲν εἶχε ἀκόμα ὀριμάσει μέσα μου. «Ὁχι, ἔλεγα μέσα μου. Καλλίτερα νὰ ἔξοικονοθήσω νὰ μετρήω ἴσαμε τὰ ἑξήντα, κι' ἔτσι θὰ περάσει τουλάχιστο ἓνα λεπτὸ τῆς ὥρας, καί τότες δίχως ἄλλο θὰ τῆς μιλήσω...»

— Μὰ τί ἔχεις ἀπόψε; μὲ ρωτοῦσε ὀλοένα ἡ 'Αλιόσια. Συλλογιέσαι κάτι δυσάρεστο. Τί σοῦ συμβαίνει;

Τότες ἄρχισα νὰ τῆς μιλάω, ὅμως νὰ τῆς μιλάω μὲ ὕφος πού μοῦφερνε συχασιά, μὲ μιὰ προσποιημένη καί ψεύτικη ἀφέλεια, λὲς κι' ἐπρόκειτο γιὰ τὸ ἀπλούστερο πρᾶμα στον κόσμο.

— Πραγματικά, ἔχω κάτι δυσάρεστο νὰ σοῦ πῶ. . . τὸ μάντεψες, 'Αλιόσια. . . Βλέπεις, ἡ δουλειά μου τελειώνει πιά δῶ πέρα κι' ἡ ὑπηρεσία μου μὲ καλεῖ πίσω στὴ χώρα.

Λέγοντας τοῦτα γύρισα κι' ἔριξα μιὰ γλήγορη λοξὴ ματιὰ στὴν 'Αλιόσια, κι' εἶδα πὼς γλώμισσε τὸ προσωπάκι της καί πὼς ἀρχίσανε νὰ τρεμουλιάζουνε τὰ χεῖλια της. Ὅσο δὲ μοῦπε λέξη. . . Βαδίσαμε λίγα λεπτὰ τῆς ὥρας ἀμίλητοι. Ἀνάμεσα στὰ χορτάρια φωνάζανε δυνατὰ τὰ τριζόνια, καί κάπου, ἀπὸ μακριὰ, ἔφτανε τὸ μονότονο κι' ἔντονο κράξιμο τοῦ δρυμοῦ.

— Τὸ καταλαβαίνεις καί μονιχὴ σου, 'Αλιόσια, ἔκανα ν' ἀρχίσω πάλι ἐγὼ, πὼς δὲ μπορῶ νὰ μείνω ἐδῶ. Ἐξ ἄλλου, δὲν εἶναι κατάλληλο τὸ μέρος γιὰ μένα, κι' ἔπειτα δὲ μπορῶ ν' ἀμειλῶ καί τὴ δουλειά μου. . .

— Ὁχι, βέβαια. . . ἔ, τί νὰ γίνει. . . Δὲν ἔχω νὰ πῶ τίποτα. . . ἀποκριθῆμι ἡ 'Αλιόσια μὲ φαινομενικὴ ἀπάθεια, ὅμως μὲ μιὰ τόσο μουγγὴ κι' ἄτονη φωνή, πού τρόμαξα. Μιὰ φορὰ πού σὲ ζητάει ἡ ὑπηρεσία σου, καί βέβαια, πρέπει νά. . . φύγεις. . .

Στάθηκε μπροστὰ στο δέντρο κι' ἀκούπησε τὴ ράχη της στον κορμιό του κατὰ χλωμη, μὲ τὰ χέρια ριγμένα στο μάκρος τοῦ κορμιοῦ της, μ' ἓνα λυπητερὸ καί βασανισμένο χαμόγελο πάνω στὰ χεῖλια. Ἡ ἀχνιάδα της μ' εἶχε τρομάξει, ὄρησα κι' ἐσφιξα μὲ δύναμη τὰ χέρια μέσα στὰ δικὰ μου.

— 'Αλιόσια. . . τί ἔχεις; 'Αλιόσια! . . ἀγάπη μου. . .

— Τίποτα. . . συμπάθησέ με. . . θὰ μοῦ περάσει. . . Τίποτα. . . ἔτσι, μοῦρθε μιὰ ζάλη.

Ἐκανε κουράγιο καί προχώρησε μπροστὰ δίχως νὰ τραβήξῃ τὸ χέρι της ἀπ' τὸ δικό μου.

— 'Αλιόσια, τώρα θὰ κάνεις κακὲς σκέψεις γιὰ μένα, εἶπα ἐγὼ μὲ παράπονο. Δὲ νερέπεται! Πὼς εἶναι δυνατὸ νὰ συλλογίζεσαι πὼς μπορῶ νὰ φύγω καί νὰ σ' ἀφήσω; Ὁχι, ἀγάπη μου. Κι' ἴσα ἴσα γι' αὐτὸ σοῦκανα τούτη τὴν κουβέντα, ἐπειδὴ θέλω ἀπόψε κούλας νὰ σὲ πιάω στὴ γιαγιά σου καί νὰ τῆς πῶ πὼς θὰ γίνεις γυναῖκα μου.

Ὅμως, περιέργοι τὰ λόγια μου δὲν κάνανε καμμιάν ἐντύπωση στὴν 'Αλιόσια.

— Γυναῖκα σου; κοῦνησε κείνη ἀργὰ καί θλιμμένα τὸ κεφάλι της. Ὁχι, Βάνια, ἀγάπη μου, αὐτὸ δὲ μπορεῖ νὰ γίνει ποτές.

— Μὰ γιατί, 'Αλιόσια; Γιατί;

—“Οχι, ὄχι... Τὸ νιώθεις καὶ μοναχός σου, εἶναι ἀστρεῖο καὶ νὰ τὸ βάνει κανεὶς στὸ νοῦ του ἓνα τέτοιο πράμα. Τί σοὶ γυναίκα σου θάμαι τάχατες ἐγώ; Σὺ εἶσαι ἓνας κύριος, ἓνας σοφός, εἶσαι μορφωμένος. Ἄμ' ἐγώ; Ἐγὼ μήτε νὰ διαβάζω δὲν ξέρω, μήτε νὰ σταθῶ σὰν ἄνθρωπος... Μόνο ντροπὲς θὰ πέρνεις ἕξαιτίας μου καὶ τίποτ' ἄλλο... ”

—“Ὁλ' αὐτὰ ποὺ λές δὲν εἶναι παρὰ μονάχα κουταμάρες, Ἀλιόσια! εἶπα ζωηρά. Σ' ἔξη μῆνες δὲ θὰ γνωρίζεις πὰ τὸν ἑαυτό σου. Μήτε φαντάζεσαι κὰν πόση ἔμφυτη ἐξυπνάδια ἔχεις καὶ πόση παρατηρητικότητα... Θὰ διαβάζουμε μαζὶ πολλὰ καὶ καλὰ βιβλία, θὰ γνωριστοῦμε μὲ καλοὺς καὶ μορφωμένους ἀνθρώπους, θὰ δοῦμε καινούργιους κόσμους, Ἀλιόσια... Καὶ θὰ φτιάσουμε ὡς τὸ θάνατο κρατημένοι ἀπ' τὸ χέρι, ὅπως περπατοῦμε τώρα, καὶ δὲ θὰ ντρέπομαι διόλου, παρὰ ἀπεναντίας θάμαι περήφανος γιὰ σένα καὶ θὰ σ' εὐγνωμονῶ παντοτινά!...”

Στὰ θεράμια μου τοῦτα λόγια ἡ Ἀλιόσια ἀπάντησε μ' ἓνα σφιγμένο τοῦ χεριοῦ γιομάτο εὐγνωμοσύνη, ὅμως ξακολουθοῦσε νὰ ἐπιμένει στὰ δικὰ της.

— Καὶ σάμπως εἶναι μονάχα αὐτό;... Μπορεῖ καὶ νὰ μὴ τὸ ξέρεις ἀκόμα κεῖνο ποὺ θὰ σοῦ πῶ... Δὲ σοῦκανα ποτέ μου λόγο γι' αὐτό... Δὲν ἔχω πατέρα... Γεννήθηκα παράνομα...

— Πᾶψε, Ἀλιόσια... Αὐτὸ εἶναι τὸ λιγότερο ποὺ μπορεῖ νὰ μὲ κάνει ν' ἀλλάξω γνώμη. Τί σχέση ἔχω μὲ τὸ συγγενολοῦ σου, ἀφοῦ γιὰ μένα εἶσαι σὺ πὸ ἀγαπητὴ κι' ἀπ' τὸν πατέρα μου κι' ἀπ' τὴ μάνα μου, πὸ ἀγαπητὴ ἀπὸ κάθε τι στὸν κόσμο; “Οχι, ὄλ' αὐτὰ δὲν εἶναι παρὰ λεπτομέρειες, μικρὸς κι' ἀσήμαντες προφάσεις, καὶ τίποτ' ἄλλο...”

Τότε ἡ Ἀλιόσια, σιγανὰ καὶ μ' ἓνα χᾶδι γιομάτο ὑπακοή, ἔγυρε τὸν ὄμο της πάνω στὸ δικό μου.

— Ἀγάπη μου, καλλίτερα νὰ μὴ μοῦ μίλαγες διόλου γι' αὐτό... Εἶσαι νέος, εἶσαι λεύτερος... Θαρρεῖς πὸς θάχα τὸ κουράγιο νὰ σὲ δέσω χεροπόδαρα γιὰ ὅλη σου τὴ ζωὴ;... Καλὰ τώρα, μ' ἂν ἀργότερα σ' ἀρέσει καμμιὰ ἄλλη; Τότες θὰ μὲ μισήσεις, θὰ καταραστεῖς τὴν ὥρα

καὶ τὴ στιγμή ποὺ δέχτηκα νὰ γίνω γυναίκα σου. Μὴν κακιώνεις, ἀγάπη μου! φώναξε μὲ μιὰ φωνὴ γιομάτη παράκληση σὰν εἶδε ἀπ' τὴν ἔκφραση τῶ ματιῶν μου πόσο μούτανε δυσάρεστα τὰ λόγια της. Δὲ θέλω νὰ σὲ προσβῶ. Καὶ τὸ κάτω-κάτω τῆς γομφῆς, ξεχνᾶς τὴ γιαγιά. Γιὰ σκέψου καὶ σὺ, θάτανε ὁμορφὸ ἀπὸ μέρος μου νὰ τὴν ἀφίσω ὀλομόναχη;

— Τότε... θὰ βρεθεῖ καμμιὰ κόχη σπῖτι μας καὶ γιὰ τὴ γιαγιά σου. (Ὁμολογῶ πὸς ἡ σκέψη τῆς γιαγιάς μ' ἔκανε καὶ τὰ χροιάστηκα). Κι' ἄμα δὲ θελήσει νὰ μείνει μαζὶ μας, τότε παντοῦ στὴ χώρα ὑπάρχουνε τέτοια ἰδρύματα... λέγονται φιλανθρωπικὰ ἄσυλα... ὅπου δίνουνε σὲ κὰτι τέτοιες γριούλες στέγη καὶ μεγάλη περιποίησι...

—“Οχι, τί λές! Αὐτὴ μάτια μου δὲν πάει πουθενά, δὲν τ' ἀφίνει τὸ δάσος της. Σκιαζεται μιθὲς τοὺς ἀνθρώπους.

— Τότες νὰ σκεφτεῖς ἐσὺ μοναχὴ σου, Ἀλιόσια, τί θάταν τὸ καλλίτερο γι' αὐτήν... Ὁ ἀναγκαστεῖς νὰ διαλέξεις ἀνάμεσα σὲ μένα καὶ στὴ γιαγιά σου. Θέλω νὰ ξέρεις ὅμως ἓνα πράμα, πὸς δίχως ἐσένα, Ἀλιόσια, θὰ τὴ συχαθῶ τὴ ζωὴ.

— Ὡς μου! πρόφερε κείνη μὲ βαθεῖα τρυφερότητα. Σ' εὐχαριστῶ καὶ μονάχα γι' αὐτὰ σου τὰ λόγια... Γὴ ζέστανες τὴν καρδούλα μου... Κι' ὅμως, δὲ θὰ σὲ παντρευτῶ ποτές μου... Πιὸ καλὰ ἔχω νᾶρθω μαζὶ σου, ἂν μὲ θέλεις βέβαια... Μόνο μὴ μὲ βιάζεις, ἄσε με νὰ σκεφτῶ πρῶτα... Πρέπει νὰ κουβεντιάσω καὶ μὲ τὴ γιαγιά.

— Ἀκουσέ με, Ἀλιόσια, μπορεῖ νὰ φροβᾶσαι καὶ... τὴν... ἐκκλησιά;

Ἴσως τὴν ἐρώτησι τοῦτη νᾶπρεπε νὰ τὴν κάνω ἀπὸ τὴν ἀρχή. Ἐπειδὴ κάθε μέρα σχεδὸν εἴχαμε μὲ τὴν Ἀλιόσια τὴν ἴδια συζήτησι, πᾶσιζα νὰ τὴν πείσω καὶ νὰ τῆς βγάλω τὴν ἰδέα ποὺ εἶχε γιὰ τὴ δῆθεν κατῆρα ποὺ βάραινε τάχα τὴ γενιά της, μαζὶ μὲ τὴς μαγικὲς δυνάμεις ποὺ κατεῖχε. Γενικά, τοῦτη ἡ μανία τῆς ἀνάλυσης ὑπάρχει σὲ κάθε ῥώσσο μορφωμένο. Αὐτὸ τὸ χουμε στὸ αἷμα μας, ριζώνεται μέσα μας ἀπ' τὴ φιλολογία μας στὰ τελευταῖα τοῦτα δεκάχρονα. Ποιὸς ξέρει πάλι; Ἄν ἡ Ἀλιόσια πῖστευε βαθεῖα, ἂν

ΕΜΜ. ΖΕΠΠΟΣ

ΤΟΠΙΟ ΑΠΟ ΤΟ ΑΓΙΟΝ ΟΡΟΣ

νῆστευε, κι' ἂν πῆγαινε ταχτικά στὴν ἐκκλησιά, πάλι μπορεῖ νὰ τὴν εἰρωνευόμωνα. (μ' αὐτὸ πολὺ ἔοφαρσα, ἐπειδὴ πάντα μου ἤμουνα θρησκὸς ἄνθρωπος), καὶ νὰ προσκισθῶσαι νὰ τῆς ἀνικτύξω τὸ σκεπτικισμὸ καὶ τὴ δυσπιστία. Ὅμως, ἐκείνη, μὲ σταθερότητα καὶ ἀπλότητα μοῦ ὁμολογοῦσε τὴν ἐπικοινωνία ποὺ εἶχε μὲ τὴς σκοτεινὲς δυνάμεις τῆς γῆς, καὶ τὴν ἀποξένωσι της ἀπ' τὸ Θεό, ποὺ μήτε νὰ τὸν βάλει στὸ στόμα της ἤθελε, ἀπὸ δέος καὶ φόβο.

Τοῦ κείνου ἐπιχειροῦσαι νὰ κλονίσω τὴς προλήψεις τῆς Ἀλιόσιας. Καὶ τὰ πὸς λογικά μου ἐπιχειρήματα, τὰ πὸς τσουχτερά καὶ σκληρά μου πειράγματα, τσακίζονταν πάνω στὴ γιομάτη ὑπακοή κίσιτη της στὴ μυστηριώδη καὶ μοιραία ἀποστολή της.

— Σκιαζέσαι τὸ Θεό, Ἀλιόσια, τῆς εἶπα ἐγώ.

Ἐκείνη χαμήλωσε σιωπηλὰ τὸ κεφάλι της.

— Θαρρεῖς πὸς δὲ θὰ σὲ δεχτεῖ ὁ Θεὸς στοὺς κόλπους του! ξικολούθησα ἐγὼ μὲ

μιὰ θέρη ποὺ μεγάλωνε ὀλοένα. Πὸς δὲ θὰ φρανεῖ σπλαχνικὸς γιὰ σένα; Αὐτὸς ποὺ, μολονότι κυβερνοῦσε τόσα καὶ τόσα τάγματα ἀγγέλων, κατέβηκε ὀστόσο στὴ γῆς καὶ δέχτηκε ἓνα τέτοιο φριχτὸ καὶ ταπεινωτικὸ θάνατο γιὰ τὴ σωτηρία τῶν ἀνθρώπων; Αὐτὸς ποὺ δὲν καταφρόνεσε τὴ μετάνοια τῆς πὸς τελευταίας τῶν γυναικῶν, καὶ ποὺ ἔταξε σ' ἓνα φρονιά καὶ σ' ἓνα ληστὴ πὸς θὰ πηγυλῶνε μαζὶ του στὸν παρίδεισο;

Αὐτὰ ὅλα τᾶξερε ἡ Ἀλιόσια πολὺ καλὰ, τοῦτη τὴ φορὰ ὅμως δὲν ἤθελε μήτε νὰ μ' ἀκούσει. Τράβηξε μὲ γρήγορες κινήσεις τὸ σᾶλι της, καὶ φουχτιάζοντάς το, μοῦ τὸ πέταξε στὰ μοῦτρα. Τότες ἄρχισε τὸ πάλαιμα. Ἐγὼ προσπαθοῦσαι νὰ τῆς πάρω τὰ λουλούδια της. Μὰ καθὼς ἀντιστεκότανε, ἔπεσε χᾶμω, καὶ μὲ παρέσυρε καὶ μένα μαζὶ της, γελώντας χαρούμενα καὶ προτεινόντάς μου τὰ μισανοιγμένα ἀπ' τὴν πάλη καὶ τὸν ἀγῶνα ὑγρὰ καὶ ὀλόγλυκα χεῖλια της...

Ἄργα τὴ νύχτα, σὰν ἀποχωριστήκαμε καὶ προχώρησα ἀρκετὸ διάστημα, ἄκουσα ξαφνικὰ τὴ φωνὴ τῆς Ἀλιόσιας νὰ μὲ φωνάζει:

— Βάνια! . . Στάσου ἓνα λεπτό. . . Θέλω κίτι νὰ σοῦ πῶ!

Στράφηκα πίσω κα' ἔτρεξα κοντὰ της. Ἡ Ἀλιόσια ἔρχότανε βιαστικὰ κατὰ τὸ μέρος μου. . . Στὸν οὐρανὸ εἶχε φανεῖ κίβλας τὸ στενὸ ὁδωνοτὸ ἀργυρὸ δροπᾶνι τοῦ νέου φεγγαριοῦ, καὶ κίτω ἀπ' τὸ ἀχνό του φῶς ἀντίκρισα τὰ μάτια τῆς Ἀλιόσιας γιομάτα χοντρά δάκρυα ποὺ προσπαθοῦσε νὰ συγκρατήσῃ.

— Ἀλιόσια, τί ἔχεις; τὴ ρώτησα μ' ἀνησυχία.

Μὰ ἐκεῖνη ἄρπαξε τὰ χέρια μου κα' ἄρχισε νὰ τὰ φιλάει.

— Ἀγάπη μου. . . Τί καλὸς ποῖσαι! Τί εὐγενικός! μούλεγε μὲ τρεμουλιαστή φωνή. Τώρα δὰ καθὼς πήγαινα, συλλογιόμουνά πόσο μ' ἀγαπᾷς! . . Καὶ ξέρεις, θέλω τόσο πολὺ νὰ σοῦ κίνω ἓνα πολὺ μεγάλο καλό! . .

— Ἀλιόσια. . . Καλό μου κοριτσάκι, ἤσυχασε λοιπόν. . .

— Ἄκου, πές μου, ξακολούθησε κείνη, πές μου, θάσσουνά πολὺ εὐχαριστημένους ἀντήγαινα καμμιὰ φορὰ στὴν ἐκκλησιά; Νὰ μοῦ πεῖς μονάχα τὴν ἀλήθεια, μονάχα τὴν ἀλήθεια.

Ἐγὼ στάθηκα συλλογισμένος. Κι' ἀξαφνὰ μοῦ πέρασε ἀπ' τὸ κεφάλι ἡ σκέψη: μὴ τύχει καὶ γινότανε αὐτὸ ἀφορμὴ καμμιας δυστυχίας;

— Μὰ γιατί σωπαίνεις; Ἐλα, πές μου γλήγορα, θὰ χαροσόσουνά γι' αὐτό, ἢ τὸ ἴδιο σοῦ κίνει;

— Τί νὰ σοῦ πῶ, Ἀλιόσια; ἄρχισα γὰ μὲ δισταγμό. Μὰ ναι, μπορεῖ καὶ νὰ μούτανε εὐχάριστο. Πολλὲς φορὲς σοῦχω πεῖ πὼς ἓνας ἀντρας μπορεῖ νὰ μὴν πιστεύει, ν' ἀμφισβάλλει καὶ νὰ κοροϊδεύει ἄκόμα. Ὁμως, μὰ γυναίκα. . . ἡ γυναίκα ἔχει χρέος νάναι εὐσεβῆς δίχως νὰ κάνει κλίσεις καὶ ἐπικρίσεις. Σὲ κείνη τὴν ἀπλὴ καὶ τρυφερὴ ἐμπιστοσύνη ποὺ παραδίνεται μ' αὐτὴν στὴν προστασία τοῦ Θεοῦ, βρῖσκω πάντα μου κίτι τὸ συγκινητικὸ, τὸ παιδιάστικο καὶ τὸ πολὺ ὕμωρο.

Σώπασα. . . Μὰ κα' ἢ Ἀλιόσια δὲν ἔβ-

γαζε μιλιὰ, κρύβοντας τὸ κεφάλι της πάνω στὸ στήθος μου.

— Γιατί μὲ ρωτᾷς γι' αὐτό; τὴ ρώτησα μὲ περιέργεια.

Καὶ ξαφνικὰ τὴν εἶδα ποὺ ἔτρεμε σύκορμα.

— Ἔτσι ρώτησα. . . Μὴ δίνεις προσοχὴ σ' αὐτὰ ποὺ σοῦ λέω. . . Καληνύχτα, ἀγάπη μου. Ἔλα αὔριο.

Χάθηκε μέσα στὸ σύθαμπο. Κοίταζα ἀκόμα πολλὴ ὥρα τὸ σκοτάδι ἀρτυρίζοντας στὰ συχνὰ βήματά της ποὺ ξεμάκρυναν ἀπὸ μένα. Ἐάφνου μὲ κυρίεψε μιὰ ἀπροσδόκητη φρένη, γιομάτη ἀπὸ ἓνα ἀλλόκοτο προαισθημα. Καὶ μούρθε ἀβάσταχτα ἡ ἀποθυμιὰ νὰ τρέξω τὸ κατόπι της, νὰ τὴν προφτάσω καὶ νὰ τὴν παρακαλέσω, νὰ τὴν ἱκετήσω, ὡς καὶ ν' ἀπαιτήσω ἀκόμα ἀπ' αὐτὴν, στὴν ἀνάγκη, νὰ μὴν πάει στὴν ἐκκλησιά. Ὁμως, μπόρεσα καὶ συγκράτησα τούτη τὴν ξαφνικὴ ἀποθυμιὰ καὶ μάλιστα θυμᾶμαι, ροβολώντας τὸ μονοπάτι, εἶπα φωναχτὰ:

— Βλέπω καὶ σύ, φίλτατέ μο Βάνια, κόλλησες ἀπὸ μυστικοπάθεια καὶ προλήψεις.

Ἦ, Θεέ μου! Μὰ γιατί νὰ μὴν ἀκούσω τότε τὴ συγκεχυμένη ἐκείνη ὁρμὴ τῆς καρδιάς μου; Τώρα ὅμως πιστεύω ἀτράνταχτα πὼς ἡ καρδιὰ δὲ γελιέται ποτὲ στὰ γοργὰ καὶ μυστηριώδη προαισθηματά της!

XII

Τὴν ἄλλη μέρα, ἔπειτ' ἀπ' τὴ συνάντησή μας ἐκείνη, ἦσαν ἴσα-ἴσα ἡ γιορτὴ τῆς Ἀγίας Τριάδος ποῦχε πέσει τὴ χρονιὰ κείνη τὴν ἡμέρα τοῦ μεγαλομάρτυρα Τιμόθεου, ὅταν, ὅπως τὸ λέει καὶ τὸ πιστεύει ὁ λαός, παρουσιάζονται τὰ σημεῖα τῆς ἀφορείας. Τὸ χωριὸν Περρεμπρόντ, μολονότι εἶχε δικὴ του ἐκκλησιά, ἦτανε παραγραμμένο ἀπ' τὴν Ἱερὰ Σύνοδο, καὶ γι' αὐτὸ δὲν εἶχε ταχτικὸ παπά. Καὶ μόνο ποῦ καὶ ποῦ, τὴ Σαρακοστὴ εἶτε τίς μεγάλες γιορτές, πέρναγε ἀπὸ κεῖ ὁ παπὰς τοῦ χωριοῦ Βόλσι καὶ τὸ λειτουργοῦσε.

Κείνη τὴν ἡμέρα λοιπόν ἦταν ἀνάγκη νὰ περάσω γιὰ τὴ δουλειὰ μου ἀπ' τὸ γειτονικὸ χωριουδάκι καὶ τραβήξα κατὰ κείθε κατὰ τίς ὁδοὺς τὸ πρωὶ μὲ τ' ἄλογο. Γιὰ νὰ εὐκολύνουμαι στὶς δουλειές μου, εἶχα ἀγοράσει ἀπὸ καιρὸ πιά ἓνα μικρὸ ἄλογάκι

ἔξι ἑπτὰ χρονῶν, νεόπιο γέννημα, δίχως ξεχωριστὴ θεωρία, ὅμως μεγαλωμένο μὲ στοργὴ καὶ φροντίδα ἀπ' τὸ προηγούμενο ἀφεντικὸ του, ἓναν ἐπαρχιώτη τοπογράφο. Τὸ λέγανε Ταριάντσικ. Εἶχα δεθεῖ πολὺ μὲ τοῦτο τὸ συμπαθητικὸ ζῶο μὲ τὰ λεπτὰ καὶ γερὰ ποδάρια, μὲ τὴ μεγάλη χαίτη ποὺ ἀπὸ κίτω της ξεπροβάλλανε θυμωμένα καὶ δόσπιστα δυὸ φλογερὰ μάτια, μὲ τὰ δυνατὰ καὶ θεληματικὰ σφιγμένα χέλια. Τὸ μυλλί του ἦταν ἄρκετὰ ἀραιὸ καὶ περιεργο. Εἶχε ἓνα χρώμα ὀλόσταχτο, κοντικὸ, καὶ μονάχα στὰ κηπούλια του εἶχε κίτι μεγάλο παρδαλὰ ἀσπρόμαυρα στίγματα.

Ἦμουν ὑποχρεωμένος νὰ διασχίσω ὅλο τὸ χωριό. Ἡ μεγάλη ὀλοπράσινη πλυτεῖα ποὺ ἄρχιζε ἀπ' τὴν ἐκκλησιά κα' ἔφτανε ὡς τὸ κληλιό, ἦσανε πιασμένη ὅλη σχεδὸν ἀπὸ μιὰν ἀτέλειωτη σειρὰ ἀπὸ κάρρα, ὅπου μὲ τίς γυναῖκες καὶ τὰ παιδιὰ τους εἶχαν ἔρθει οἱ μουζικκοὶ ἀπ' τὰ γειτονικὰ χωριά. Ἀνάμεσα στὰ κάρρα κοιμόντουσαν ἄνθρωποι καὶ ζῶα. Παρὰ τὴν πρωινὴ ὥρα καὶ τὴν αὐστηρότητα ποὺ ἐπικρατοῦσε ἀνάμεσα τους βρισκόντουσαν πολλοὶ μεθυνημένοι (συνήθως τίς γιορτὲς ποῦλαγε στὰ κρηφὰ τὴ βότκα ὁ πρῶν κλέπτης, ὁ Σροῦλ). Ἡ μέρα ἐκείνη ἦταν ἀκίνητη καὶ πνιχτικὴ Ἡ ἀτμοσφαῖρα ἦταν κερκὴ κα' ἔδειχνε πὼς θάκανε μεγάλη ζέση. Στὸ φλογισμένο, λές, καὶ νοτισμένο ἀπὸ μιὰν ἀσημένια σιόνη οὐρανό, δὲ φρανότανε μίτε ἓνα συννεφάκι.

Ἀφοῦ τέλεμα πρώτα ὅλες μου τίς δουλειές ποῦχα νὰ κίνω κεῖ πέρα, τσίμπησα στὸ ποδάρι σὲ κάποιον χάνι λίγο κίτι μινάτο, ἦπια μιὰ ἔλεσινὴ μύρα καὶ ξεκίνησα γιὰ τὸ σπίτι μου. Περνώντας ὅμως μπροστὰ ἀπὸ ἓνα πεταλωτὴ, θυμῆθηκα πὼς τὸ πέταλο τοῦ Ταριάντσικ, τοῦ ἀριστεροῦ μπροστινοῦ ποδαριοῦ του, ξέφευγε λιγάκι, καὶ πιάθηκα νὰ πεταλώσω τ' ἄλογό μου. Ἡ δουλειὰ τούτη βιάσταξε πάνω ἀπὸ μίμιση ὥρα ἀκόμα, καὶ σὰ ζύγωσα πιά τὸ μονοπάτι τοῦ χωριοῦ μου, θάτανε ὡς πέντε ἡ ὥρα τ' ἀπομεσήμερο.

Ἡ πλυτεῖα ὅλη βούριζε ἀπ' τὴν ὀχλοβοῆ τοῦ μεθυνημένου πλήθους, ποὺ ξελαρυνγιάζονταν. Τ' ἀλόγουρο καὶ τὸ κατώφλι τοῦ κληλιοῦ ἦτανε γιομάτα μουστερίδες ποὺ σκουνητοφλούσανε καὶ ζουλίζονταν ὁ ἓνας πάνω στὸν ἄλλον. Οἱ νεόπιοι χωρικοὶ ἀνα-

κατεύονταν μὲ τοὺς ξενοφερμένους κα' ἦτανε καθισμένοι πάνω στὸ γρασίδι καὶ στὸν ἴσκιον ποῦπερτε ἀπ' τὰ κάρρα. Ὁλοῦθε ἔβλεπες ἀναστραμμένα κεφάλια κα' ἀνασηκωμένες μουκιάλες. Πουθενὰ δὲν ὑπῆρχε μίτε ἓνας ἄνθρωπος νηστικός. Τὸ γενικὸ μεθύσι εἶχε φτάσει στὸ κατακόρυφο, ὅς τὸ σημεῖο ἐκεῖνο ποὺ ὁ μουζικκος ἀρχίζει πιά νὰ θορυβεῖ καὶ νὰ καυχέται δυνατὰ μεγαλοποιώντας τὸ μεθύσι του. Ὅλες οἱ κινήσεις του γίνονται ἀβέβαιες κα' ἐπιπίνδυνες καὶ σὰ θέλει λόγου χάρη νὰ γνέψει καταφατικὰ μὲ τὸ κεφάλι, γέρνει ὀλόκληρο τὸ κορμί του, λιγάκι τὰ γόνατά του καὶ χάνοντας ξαφνικὰ κίθε ἰσορροπία, ὑποχωρεῖ τρικλίζοντας. Τὰ παιδάκια παίζανε καὶ σκούζανε ἐκεῖ σιμὰ, κίτω ἀπ' τὰ ποδάρια τῶν ἀλόγων ποὺ μισοῦλαγαν ἀδιάφορα τὸ σινὸ τους. Ἀπ' τ' ἄλλο μέρος πάλι, μιὰ χωριάτιστα ποὺ μόλις κρατιότανε κα' αὐτὴ στὰ πόδια της, τραβολογοῦσε ἀπ' τὸ μανίκι τὸν ἀντρα της, ποὺ τῆς ἀντιστέκονταν μεθυνημένος τόσο ποὺ νὰ σοῦ φέρνει ἀηδία. . . Στὸν ἴσιο τοῦ μανιτρότσιχου κίνανε ἓνα στενὸ καὶ πυκνὸ κύκλο καμμιὰ εἴκοσαριά ἄντρας καὶ γυναῖκες ὀλόγουρα σ' ἓναν τυφλὸ ποῦπαιζε σαντοῦρι, ἐνῶ ἡ τρεμουλιαστή φωνὴ του, ποὺ τὴν ἀκολουθοῦσε τὸ δυνατὸ καὶ μονότονον βουιτὸ τ' ὀργάνου, ξεχώριζε ἔνενα ἀπ' τὴν ὀχλοβοῆ. Ἀπὸ μακριὰ ἀκόμα ἄρχισα νὰ ξεδιαλύνω τὸ τραγοῦδι τοῦ τυφλοῦ, ποὺ ἦτανε μιὰ «ντούμκα» μὲ μιὰ μελωδία θλιβερὴ καὶ μακρόσυρτη.

Ἔδυνε ὁ ἥλιος γαλήνῃ
μπρὸς τοῦ Ποταμίεβ τὰ βουνά.
Καὶ βγήκε ὁ τούρκικος στρατός,
χιλιάδες, μαῦρος κουρνιαχτός.

Παρακίτω, τούτη ἡ «ντούμκα» ἔλεγε πὼς οἱ Τούρκοι, ποὺ δὲν κατόρθωσαν νὰ καταλάβουνε μὲ τὰ ὄπλα τους τὴ μονὴ τοῦ Ποταμίεβσκυ, ἀποφάσισαν νὰ τὴν πάρουνε μὲ πονηριά. Καὶ μὲ τὸ σκοπὸ τοῦτο στείλανε τάχα ἓνα δῶρο στὸ μοναστήρι, μιὰ πελώρια λαμπάδα, παραγιομισμένη μὲ μπαροῦτι. Οἱ Τούρκοι φέρανε τούτη τὴ λαμπάδα πάνω σὲ εἴκοσι ξευγάρια βουβάγια, κα' οἱ καταχωρούμενοι καλόγεροι θέλανε κίβλας νὰ τὴν ἀνάψουνε μπροστὰ στὸ κόνισμα τῆς Παναγίας τοῦ Ποταμίεβσκυ, ὅμως ὁ Θεὸς δὲν ἀφίσε νὰ γίνει τὸ καταχθόνιο κείνο σχέδιο.

Καί μέσα στ' ὄνειρό του ὁ πρωτοπάλτης βλέπει, πὸς τὸ κερί ν' ἀνάψουνε δὲν πρέπει. Τὸ πέρνουν καὶ στὸ κάμπο τὸ πετάνε, καὶ σὲ κομμάτια ἕνα σοφὸ τὸ σπάνε.

Καὶ τότες νά, οἱ μοναχοί:

Τὸ πέρνουν καὶ στὸ κάμπο τὸ πετάνε, καὶ σὲ κομμάτια, ἕνα σοφὸ τὸ σπάνε. Βγάλουνε τὰ φτυλῖα του ἕνα - ἕνα, καὶ τὰ πετοῦν στὸν ἀνεμ, ὀμιμένα!

Ἡ ζέση κι' ἡ ἀνυπόφορη ἀτμόσφαιρα, θάλεγε κανεὶς πὸς ἦτανε ποτισμένη μὲ μιὰ συχαμερὴ ἀνάκατη μυρουδιά καμμένης βότκας καὶ κρεμμυδιού, μὲ τὴ μυρουδιά τῶν τομιριῶν τῶν ζώων τοῦ κάμπου καὶ τὶς ἀναθυμιάσεις τῶν ἰδρωμένων, ρυπαρῶν ἀνθρώπων κορμιῶν. Περνώντας μὲ προσοχὴ ἀνήμεσα στὸ πλῆθος, συγκρατώντας μὲ μεγάλη δυσκολία τὸ κεφάλι τοῦ Γαράντσι καὶ ὄλοένι κουνιότινε, παρατήρησι πὸς μὲ παρακολουθοῦσανε ἀπ' ὀλοῦθε ἀδιόκριτα, κροίεργα κι' ἐχθρικά βλέμματα. Ἐίδα πὸς γιὰ πρώτη φορὰ κανέναν μουνζίκω δὲ μούβγαλε τὸ κισκέτο του, μὰ ὁ θόρυβος σὰ νὰ κόκασε λγάκι σὰν παρουσιάστηκα ἐγώ. Κι' ἄξαφνα, κάπου μέσα στὸ πλῆθος, ἀντήχησε μιὰ μεθυσμένη, βραχνή κριωνή, ποὺ ὡστόσο τὴν ξεχώριζα καθαρὰ, καὶ σ' ἀπόκρισή της ξέσπασε τότες ἕνα μουγγὸ χαχανιτό. Μιὰ γυναίκα ἄρχισε τότε νὰ ὀρηγεύει τρομαγμένη τὸ φωνακλιά:

— Πιὸ σιγὰ, βλίκα. . . Ἴσι σκούζεις ἔτσι δά! . . Ἦσ' ἀκούσει. . .

— Καὶ τί μὲ κόφτει σὰ μ' ἀκούσει; Ἐκολούθησε μ' αὐθάδεια ὁ χωρικός. Ἴσι εἶναι γιὰ μένα ἡ ἀφεντιά του, ἔξουσία μαθές; Δὲ πείνει στὸ δάσος, λέω γώ, μὲ τὴ. . . .

Μιὰ συχαμερὴ, μακριὰ καὶ φοβερὴ φράση κρεμιάστηκε στὸν ἀγέρα μαζὶ μὲ μιὰν ἐκρηξὴ ἄγριου γέλοιου. Γύρισα ἀμέσως τ' ἄλογό μου κι' ἔσφιξα σπασμοδικὰ τὴ λαβὴ τοῦ καμτσικιοῦ μου, κυριεμμένος ἀπὸ μιὰ τρελλή, μανία ποὺ δὲ βλέπει τίποτα, ποὺ δὲ στοχάζεται τίποτα, καὶ δὲ φοβᾶται τίποτα. Ὅμως, ἄξαφνα, μιὰ παράξενη, νοσηρὴ καὶ γιομάτη θλίψη σκέψη πέρασε ἀπ' τὸ μυαλό μου: «Μὰ ὅλα τοῦτα γενήκανε κάποτε στὴ ζωὴ μου, πολλά, πολλά χρόνια πρὶν. . . Τὸ ἴδιο σὰν τώρα φλόγιζε ὁ ἡλιος. . . Κ' ἡ ἀπλόχωρη πλατεῖα ἦτανε

γιομάτη σὰν καὶ τώρα ἀπὸ ἕνα ἀνταριασμένο κι' ἐρεθισμένο πλῆθος. . . Τὸ ἴδιο σὰν καὶ τώρα εἶχα στριφεῖ πίσω μέσα σὲ μιὰ κρίση ξέφρενης ὀργῆς. . . Μὰ ποῦ νὰ εἶχαν συμβεῖ ὅλα τούτα; Πότε; Πότε; . . . Ὡστε χαμήλωσα τὸ καμτσίκι μου καὶ χύμηξα μὲ μιὰν ἀστραπιαῖα ταχύτητα κατὰ τὸ σπῆτι μου.

Ὁ Γιαριμόλα, ποὺ ἄργησε νὰ βγεῖ ἀπ' τὴν κουζίνα, κράτησε τ' ἄλογό μου καὶ μούπε ἀπότομα:

— Κεὶ χάμω, ἀφέντη, στὴν κάμαρή σας, κάθεται καὶ σᾶς περιμένει ὁ διαχειριστὴς τοῦ Μαρίνουσκου.

Μοῦ φάνηκε πὸς ἤθελε νὰ προσθέσει καὶ κάτι ἄλλο ἀκόμα, κάτι πολὺ σημαντικό γιὰ μένα καὶ σύγκαιρα κάτι πολὺ δυσάρεστο, μοῦ φάνηκε μάλιστα πὸς πάνω στὴ μορφὴ του γλύστρησε μιὰ ἀνάλαμψη ἐκφραση κακιᾶς εἰρωνείας. Ἀργοπόρησα ξεπίτηδες στὴν εἴσοδο κι' ἔριξα μιὰ προκλητικὴ ματιά στὸ Γιαριμόλα. Ἐκείνος ὅμως, δίχως νὰ μὲ προσέχειπιά, τριβιολογοῦσε ἀπ' τὰ χάμουρα τ' ἄλογο, ποὺ εἶχε τεντώσει τὸ λαϊμό του κατάντας προσεχτικὰ.

Μέσα στὸ δωμάτιό μου βρῆκα τὸν ταμία τοῦ γειτονικοῦ χτήματος, τὸ Νικήτα Ναζάριτς Μισέγκο. Φοροῦσε ἕνα σταχτι σακκάκι μὲ πελώρια κερὰ τετραγώνια, ἕνα στενὸ πανταλόνι χροῶμα ἀνοιχτὸ μαβί, καὶ μιὰν ἄλικη κόκκινη γραβάτα. Τὰ μαλλιά του ἦτανε χτενισμένα μὲ μιὰ χωρίστρα στὴ μέση γιομάτη ποιάδες, κι' ὄλοκληρος μοσκοβολοῦσε ἀπὸ πατσουλί. Σὰ μ' εἶδε, πήδησε ἀπ' τὴν καρέκλα του κι' ἄρχισε νὰ ὑποκλίνεται τσακίζοντας τὴ μέση του στὰ δυὸ τόσο παράξενα, μ' ἕνα χαμόγελο ποῦδειχνε τ' ἄχνα οὐλα τῆς διπλῆς ψεύτικης ὀδοντοστοιχίας του.

— Τὰ βαθύτατα σέβη μου, εἶπε μὲ μεγάλη φιλοπροσῆνη. Χαίρω πολὺ ποὺ σᾶς βλέπω. . . Ξέρετε, σᾶς καρτερῶ ἀπ' τὴν ἀρχὴ ἀκόμα τῆς λειτουργίας. . . Ἐγὼ τόσον καιρὸ νὰ σᾶς δῶ, καὶ πολὺ σᾶς ἀποθύμησα. Μὰ γιατί δὲ σᾶς βλέπουμε πιὰ διόλου ἀπ' τὸ σπίτι; Μάλιστα τὰ κορίτσια σᾶς πήρανε κιάλας στὸ ψιλό.

Ἐπειτα, ξαφνικά, ἔκανε πὸς κάτι θυμήθηκε καὶ ξέσπασε σ' ἕνα ἀβίασταχο πιὰ γέλιο.

— Ἀχ, μὰ θὰ σᾶς πῶ, καλέ, κάτι πολὺ

κομικὸ ποὺ συνέβηκε σήμερα! φώναξε πνιγμένος στὰ χάχανα. Χα-χὰ-χι-χὰ! . . Ἀθύηκε πιὰ ἡ μέση μου ἀπ' τὰ γέλοια! . .

— Μὰ τί τρέχει λοιπόν; Ἴσι ἦσαν αὐτὸ τὸ ἀστεῖο ποὺ σᾶς κίανει νὰ γελάετε τόσο; ῥώτησα ἐγὼ τραχεῖα καὶ ξεκομμένα δίχως νὰ κρύψω τὴ δυσαιρέσειά μου.

— Σὰν ἔδωσε ἀπόλυση ἡ ἐκκλησιά, γίνηκε κάποιον σκανδαλάκι, ξακολούθησε ὁ Νικήτας Ναζάριτς, κόνοντας τὴν κουβέντα μὲ μιὰ καινούργια ἐκρηξὴ γέλιου. Οἱ κοπέλλες τοῦ χωριοῦ. . . Ὁχι, μὰ τὸ Θεό, δὲ βαστιέμαι πιὰ. . . Οἱ κοπέλλες ποὺ λέτε τοῦ χωριοῦ πιάσανε δῶ χάμω στὴν πλατεῖα μιὰ στρίγγλα, καὶ μὲ τὴ χωριάτικη ἀμάθειά τους. . . τῆς ἀλλάξανε τὴν πίστη στὸ ξύλο! . . Ἦθελαν μάλιστα νὰ τὴν πασαλείφουνε μὲ πιάσσα, μὰ κείνη ξέφυγε ἀπ' τὰ χέρια τους λὲς κι' ἦτανε χέλι. . .

Μιὰ τρομερὴ ὑποψία ἀστράψε τότες στὸ μυαλό μου. Ὁρμησα στὸν ταμία, κι' ἔξω φρενῶν ἀπ' τὴν ταραχὴ μου τὸν ἄδραξα δυνατὰ ἀπὸ τοὺς ὄμους.

— Ἴσι μοῦ λέτε! φώναξα μὲ μιὰ τρομερὴ φωνή. Μὰ πᾶντε πιὰ νὰ βγάξετε ἔτσι τὸ λαρόγγι σας, ποὺ νὰ σᾶς πᾶρει ὁ διάβολος! Γιὰ ποιὰ στρίγγλα μοῦ μιλάτε λοιπόν;

Κεῖνος ἔπαψε ξαφνικὰ τὰ χάχανα καὶ γούρωσε τὰ στρογγυλιὰ περίτρομα μάτια του.

— Ἐγώ. . . ἐγώ. . . Μὰ τὴν πίστη μου δὲν τὴ ξέρω. . . μουρμούριζε σὰ χαμένος. Ἐταρῶ ὅμως πὸς εἶναι κάποια ποὺ λέγεται Σαμουήλιχα. . . Μανούιλιχα. . . εἶτε. . . γιὰ σταθεῖτε. . . Ἦ κὸρη, θαρρῶ, τῆς Μανούιλιχας. . . Κάτι τέτοιο θαρρῶ πὸς λέγανε οἱ μουνζίκω. . . Μὰ νὰ σᾶς πῶ τὴ μιούρη ἀλήθεια, δὲ θυμοῦμαι πιὰ καλιά.

Τότες τὸν ὑποχρέωσα νὰ μοῦ τὰ διηγηθεῖ ὅλα ὅσα εἶδε μὲ τὴ σειρά. Μιλοῦσε ἀσυνάρτητα, μπερδευότανε σὶς λεπτομέρειες, κι' ἐγὼ τὸν ἀντικρίβα κάθε τόσο μὲ φωνές, μ' ἀνυπόμονες ἐρωτήσεις, σχεδὸν μὲ βρυσιές. Ἀπ' τὴν ἀφήγηση τούτη δὲν κατὰλαβα καὶ πολλὰ πράγματα, καὶ μονάχα ὑστερα ἀπὸ δυὸ μῆνες κατώρθωσα νὰ ξεκορβώσω ὅλες τὶς λεπτομέρειες τοῦ καταραμένου ἐκείνου ἐπεισόδιου. Μοῦ τᾶχε πει ἡ γυναίκα τοῦ δασάρχη, ποῦτευχε νᾶναι ἐκείνη τὴν ἡμέρα στὴν ἐκκλησιά.

Δὲ μὲ γέλασε τὸ προαίσθημά μου. Ἡ Ἀλιόσια εἶχε κατανηκίσει τὸ φόβο της καὶ εἶχε πᾶρει τὴν ἀπόφραση νὰ πᾶει στὴν ἐκκλησιά. Ἄν καὶ δὲν πρόφτασε παρὰ τὴ μέση τῆς λειτουργίας, καὶ στάθηκε στὴν ἔσοδο της, ὡστόσο ὁ ἐρχομὸς της παρηγορήθηκε ἀμέσως ἀπ' ὅλους τοὺς ἐκκλησιαζόμενους μουνζίκω, κι' ὄλο τὸ διάστημα τῆς λειτουργίας οἱ γυναῖκες κάτι σιγομουρουζίζανε ἀναμεταξύ τους καὶ βλέπανε πρὸς τὴν πόρτα.

Μολταῦτα, ἡ Ἀλιόσια βρῆκε ἀρκετὴ δύναμη νὰ μείνει ἕσπε τὸ τέλος. Μπορεῖ πιὰ νὰ μὴν κατάλαβε τὸ νόημα ποῦχανε τὰ ἐχθρικά ἐκεῖνα βλέμματα, μπορεῖ πιὰ ἀπὸ κερηφίνεια νὰ τᾶχε ἀψηφίσει. Σὰ βγῆκε ὅμως ἀπ' τὴν ἐκκλησιά καὶ προχώρησε κατὰ τὸν αὐλόγουρο, τὴν ἐκύκλωσε ἀπ' ὅλες τὶς μεριές ἕνα πλῆθος γυναικῶν ποὺ ὄλοένι μεγάλωνε κι' ὄλοένι πύκνωνε πιὸ στενὰ ὀλόγουρά της. Στὴν ἀρχὴ κοιτούσανε μονάχα σιωπηλὰ καὶ μὲ ἀνάδεια τὸ ἀπροσίτευτο καὶ φοβισμένο κορίτσι, ποῦριχνε ἀπελπισμένες ματιές ὀλόγουρά του. Ὑστερῶτερα ἀρχίσανε νὰ πέφινε οἱ πρόστυχοι περιπαίγμοι, τὰ βαρεὰ λόγια, οἱ βρυσιές ποὺ τὶς ἀκολουθοῦσανε τὰ χάχανα. Ἐπειτα τὰ χωριστὰ πειράγματα σμίξανε σὲ μιὰ κοινὴ γυναῖκεια στριγγιὰ ὀχλοβουή, ὅπου ἦτανε ἀδύνατο πιὰ νὰ ξεδιαλύνει κανέναν τίποτα, καὶ ποὺ ἐρέδιζε πιὸ πολὺ ἀκόμα τὰ νεῖρα τοῦ μανιασμένου ὀχλου. Ἡ Ἀλιόσια ἐπιχείρησε κάμποσες φορὲς νὰ περιίσει ἀπὸ κείνο τὸ ζωντανὸ καὶ φορητὸ δαχτυλίδι ποὺ τὴν ἔζωνε, ὅμως οἱ γυναῖκες τὴ σπρώχνανε ὄλοένι στὴ μέση. Κι' ἄξαφνα, μιὰ στριγγιὰ γεροντικὴ φωνὴ φώναξε κάπου πίσω ἀπ' τὸ πλῆθος: «Ἀλείψτε τη, μωρέ, μὲ πιάσσα, τὴν ἀναθεματισμένη!» (εἶναι σ' ὅλους γνωστὸ τὸ βάφβαρο αὐτὸ ἔθιμο τῆς Μικρορωσίας: ἀμα ἀλείφουνε μὲ πιάσσα καὶ τὴν πόρτα ἀκόμα τοῦ σπιτιοῦ ὅπου κάθεται μιὰ κοπέλλα, τὴ στιγματίζουνε γιὰ πάντα μὲ τὸ πιὸ τρανὸ κι' ἀνεξίτηλο αἰσχος). Τὴν ἴδια σχεδὸν στιγμὴ, πᾶνω ἀπ' τὰ κεφάλια τῶν μανιασμένων γυναικῶν, παρουσιάστηκε ὁ κάδος μὲ τὴν πιάσσα καὶ τὸ σχετικὸ πιπέλλο, ποὺ ἄρχισε κιάλας νὰ περνᾶει ἀπὸ χέρι σὲ χέρι.

Τότες ἡ Ἀλιόσια, μέσα σὲ μιὰ κίνηση ξέφρενης ὀργῆς, φρίκης κι' ἀπελπισίας, ῥί-

χρηκε στήν πρώτη πού βρέθηκε μπροστά της μέ μιὰ τέτοια ὄριμή, πού τή σώριασε χίμο. Μονομιᾶς ἄρχισε μόλας μιὰ γενική συμπλοκή, καί τὰ κορμιά σιζάνα σ' ἓνα κοινὸ σωρὸ πού ἀλλάλαξε. "Ὅμως ἡ Ἀλιόσια τὰ κατάφερε χίρη σὲ κάποιον θάμα νὰ ξεγλυστρήσει ἀπ' τὸν κύκλον αὐτῶ, κ' ὄριμησε τρέχοντας κατὰ τὸ δρόμο, δίχως μαντίλι στὸ κεφάλι, μὲ ροῦχα κουρελιασμένα ἀπ' ὕπνου, ἀπὸ πολλές μεριές, φαινόταν ἡ γυμνὴ της σάρκα.

Ξωπίσω της, μὲ βροσιές καὶ χίχανα καὶ γιονχαιήματα, πεταχτήκανε οἱ πέτρες. Ὡσὸ τόσο λιγαστοὶ τὴν κυνηγήσανε ἀπὸ πίσω, μιὰ κ' αὐτοὶ ἀλαογέψανε σὲ λιγάκι... Ἡ Ἀλιόσια, ἀφοῦ ἔτρεξε καμμιά πενηνταριὰ βήματα, σιάνθηκε, στράφηκε κατὰ τὸ πλῆθος μὲ τὸ ἔξαγριωμένο κατασπαραγμένο πρόσωπό της, καὶ φώναξε τόσο δυνατὰ, πού κάθε της λέξη ἀκούστηκε καθαρὰ σὰ φοβέρι στὴν πλατεία:

— Καλά! . . . Θὰ μοῦ τὸ θυμηθῆτε αὐτό! Πικρὰ δάκρυα θὰ χύσετε ὅλοι σας γι' αὐτὸ πού μοῦ κάνετε!

Τούτη ἡ φοβέρι, ὅπως μοῦ τὰ διηγήθηκε ἡ γυναῖκα τοῦ δασάρχου, εἰπώθηκε μὲ τόσο ἔντονον μῖσος, μὲ τόσο σταθερὴ καὶ προφητικὴ φωνή, πού γιὰ μιὰ στιγμή ὄλος ὁ ὄχλος σιάθηκε σάν ἀποσβολωμένος. Ὅμως μονάχα γιὰ μιὰ στιγμή, ἐπειδὴ μονομιᾶς ἀντήχησε πάλι μιὰ καινούργια ἔκρηξη ἀπὸ φωνές καὶ βλαστήμιες.

Ἐὸ ξαναλέω πὼς τὰματα ὄλ' αὐτὰ πολὺ πὸ ἀργά. Μὰ τὴ στιγμή ἐκεῖνη δὲν εἶχα μήτε τὴ δύναμη, μήτε τὴν ὑπομονὴ ν' ἀκούσω ἴσαμε τὸ τέλος τὴ διήγηση τοῦ Μισέγκο, καὶ ξαφνικὰ θυμηθῆκα πὼς σίγουρα ὁ Γιαρμόλα δὲ θὰ πρόλαβε ἀκόμα νὰ ξεσελώσει τ' ἄλογο, καὶ δίχως νὰ πῶ λέξη στὸν ἀποσβολωμένο ἀπ' τὴν ἐκπληξη ταμῖα, ἔτρεξε βιαστικὰ στὴν αὐλή. Πραγματικὰ, ὁ Γιαρμόλα ἀκόμα ὀδηγοῦσε τὸν Ταράντσι; στὸ μακρὸς τοῦ μαντρότσιχου. Πέρασα μὲ βία τὰ γέμια στ' ἄλογο, τέντωσα τὴ γύγα, καὶ φέρνοντας βόλτα τὸ χωριὸ γιὰ νὰ μὴν ξαναπεράσω καὶ πάλι ἀνάμεσα στὸ μεθυσιμένον ὄχλο, ὄριμησα μ' ἓνα ἔκφρενο κάλυμμα κατὰ τὸ δάσος.

XIII

Εἶναι ἀπερίγραπτη ἡ ψυχικὴ κατάσταση

πού βρισκόμουν τὴν ὥρα τοῦ τρελλοῦ καλπασμοῦ μου. Ἦταν στιγμὲς πού ξεχνούσα ὁλότελα πού ἔτρεχα καὶ γιατί ἔτρεχα, εἶχε μείνει μονάχα μέσα μου ἓνα ἀόριστο συναίσθημα πὼς γίνηκε κάτι τὸ ἀνεπανάροθωτο, κάτι τὸ ἀνόητο καὶ τὸ φοβερό, — ἓνα συναίσθημα ποῦμοιαζε μὲ μιὰ βαρειά κ' ἀδικαιολόγητη ταραχὴ πού κυριεύει κάποτε ἓναν ἄνθρωπο μέσα στὸ βραχνὰ τοῦ πυρετοῦ του. Καὶ σύγκαιρα, τί παράξενο πού ἦταν αὐτό! Μέσα στὸ κεφάλι μου σαλάγιζε, μὲ τὸ ἔκφρενο ρυθμὸ τοῦ τριποδίσματος τοῦ ἄλόγου μου, κ' ἡ βραχνή, τσακισμένη φωνὴ τοῦ τυφλοῦ μουσικοῦ:

"Ἐδνε ὁ ἥλιος γαληνά,
μπρὸς τοῦ Ποτσάγεφ τὰ βουνά.
Καὶ βγῆκε ὁ Τούρκικος στρατός,
χιλιάδες, μαῦρος κουρνιαχτός.

Σὰν ἔφτασα στὸ στενὸ μονοπάτι ποῦ φερενε ἴσια στὴν καλύβια τοῦ παραμυθιοῦ, ξεπέζεψα ἀπ' τὸν Ταράντσι; πού ἦταν ὁλόσκεπος ἀπὸ ἴδρωτα κ' ἀφροῦς, καὶ τὸν πῆγα κρατώντας τον ἀπ' τ' γκέμια. Ἀπ' τὴ μεγάλη ζέστη καὶ τὸ ταχὺ τρέξιμο τὸ αἷμα μου βούιζε μέσα στὰ μηλίγγια μου, λὲς κ' ἀναταραζότανε ἀπὸ μιὰ τεράστια ἀντλία.

Ἀφοῦ ἔδεσα τ' ἄλογο σ' ἓνα δοκάρι τῆς καλύβιας, μπῆκα μέσα. Στὴν ἀρχὴ μοῦ φάνηκε πὼς ἡ Ἀλιόσια ἔλειπε ἀπὸ τὸ σπιτι, καὶ τότε, μέσα στὸ στήθος καὶ τὸ στόμα μου, ἔνιωσα ἓνα δυνατὸ σύγκρουσ ἀπ' τὴν τρομῖα μου. Ὅμως, σὲ λιγάκι, τὴν κῆρε τὸ μάτι μου ξαπλωμένη πάνω στὸ κρεβίτι της, μὲ τὸ πρόσωπο γυρισμένο κατὰ τὸ ντουβάρου, μὲ τὸ κεφάλι της κρυμμένο μέσα στὰ προσκέφαλα. Μήτε καὶ στράφηκε διόλου στὸν κρότο τῆς πόρτας σάν τὴν ἀνοιξά μακίνοντας.

Ἡ γριὰ πού καθότανε σιμά στὸ κρεββάτι κατάχαμα, σηκώθηκε μὲ δυσκολία στὰ ποδάρια της κ' ἄρχισε νὰ κουνᾶ τὰ χέρια της μόλις μ' ἀντίκρισε.

— Σιγὰ! Μὴν κάνεις σαματὰ, καταραμένε, μουροῦρισε ἀπειλητικὰ, ζυγώνοντας με πολὺ κοντά. Κι' ἀτενίζοντας με μὲ τὰ ξεθωριασμένα παγωμένα μάτια της, μοῦ σφύριξε σάν δχιὰ γιομάτη ὄργη:

— "Ἐ, λοιπόν, γλέντησες γιὰ τὰ καλά, ὁμορφονιέ μου!

— "Ἀκου δῶ, γριὰ, ἀποκριθῆκα ἐγὼ σκυθροπαί, τὴν πιά δὲν εἶναι καιρὸς γιὰ νὰ λογαριαστοῦμε, μήτε καὶ νὰ χανόμεστε στὶς κουβέντες. Τί ἔχει ἡ Ἀλιόσια;

— Σοῦτ! . . . Σιγὰ! Πλαγιάζει ἀναίσθητη ἡ Ἀλιόσια, νὰ τί ἔχει ἡ Ἀλιόσια. . . "Ἄν δὲ ξεψύτρωνες ἐκεῖ πού δὲ σ' εἶχανε σπείρει καὶ δὲν τῆς φούσκωνες τὸ κεφάλι μὲ χίλιες σαχλαμάρες, δὲ θὰ γινότανε τίποτα. Κι' ἐγὼ ἡ ἀπόκοτη πού τ'ἄβλεπα ὅλα καὶ δὲ μίλλαγα! . . . Κι' ὅμως, τὴν ἔνιωθε ἡ καρδιά μου τὴ συφορὰ. . . "Ἐνιωσα δὰ τὸ κακὸ ἀπὸ κείνη τὴν ἡμέρα πού μπῆκες σχεδὸν μὲ τὸ στανιδὸ στὸ σπιτι μας. Τί; Θὰ μοῦ πεις τὴν πῶς δὲν εἴσονται σὺ πού τὴν ἐτράβηλες στὴν ἐκκλησιὰ; φώναξε ἡ γριὰ μὲ παραμορφωμένο ἀπ' τὸ μῖσος πρόσωπο. Σὺ, ἓνα ἀφεντόπουλο, πού ἀναθεμά σε; Μὴ λὲς ψέματα, κ' ἄσε τώρα στὴ μπάντα τὶς γαλυφίες, μασκαρὰ! Τί σοῦρθε μωρὲ νὰ τὴν ξεμυαλίσεις καὶ νὰ τὴν πᾶς στὴν ἐκκλησιὰ;

— Δὲν τὴ γέλασα ἐγὼ, γιὰγιά. . . "Ὅσο γι' αὐτὸ, σοῦ δίνω τὸ λόγο μου. Μοναχὴ της τὸ θέλησε ἡ Ἀλιόσια.

— "Ἄχ, συφορὰ μου, συφορὰ μου! εἶπε μπλέκοντας τὰ χέρια ἡ Μανούλιχα. Ἠρθε τρεχάτη ἀπὸ κείθε πέρα, ἄχνῃ σάν τὸ πανί, κουρέλι ἢ κουκαμῖσα της, γιομάτη αἵματα καὶ λαβωματαίς. . . Ἀναμαλιασμένη. . . Κι' ἄρχισε νὰ μοῦ λέει ὅλα ὅσα γίνηκαν, καὶ μοναχὴ της πότε γελάει καὶ πότε κλαίει. . . "Ἐκανε σὰ δαιμονισμένη. . . Σάπλωσε στὸ στῶμα. . . κ' ὄλο κλαίει. . . κ' ὕστερα τηρῶ σὰ νὰ τὴν πῆρε μιὰ στάλα ὁ ὕπνος. Κι' ἐγὼ πού χάρηκα γιὰ δαῦτο ἡ ἀπόκοτη: αὐτὸ εἶναι σκέφτηκα, θὰν τῆς περάσει μὲ τὸν ὕπνο, καὶ θὲ νᾶρθει στὰ συγκαλά της. Τηρῶ τὸ χέρι της, κρεμότανε: πρέπει νὰ τῆς τ' ἀκουμπήσω στὸ στῶμα, σκέφτηκα, γιὰ νὰ μὴ μουδιάσει. . . Τ' ἀγγίξω, παιδάκι μου, τὸ χέρι της, καὶ τί νὰ δῶ; Φωτιὰ ἀπ' τὴν κάψα. . . Θὰ πεῖ πὼς ἄρχισε μόλα ὁ πυρετός. . . Πᾶει μιὰ ὥρα πιά πού παραμυλάει δίχως σταματημὸ, ὄλο γλήγορα γλήγορα καὶ τόσο λυπητερά. . . Μόλις τώρα δὰ ἔπαψε λιγουλᾶκι. . . Τί μᾶς ἔκανες; Τί τῆς ἔκανες τῆς κακομοίρας; φώναξε μ' ἓνα καινούργιο ξέσπασμα ἀπελπισίας.

Κι' ἄξαφνα, τὸ σοκολατὶ πρόσωπό της σούφρωσε σ' ἓνα φριχτὸ καὶ συχαμερὸ μορ-

φρασμὸ θρήνου. Τὰ χεῖλια της τεντωθήκανε καὶ κατεβήκανε στὶς ἄκρες τους, ὅλα τὰ νεῦρα τοῦ προσώπου της σουφρώσανε κ' ἄρχισαν νὰ χορεύουνε, ἔνω τὰ φρύδια ἀνασηκώθηκαν καὶ ξιρώσανε τὸ μέτωπό της μὲ βαθεῖες σούφρες, κ' ἀπ' τὰ μάτια της ἄρχισαν νὰ κυλοῦνε χοντρὰ δάκρυα. Πάλλοντας τὸ κεφάλι της μὲ τὰ δυὸ χέρια κ' ἀκουμπώντας τοὺς ἀγκῶνες στὸ τραπέζι, ἡ γριὰ ἄρχισε νὰ κουνιέται πίσω μπρὸς μ' ὄλο της τὸ κορμὶ καὶ νὰ μοιρολογεῖ μακρόσυρτα μὲ χαμηλὴ φωνή:

— Κορούλα μου! Παιδάκι μου! . . . "Ὀχ, συφορὰ μου, τί μὲ βρήκε τὴν ἄμοιρη! . .

— Σιάσε λοιπόν, γριὰ! ἀντίσκοψα ἀπότομα τὴ Μανούλιχα. Θὰ τὴν ξεπνήσεις!

Ἡ γριὰ σόπασε, ὅμως μὲ τὸν ἴδιο πάντα μορφασμὸ πάνω στὸ ξιρωμένο πρόσωπό της ξεκολοουθοῦσε νὰ σιέται πίσω μπρὸς, ἔνω χοντρὰ δάκρυα κυλούσανε πάνω στὸ τραπέζι. . . Πέρασαν ἔτσι καμμιά δεκαριὰ λεπτὰ τῆς ὥρας. Καθόμουν αἰπλά στὴ Μανούλιχα κ' ἄκουγα μὲ πόνον πὼς φεροκοποῦσε μονότονα πάνω στὸ τζάμι τοῦ παραθυριοῦ μιὰ μυῖγα.

— Γιαγιά! ἀντήχησε ἄξαφνα ἡ ἀδύνατη, μόλις ἀκουστὴ φωνὴ τῆς Ἀλιόσιας. Γιαγιά, ποιὸς εἶναι δῶ;

Ἡ γριὰ σοῦρθηκε ὡς τὸ κρεββάτι κ' ἄρχισε ἀμέσως νὰ σκούζει.

— "Ὀχ, παιδάκι μου, μο . . . νὰ . . . κρι . . . βο . . . ο . . . ο . . . "Ὀ, συφορὰ πού μὲ πλάκωσε τὴν ἔρημ!

— "Ἄχ γιαγιά, πάψε πιά! μὲ πόνον καὶ παρακάλλι στὴ φωνὴ εἶπε ἡ Ἀλιόσια. Ποιὸς εἶναι λοιπόν ἐδῶ μέσα;

Τότε πλησίασα, λαγοπατώντας προσεχτικὰ, τὸ κλινάρι της, μὲ τὴν ἔνοχλητικὴ κ' ἔνοχη συναίσθηση τῆς ξεχειλισμένης ὑγείας καὶ σάρκας πού νιώθει κανεὶς πάντα σιμά σ' ἓναν ἄρρωστο.

— "Ἐγὼ εἶμαι, Ἀλιόσια, πρόφερα χαμηλώνοντας τὴ φωνὴ μου. Τώρα δὰ ἔφτασα μὲ τ' ἄλογο ἀπ' τὸ χωριό. . . Εἶμαι ἀπ' τὸ κρῶ στὴ χώρα. . . Πῶς εἶσαι, Ἀλιόσια;

Ἐκεῖνη, δίχως νὰ σηκώσει διόλου τὸ κεφάλι της ἀπ' τὸ προσκέφαλό της, ἄπλωσε κατὰ πίσω τὸ γυμνὸ της χέρι λὲς καὶ κάτι ἀναζητοῦσε στὸ κενό. Ἐγὼ κατάλαβα τὴν κίνησὶ της, κ' ἔπιασα τὸ φλογισμένο της

χέρι μέσα στα δικά μου. Αυτό στελώριμα μισή σημαία, τόνισα σιγά σιγά καρπό και τίλλο κιά ψηλά απ' τόν άγκώνα, ξεχωρίζανε έντονα κίανω στη λευκή, τρυφερή της επιδερμίδα.

— Αγάπη μου, άρχισε να μου μοιραζόζει ή Αλιόσια, άργιά, ξεχωρίζοντας με δυσκολία τις λέξεις. Θέλω τόσο πολύ νά... νά σε δώ... μιά δέ μορφή... Μ' έχουνε όλότελα παραιομορφώσει... Θυμάσαι... πόσο... σ' άρεσε κίαντα τώ πρόσωπό μου;... Κι' έγώ είχα τόση χαρά γι' αυτό... Τώρα όμως θά με συχαθείς... σά με δείς... Κιά... γιά τούτο... δέ θέλω...

— Αλιόσια, συχώρεσέ με, ψιθύρισα έγώ σκύβοντας κοντά σ' αυτή της.

Τώ πυρωμένο χεράκι της έσφιξε δυνατά πολλή ώρα τώ δικό μου.

— Μιά τί λές τώρα, αγάπη μου!.. Δέ ντρέπεσαι νά συλλογιέσαι τέτοια πράγματα; Τί φταίς έσύ γιά ήλ' υιτά; Έγώ τίλ' ανα όλα ή άνόηση... Τί γύρευα τάχα εκεί πέρα, αλήθεια; Όχι, ζωή μου, σ' δέ φταίς σέ τίποτα...

— Αλιόσια, δέ θέλω νά σε χάσω... Δόσε μου τώ λόγο σου πώς δέ θά μ' άρτίσεις...

— Σε' όρκίζομαι, αγάπη μου... ό,τι θέλεις...

— Άρτίσε με σέ παρακαλώ νά στείλω νά φρονιάξω τώ γιατρό... Σε παρακαλώ! Κι' άν θές, μίν κίανεις τίποτα απ' ό,τι σου πεϊ. Κίανε τώ αυτό, Αλιόσια, γιά τώ χεράκι μου.

— Ω, αγαπημένε μου... Τί παγίδα ήταν αυτή πού μόυ σήπες! Όχι, θάσαι πιά καλός άν μ' άρτίσεις νά μίν κρατίσω τώ λόγο μου. Κιά σ' αλήθεια, ακόμα άν ήμουν άρρωστη κι' έτοιμοθάνατη, πάλι δέ θ' άφίνα ποτέ νά με ζυγώσει γιατρός. Κι' έπειτα, μήπως είμαι άρρωστη; Όλ' αυτά τάχω πάθει απ' τήν τρομάρα μου, θά περάσουνε σά βραδυάσει. Μά κι' άν δέν περάσουνε, ή γιαγιά θά μου κίανει κανένα βοτάνι, είτε θά μου βράσει λίγη άγριοφράουλα γιά νά ιδρώσω. Τί τόν θέλω λοιπόν τώ γιατρό; Σ' είσαι ό γιατρός μου. Νά, δέν είσαι πολλή ώρα πού θες, κι' άμέσως γίνημι καλά... Αχ, ένα μονάχα είναι τώ κακό, πού θέλω νά σε δώ, νά, κιά με τόνια ματάκι μου άν μορφούσα, μιά σκιάζομαι...

Τότε έγώ, με τρυφερότητα κι' έπιμονή, τράβηξα τώ χέρι της απ' τώ κεφάλι της. Η γλυκειά μορφή της Αλιόσιας έκαιγε απ' τόν πυρετό, τά σκοτεινά της μάτια άστραποβολούσανε με μίαν υπερφυσική λάμψη, τά ξερά της χείλια τρέμανε νευρικά. Μακρυνές κόκκινες λουρίδες αυλακώνανε τώ μέτωπο, τά μίγουλα κιά τώ λαιμό της. Τέτοια βαθειά σημάδια ήτανε κιά πάνω στό μέτωπό της κιά κίαντα απ' τά μάτια της.

— Μή με τρεάς... σέ παρακαλώ... Είμαι τόσο άσχημη τώρα, με παραιομορφώσει ίκεντικά ή Αλιόσια πασιζοντας νά σκεπίσει με τήν παλάμη της τά μάτια της. Η καρδιά μου ήτανε ξεχειλισμένη από συμπόνια. Είχα κολλήσει τά χείλια μου πάνω στό χέρι της Αλιόσιας, πού κοιτόνταν άσάλευτο πάνω στό πάπλωμα, κι' άρχισα νά τώ σκεπάζω με άργά κι' άπαλά φιλιά. Κι' άλλες φορές τύχαινε νά της φιλιώ τώ χέρι, όμως εκείνη πάντα τώ αποτρυβούσε μ' ένα φόβο βιαστικό κιά ντροπιλό. Όσο έκείνη τή στιγμή δέν άντιστάθηκε διόλου στό χάδι τούτο, κιά με τώ λεύτερο χέρι της μου χείδευε τά μαλλιά.

— Τάμαδες όλα; με ρώτησε ψιθυριστά.

Έγώ της έκανα νόημα σιωπηλά με τώ κεφάλι. Η αλήθεια ήταν πώς δέν είχα καταλάβει όλα τά καθέκαστα απ' τήν αφήγηση τού Νικήτα Ναζάριτς. Δέν ήθελα όμως νά ταραζέται ή Αλιόσια απ' τή θύμηση τών προινών γεγονότων. Μά ξαφνικά, θυμήθηκα τή διαπόμπειση πούχε τραβήξει κιά με συνεπήρε ένα κύμα ακράτητης λύπας.

— Ω, γιατί νά μίν είμαι κι' έγώ εκεί! φώναξα κιά σπρώθηκα σπρίγγοντας τις γροθιές. Θά τούς... θά τούς...

— Έλα φτάνει... φτάνει... Μίν κίανεις, αγάπη μου, μ' άντίσκοψε τρυφερά ή Αλιόσια.

Δέ μόρρεσα πιά νά βαστάξω τά δάκρυα πού μου σπρίγγανε από πολλή ώρα τώ λαρύγγι κιά κίανανε τά μάτια μου. Έγειρα τότε πάνω στόν ώμο της Αλιόσιας, κρύβοντας τώ πρόσωπό μου πάνω στό στήθος της, κι' ένα κλάμα βουβό κιά γιομάτο πικρία άρχισε νά μου τινάζει όλόκληρο τώ κορμί.

— Κλαίς; Κλαίς;

ΕΜΜ. ΖΕΠΠΟΣ

ΣΥΜΦΩΝΙΑ ΣΤΟ ΥΠΑΙΘΡΟ

Κιά μέσα στή φωνή της, άντήχησε κι' άπορία κιά στοργή κιά βαθειά συμπόνια.

— Αγάπη μου... Σώπα, λοιπόν, σώπα... Μή τρυαγνίσει πιά, παιδί μου... Είμαι τόσο καλά κοντά σου. Ας μίν κλαίμε όσο είμαστε άντάμα. Ας περάσουμε τουλάχιστο τις τελευταίες μέρες μας χαρούμενα, γιά νά μίν μιάς κοστίσει πολύ ό χωρισμός.

Έγώ σήμωσα κατίπληκτος τώ κεφάλι μου. Έν' άόριστο προαισθημα έσφιξε ξαφνικά άργά-άργά τήν καρδιά μου.

Η Αλιόσια έκλεισε τά μάτια της κιά στάθηκε κίανόσες στιγμές σιωπηλή.

— Πρέπει ν' αποχαιρετιστούμε, Βάνια, άρχισε νά μου λέει άπορροιστικά. Σά γίνω καλά, άμέσως κίαντα θά φύγοιμε από δώ με τή γιαγιά. Δέ μορφούμε νά μένουμε πιά εδώ πέρα.

— Φοβάσαι κανέναν;

— Όχι, αγάπη μου, δέ φοβούμαι κανέναν. Μονάχα, γιατί τάχα νά βάνουμε στό κορμί τούς άνθρώπους; Σ' άν μορφοεί κιά νά μίν ξέρεις... Μά κεί... στό χωριό... τούς καταράσθηκα απ' τώ θυμό κιά απ' τή ντροπή μου... Κιά τώρα, άμα γίνει τώ

παραμυρό, έμεις θά αίτιαστούνε άμέσως. Σάν τύχει κι' άρρωστήσει κανένα ζωο, είτε σάν τύχει κιά πάρει φωτιά κίανιανού ή κιά λύβα, όλο μεις θά φταίμε. Γυαγιά,—γύρισε ή Αλιόσια στή γριά σηκώνοντας τή φωνή,—δέ εν' αλήθεια όσα τού λέω;

— Τί τούλεγε, παιδάκι μου; Νά σου πώ τήν άμαρτία μου δέν άκουσα! τραύλισε ή στρίγγλι ζυγώνοντας κιά βάζοντας τήν άπαλάμη της σ' αυτή.

— Λέω πώς τώρα, όποια συφορά κι' άν πέσει στό χωριό, όλο έμεις θά βρούνε φταίχτες.

— Όχι, αλήθεια, αλήθεια, Αλιόσια μου, όλα σε μιάς τις φτωχές θά τά φορτώσουνε, σε μιάς τις κίανερές... Δέν έχουμ πιά ζήση σε τούτο τόν κόσμο' θά μίν φάνε, θά μίν ρουφήξουνε ζωντανές οι καταραμένοι... Κιά τότες πού με διώξανε απ' τώ χωριό... τί; Σάματις δέν ήτανε τώ ίδιο; Έτσι κι' έγώ τούς καταράσθηκα... ναι... απ' τώ κακό μου... Κιά μίανης ζαβής κοκκινομαλλούσας κίανει κιά της κίανει άξαφνα τώ παιδί της... Σά νά λέμε μήτε πού έφταιγα

μήτε καὶ τῦθελαι, ὅμως λίγο κόντεψε νὰ μὲ σκοτώσουνε οἱ ἀφωρισμένοι. . . Ἀρχίσαινε νὰ μου ρίχνουνε λιθάρια. . . Ἐγὼ κάνω νὰ φύγω πρὸ γλήγορα ἀπ' τὴ μάνητά τους καὶ μοναχὰ ἐσένα ποῦσωνα μωρὸ πίσκιζα νὰ γλυτώσω ἀπ' τὶς πέτρες ποῦ πέφτανε βροχή. . . Ἐ, συλλογιόμουνα, κι' ἂν μὲ πέτυχει ἐμένανε καμμιὰ πέτρα, δὲ βλάπτει, μὰ γιατί νὰ θέλουνε νὰ κάνουνε τέτοιο κακὸ σ' ἓνα ἀπραγο παιδί; . . Κοντολογίς, εἶναι θεριά ἀνήμερα, φονιάδες ἄγριοι οἱ καταριμένοι!

— Μὰ καὶ ποῦ θὰ πᾶτε; Δὲν ἔχετε κανένα συγγενῆ, οὔτε κανένα γνώστῳ. . . Στὸ κάτω τῆς γραφῆς ἔχετε ἀνάγκη ἀπὸ λεφτὰ ὅσπου νὰ ταχτοποιηθῆτε σ' ἓναν καινούργιο τόπο.

— Κάπως θὰ τὰ βολέψουμε, πρόφερε μ' ἀδιαφορία ἡ Ἀλιόσια. Ἡ γιαγιά θὰ βρεῖ λεφτά. Ὅλαί κανένα κομπόδεμα σὲ καμμιὰ μεριά.

— Οὐ, λεφτά! μὲ δυσαρέσκεια ἀποκρίθηκε ἡ γριά, ξεμακραίνοντας ἀπ' τὸ κρεββάτι. Ὀρφανικὲς πενταροδεκάρες δακρυμουσκαμμένες. . .

— Ἀλιόσια. . . Κι' ἐγὼ τί θ' ἀπογίνω; Γιὰ μένα μήτε θέλεις νὰ σκεφτεῖς τίποτα! φώναξα τότε, νιώθοντας νὰ φουντώνει μέσα μου ἓνα πικρὸ, ἀρρωστημένο κι' ἀδικο παράπονο.

Ἐκείνη ἀνασηκώθηκε, καὶ δίχως καμμιὰ στενοχώρια γιὰ τὴν παρουσία τῆς γιαγιάς της, ἔπιασε μὲ τὰ δύο της χέρια τὸ κεφάλι μου καὶ μὲ φίλησε καμπόσες φορὲς μὲ τὴ σειρὰ στὸ μέτωπο καὶ στὰ μάγουλα.

— Ἐσένα σκέφτομαι πρὸ πολλῷ ἀπ' ὅλα τ' ἄλλα, χρυσέ μου. Μονάχα. . . βλέπεις. . . δὲν ἦτανε γραφτὸ νὰ ζήσουμε μαζί. . . αὐτὸ εἶναι! . . Θυμᾶσαι ποῦ στῆπα στὰ χαρτιά; Ὅλα βγήκανε ἀληθινά. Αὐτὸ θὰ πεί πῶς ἡ μοῖρα δὲν τὴ θέλει τὴν εὐτυχία μας. . . Σάματις ἂν δὲν ἦταν αὐτὸ, θαρρεῖς πῶς θὰ σκιαζόμουνα γιὰ τίποτα;

— Ἀλιόσια, πάλι ἔχουμε τὰ ἴδια; φώναξα μ' ἀνυπομονησία. Ἐγὼ δὲ θέλω νὰ τὴν πιστεύω τὴ μοῖρα. . . καὶ μήτε θὰ τὴν πιστέψω ποτέ!

— ὦ, ὄχι, ὄχι. . . μὴ τὸ λὲς αὐτὸ τὸ πράμα, ψιθύρισε μὲ τρόμο ἡ Ἀλιόσια. Δὲ σκιάζομαι γιὰ μένα, μὰ γιὰ σένα, ἀγάπη μου.

— Οὐφ, καλύτερα νὰ μὴν ἀρχίσαις τώρα τὶς κουβέντες γι' αὐτὸ.

Τοῦ κάκου προσπάθησα νὰ πείσω τὴν Ἀλιόσια, τοῦ κάκου τῆς παρασταίνα τὴν εἰκόνα μᾶς ἀνέφελης εὐτυχίας μαζί μου, ποῦ δὲ θὰ τὴν ἐμπόδιζε καμμιὰ τύχη φθονερή, μήτε οἱ ἄγροικοι καὶ μοχθηροὶ ἀνθρώποι. Ὅμως ἡ Ἀλιόσια μοῦ φίλαγε μονάχα τὰ χέρια καὶ κούναγε ἀρνητικὰ τὸ κεφάλι της.

— Ὅχι. . . ὄχι. . . ὄχι. . . τὸ ξέρω, τὸ βλέπω, ξανάλεγε μὲ πείσμα. Δὲ θὰ νιώσουμε τίποτ' ἄλλα ἀπὸ συφορές. . . τίποτα. . . τίποτ' ἄλλο. . .

Χαμένος, σιστισμένος καὶ παραταλισμένος ἀπ' αὐτὴ τὴ μυστικὸπαθῆ ἐπιμονή, τὴ ρώτησα στὸ τέλος:

— Ὅσοσο, θὰ μ' εἰδοποιήσεις γιὰ νὰ ξέρω τουλάχιστο τὸ μέρος ποῦ θὰ βρισκεσαι;

Ἡ Ἀλιόσια βυθίστηκε σὲ συλλοή. Κι' ἄξαφνα, ἓνα ἀνάλατρο χαμόγελο ἔτρεξε πάνω στὰ χεῖλη της.

— Θὰ σοῦ πῶ γι' αὐτὸ ἓνα μικρὸ παραμυθάκι. . . Μιὰ φορὰ κι' ἓναν καιρὸ, ἔτρεχε ἓνας λύκος μέσα σ' ἓνα δάσος κι' εἶδε ἓνα λαγὸ καὶ τοῦ λέει: «Λαγουδάκι, λαγουδάκι, θὰ σὲ φάω!» Κι' ὁ λαγὸς ἄρχισε τότε νὰ τὸ παρακαλεῖ: «Λυπήσου με, λύκε, θέλω νὰ ζήσω ἀκόμα, ἔχω μικρὰ παιδάκια!» Ὁ λύκος ὅμως δὲν ἀκούει τίποτα. Τότε ὁ λαγὸς τοῦ λέει: «Τουλάχιστον, ἄσε με νὰ ζήσω ἄλλες τρεῖς μέρες, κι' ὕστερα μὲ τρῶς. Ὅλο καὶ γλυκύτερος θ' ἄναι ἔτσι ὁ θάνατος». Τὸν ἄφισε λοιπὸν ὁ λύκος ἄλλες τρεῖς μέρες δίχως νὰ τὸν φάει, ὅμως τὸν φύλαγε καλὰ-καλὰ μήπως καὶ τοῦ φύγει. Πέρασε μιὰ μέρα, πέρασε ἄλλη, στὸ τέλος κι' ἡ τρίτη κοντεῖται πὰ νὰ τελειώσει. «Ἐλο, εἰτοιμάσου τώρα, λέει ὁ λύκος. Τώρα θ' ἀρχίσω νὰ σὲ τρώω». Καὶ τότε ὁ καλὸς λαγὸς μας μπήγει τὰ δάκρυα. «Ἀχ, γιατί, μωρὲ λύκε, νὰ μοῦ εἰς χαρίσεις τοῦτες τὶς τρεῖς μέρες! Πρὸ καλὰ θάτανε νὰ μ' ἔτρωγες ἀμέσως σὰ μ' εἶδες, ἐπειδὴ τοῦτες τὶς μέρες δὲν ἔζησα διόλου, μόνον ποῦ τυραγνίστηκα!» Ἀγάπη μου, ἐκεῖνο τὸ λαγουδάκι εἶπε μιὰ τραπὴ ἀλήθεια. Τί λὲς καὶ σῦ;

Ἐγὼ σώπαινα, κυριασμένος ἀπὸ ἓνα θλιβερὸ προαίσθημα γιὰ τὴ μοναξιά ποῦ μὲ

περίμενε. . . Ἡ Ἀλιόσια ἀνασηκώθηκε ἄξαφνα καὶ καίθησε πάνω στὸ κρεββάτι. Τὸ πρόσωπό της γίνηκε ἀμέσως πολὺ σοβαρό.

— Βάνια, ἀκούσέ με. . . μούπε, χωρίζοντας μιὰ-μιὰ τὶς λέξεις. Θέλω νὰ μοῦ πεις, ὅσον καιρὸ ἦσουνε μαζί μου, ἦσουνε εὐτυχισμένος; Πραγματικὰ εὐτυχισμένος;

— Ἀλιόσια! Καὶ τὸ ρωτᾷς αὐτὸ!

— Στάσου. . . Δὲ μετάνιωσες ποῦ μὲ γνώρισες; Σκεφτόσωνα καμμιὰν ἄλλη γυνίκα σὰ βρισκόσωνα μαζί μου;

— Μήτε μιὰ στιγμούλα! Ὅχι μονάχα σὰν ἦσουνε μαζί μου, μὰ καὶ σὰν ἦμιονε μονάχος δὲ σκεφτόμουνα καμμιὰν ἄλλη ὄξω ἀπὸ σέ.

— Μὲ ζήλευες καμμιὰ φορὰ; Ἦσουνε καμμιὰ φορὰ δυσαρεστημένος ἀπὸ μένα; Δὲ στενοχωρήθηκες ποτὲ κοντά μου;

— Ποτέ, Ἀλιόσια! Ποτέ!

Ἐριξε καὶ τὰ δύο της χέρια πάνω στοὺς ὄμους μου καὶ μ' ἀτένιζε στὰ μάτια μὲ μὴν ἀνεπίπτει ἀγάπη.

— Τότες, ξέρε το, ἀγάπη μου, πῶς ποτὲ δὲ θὰ μὲ θυμᾶσαι μὲ θυμὸ καὶ κακία, εἶπε κείνη μὲ τέτοια πεποίθηση, λὲς καὶ διέβαζε μέσα στὰ μάτια μου τὸ μελλούμενο. Σὰ θὰ χωρίσουμε, στήν ἀρχὴ θὰ σοῦ κακοφανεῖ, ὦ, καὶ θὰ πονέσεις πάρα πολὺ. . . Θὰ κλαῖς, δὲ θὰ βρίσκεις ποῦθενά ἡσυχία. Ὅμως, ὕστερα, ὅλα θὰ περάσουνε, ὅλα θὰ σβύσουνε. Καὶ τότε πὰ θὰ μὲ θυμᾶσαι δίχως πόνο, μὰ χαρούμενα κι' εὐτυχισμένα.

Ἐριξε καὶ πάλι τὸ κεφάλι της πάνω στὸ προσκέφαλο καὶ μουρμουρίσε μὲ μὴν ἀδυνατισμένη φωνή.

— Καὶ τώρα, φύγε, ἀγάπη μου. . . Σῦρε στὸ σπίτι σου, χρυσέ μου. . . Εἶμαι λίγο κοιρασμένη. Στάσου. . . φίλησέ με. . . Μὴ φοβάσαι τὴ γιαγιά. . . θὰ μᾶς δώσει τὴν ἀδεια. Μᾶς ἐπιτρέπεις, γιαγιά, δὲν εἰν' ἔτσι;

— Ἐ, ἀποχαιρετιστῆκε πὰ ὅπως σέκει, μουρμουρίσε χολοσκασμένα ἡ γριά. Τί μὲ ντρεπόσαστε; . . Ἐχω τόσον καιρὸ ποῦ τὰ ξέρω ὅλα. . .

— Φίλησέ με ἐδῶ, κι' ἐδῶ, ἀκόμα. . . κι' ἐδῶ, ἔλεγε ἡ Ἀλιόσια ἀγγίζοντας μὲ τὸ δάχτυλο τὰ μάτια της, τὰ μάγουλα καὶ τὸ στόμα της.

— Ἀλιόσια, μ' ἀποχαιρετᾷς μ' ἓναν τρόπο, θαρρεῖς καὶ δὲν πρόκειται νὰ ξαναδωθοῦμε πὰ ποτέ! φώναξα τρομαγμένος.

— Δὲν ξέρω, δὲν ξέρω, ἀγάπη μου. Δὲν ξέρω τίποτα. . . Ἐλα, πηγαινε τώρα στήν εὐχὴ τοῦ Θεοῦ. Ὅχι, στάσου. . . μὰ στιγμή ἀκόμα. . . Σκύψε σὲ μένα τ' αὐτὶ σου. . . Ἐέρεις γιὰ τί λυποῦμαι μονάχα; ψιθύρισε ἀγγίζοντας μὲ τὰ χεῖλια της τὸ μάγουλό μου. Ποῦ δὲν ἔχω ἓνα παιδί ἀπὸ σένα. Ἀχ, πόση χαρὰ θάχα γι' αὐτὸ!

Βγήκα στὸ κατώφλι συνοδευόμενος ἀπ' τὴ Μανούλιχα. Ὁ μισὸς οὐρανὸς ἦτανε ὁλόσκιεπος ἀπὸ ἓνα κατὰμαυρο σύννεφο μὲ κροσσοτέες ἄκρες, ὥσποσο ὁ ἥλιος φώτιζε ἀκόμα γέροντας κατὰ τὴ δύση, καὶ μέσα σὲ κείνο τὸ ἀνακάτεμα ἀπὸ φῶς καὶ σκοτάδι ποῦ ὁλόενα ἀπλώνουνταν, ἦτανε κατιτὶ τὸ ἀπειλητικὸ. Ἡ γριά κοίταξε τὸν οὐρανὸ, μισοσκεπάζοντας μὲ τὴν ἀπαλήμη της τὰ μῖα, καὶ κούνησε πολυσήμαντα τὸ κεφάλι.

— Θὰ ρίξει μεγάλη μπόρα ἀπόψε στὸ χωριό, εἶπε μὲ βεβαιότητα. Μπορεῖ νὰ ρίξει καὶ χαλάζι ἀκόμα.

XIV

Ζύγωνα πὰ στὸ Περερμπρόντ σὰν ἀρχισε ἄξαφνα ἀνεμοστρόβιλος νὰ κλωθογουρίζει καὶ νὰ σηκώνει σύνερα ἀπὸ σκόνη. Πέσανε κόλας οἱ πρώτες ἄραιες καὶ βαρεῖες σταλαγματιὲς τῆς βροχῆς.

Ἡ Μανούλιχα δὲ γελάστηκε. Ἡ μπόρα, ποῦ μαζευότανε ἀργὰ ὄλη τὴ ζεστὴ ἐκείνη μέρα ποῦ ἦτανε ἀνυπόφορα πινητική, ξέσπασε μὲ πρωτόφανη δύναμη πάνω στὸ χωριό. Οἱ ἀστραπὲς λάμπανε σχεδὸν ἀδιάκοπα, κι' ἀπ' τὰ μπουμπουνιτὰ τρέμανε καὶ τριζοβολοῦσανε τὰ τζάμια τῶν παραθυριῶν τῆς κἀμαρᾶς μου. Κατὰ τὶς ὀχτὼ τὸ βράδυ, ἡ μπόρα κόπασε λιγάκι, μὰ γιὰ ν' ἀρχίσει μὲ καινούργια μάνητα. Ἀξαφνα, κἀτι κύλησε μὲ ξεκουφαντικὸ κρότο πάνω στὴ σκεπὴ καὶ στοὺς τοίχους τοῦ παλιοῦ σπιτιοῦ. Ἐτρεξα ἀμέσως στὸ παράθυρο. Ἐνα πελώριο χαλάζι, μεγάλο σὰ ρεβίδι, ἔπεφτε στὴ γῆς ἀναπηδώντας ψηλά. Ἐριξα μιὰ ματιὰ στὸ δέντρο ποῦ βρισκότανε σιμὰ στὸ σπίτι. Ἦταν ὁλόγυμνο: Ὅλα του τὰ φύλλα εἶχανε μαδίσει ἀπ' τὰ τρομερὰ χτυπήματα τοῦ χαλαζιοῦ. . . Κάτω στὰ παράθυρά μου ξεπρόβαλλε ἡ θαμπὴ σιλουέττα τοῦ Γιαρμάλα, ποῦ κουκουλωμένος ἀπ' τὸ κεφάλι

και μια κορυφή. Το άθνατο άριστούργημα του Θεοβάντες μας δόθηκε ολοζώντανο, με όλα τα μέσα που διαθέτει σήμερα, μια προοδευμένη τεχνική, και με όλη την αναδημιουργική πνοή που χρειάζονται για να γίνει αληθινό έργο τέχνης. Η ταινία αυτή μας έδειξε, περισσότερο από κάθε άλλη, τις δυναμικότητες και τις ικανότητες του κινηματογράφου. Ο Πάμπστ στο «Δόν Κιχώτη» επιχειρεί μια άγανέωση του ταιλάντου του και άνοίγει, μ' αυτόν, νέους δρόμους στην έβδομη τέχνη. Ήταν τόλμη να διαλέξει τις περιπέτειες του Ιππότη της Έλσεινγής Μορφής για θέμα. Από τα παγκόσμια άριστούργημα, ο «Δόν Κιχώτη» είναι, ίσως, το πιο φιλολογικό. Οι δυσκολίες που παρουσιάζει ή κινηματογράφηση του, έφαιναντο άνυπόβλητες. Το άσελεύτω μάκρος του έργου, ή υδιάκοπη σύγκρουση του τραγικού με το γελοίο, το τοπικό χρώμα, το ήθογραφικό στοιχείο, ή έξαιρετική σημασία του διαλόγου και των περιγραφών, ή άπιαστη αλλά πάντα αισθητή πνοή μιας μεγάλης ποίησης που περνά από κάθε σελίδα, ο ρόλος του Δόν Κιχώτη, που από άνθρωπος γίνεται σύμβολο, ή υλοποίηση του όνειρου και της χίμαιρας, ή κίνηση του ήχλου, ή παρουσία ενός όλόκληρου λαού που ζή τόσο έντατικά και περνά ολοζώντανος μπροστά μας, όλ' αυτά, τόσο γνώριμα στο ρομάντσο του μεγάλου Ισπανού, ήταν ισάριθμα έμπόδια για την ταινία. Ο Πάμπστ δέ δειλίασε. Και το άποτέλεσμα ήταν το άριστούργημα που είχαμε την εύτυχία να ιδούμε. Πράγματι, όσοι κατώρθωσαν να καταλάβουν και να παραδεχτούν ότι ο κινηματογράφος δέν είναι φιλολογία ή θέατρο, ούτε μίμηση ή άπλως ζωντανή προσαρμογή ή έκφραση μιας οποιασδήποτε άλλης τέχνης, αλλά τέχνη ξεχωριστή, υυθύρακτη, όλοι αυτοί θα βρήκαν στο «Δόν Κιχώτη» ένα κινηματογραφικό άριστούργημα. Τα χαρακτηριστικότερα γνωρίσματα της ταινίας αυτής είναι ή θαυμαστή λεπτότητα της, ή άπαράμλλη τεχνική της, ή λιτότητα του διαλόγου, ή μοναδική διαύγεια των φωτογραφιών, τα υπέροχα έξωτερικά, ή δημιουργική ήθοποιία, ή άφρονη ιστορική αναπαράσταση, το άπλωμα μιας πράξης, ενός συμβάντος, ως τή γενικότητα του συμβόλου, ο θρίαμβος της ποίησης. Δέν είναι υπερβολή αν πούμε ότι σε καμμιά άλλη ταινία — αν έξαιρέσουμε τα ρομαλέα, άπλά και ρεαλιστικά έργα της σοβιετικής παραγωγής — δέν είδαμε τόση ποίηση, τόση δύναμη έμπνευσης και ζωής. Η φαντασία, ζωντανεμένη από μια ποιητική δημιουργική πνοή, γίνεται πραγματικότητα. Και βλέπουμε ότι μόνον ο κινηματογράφος μας δίνει τα μέσα να προχωρήσουμε πιο μακριά άπ' ό,τι ξαίρουμε ως τώρα, στην άναζήτηση της συγκίνησης και σ' αυτά άκόμια τα άηχηα πράγματα, στα νεκρά άντικείμενα, στην άτμοσφαιρα, στο περιβάλλον, στην ύλη. Ο Πάμπστ κατορθώνει — αυτό είναι ποίηση — να μας φέρει άντίκρου στη φωτογενή ψυχή των πραγμάτων, έχει το μυστηριώδες αισθημα του έμπρηζόμενου όράματος, της άτμοσφαιρας, του διακόσμου, των άντικειμένων, του τόπειου,

Με μια άπλή κατάλληλη τοποθέτηση της κινηματογραφικής μηχανής, έχει την ικανότητα να βρίσκει το βαθύτερο νόημα μιας σκηνής, μιας εικόνας. Η πρωτοτυπία, ή έπινοητικότητα της «γωνίας φωτοληψίας», μας καταπλήσσει, μας θαμβώνει. Και μας δίνει μια καταπληκτική διαδοχή εικόνων, που δείχνει τί μπορεί να κάνει ένας σκηνοθέτης, πριν άπ' όλα ποιητής και Ικανός να βλέπει και να δραματίζεται.

Ο Πάμπστ, που πάντοτε στα έργα του κυνίγηση το σύμβολο, στο «Δόν Κιχώτη» βρήκε ένα σύμβολο έτοιμο, και σύμβολο από τα λίγα παγκόσμια κι' αιώνια, που παρουσιάζει τον άνθρωπον όμοιο μέσα στο πέραςμα του Χρόνου. Ο Πάμπστ στο «Δόν Κιχώτη» δέν παίρνει θέση, όπως σε προηγούμενες ταινίες του («Η Κρυσταλίδα», «Τέσσεροι του Πεζικού», «Τραγωδία Όρυχείου»), δέ θέλει ν' άποδείξει τίποτε, δέν έπιδιώκει κανένα σκοπό. Άφίρει το θέμα του να μιλήσει μόνο του, και αυτός άπλως φροντίζει να μεταβάλει το θέμα αυτό σε ζωντανές, γεμάτες αλήθεια και δύναμη εικόνες. Και φτάνει στη δημιουργία φωτογραφιών που ξεπερνούν σε διαύγεια, καθαρότητα, ζωή και άνάγλυφη παραστατικότητα και αυτές άκόμια τις μοναδικές φωτογραφίες της «Άτλαντίδας». Ο «Δόν Κιχώτης», ως τεχνική, ως καλλιτεχνικό άποτέλεσμα, ως αλήθεια ζωής και ως πνευματικό δημιούργημα, είναι ένα από τα λίγα μεγάλα έργα της έποχής μας.

Δέ μπορεί να γίνει, στα στενά όρια ενός σημειώματος, πλήρης άνάλυση του «Δόν Κιχώτη». Είναι τόσο πλούσια ή ταινία αυτή, ώστε κατ' ανάγκη θα περιοριστώ σε μερικές λεπτομερειάδες παρατηρήσεις, άπαραίτητες, όμως, για να εξηγηθώ ή γενική μου αντίληψη ότι το έργο του Πάμπστ είναι μια κορυφή στην κινηματογραφική παραγωγή της έποχής μας.

Ας δούμε την ταινία στα κυριώτερα της σημεία. Αρχίζει με τα βιβλία, όπως και τελειώνει. Μπροστά μας άνοίγουν οι σελίδες μεσαιωνικών, Ιπποτικών μυθιστορημάτων, και ξετυλίνουν τις περιπέτειές τους, όπως τις βλέπει, με την εξημεμένη φαντασία του, ο όνειροπαρμένος Ιδαλγός: Ιππότες ξεκινούν για ήρωικά κατορθώματα, μονομαχοούν, πολεμοούν για τή δικαιοσύνη και τήν άρετή, σκοτώνουν και σκοτώνονται, άπλοί, άφοβοί και άψευγάδιαστοι πάντα και ώραιοι και έπιβλητικοί μέσα στις βαρείες πανοπλίες τους και επάνω στα περήφανα τους άτια. Έπειτα, και ενώ μια περιγραφική μουσική τις συνοδεύει, βγαίνουν μέσα από τις γραμμές — τί θαυμάσιο πράγμα αυτό το φανταστικό ζωντανεμα του βιβλίου! — οι ώραιες δέσποινες, που γι' αυτές θα πολεμήσουν οι Ιππότες, και ο Δόν Κιχώτης, τρελλός από τή δύναμη του όνειρου, είναι τώρα έξω από κάθε πραγματικότητα. Τόν βλέπουμε — και είναι ή πρώτη εμφάνισή του, όλόκληρος ο Δόν Κιχώτης — μ' ένα πελώριο βιβλίο στο χέρι, κρατώντας ένα φακό και άπαγγέλλοντας μεγαλόφωνα, ό,τι διαβάσει. Μέσα του ζή ή ήρωική έποχή. Είναι ο άνθρω-

πος που έκανε τή φαντασία πραγματικότητα. Η πεζή και κοινή ζωή που σφύζει γύρω του, δέ μπορεί να τον άποσπάσει από τή χίμαιρά του. Και ο Πάμπστ φροντίζει να μας δώσει άμέσως ένα «έσωτερικό» του σπιτιού του άθνατου Ιδαλγού, που είναι θαύμα θαυμάτων. Η άκαταστασία που βασιλεύει εκεί, ή μυστηριώδης άτμόσφαιρα των παλαιών άντικειμένων που ριγμένων παντοῦ, σα στόματα που καλοῦν σε έξωφρενικές περιπέτειες με όσα λένε, τα διάφορα σιδερικά, σπαθιά, θώρακες, κράνη, όλ' αυτά δείχνονται τόσο έντονα, ώστε άμέσως καταλαβαίνουμε ότι ο Δόν Κιχώτης θα παρυσυρθή από το περιβάλλον του στη γελοία και τραγική συνάμα περιπέτεια του. Έτσι, ή άναχώρησή του μας έρχεται άπόλυτα φυσική.

Η σκηνή της φυγής είναι μια από τις ώραιότερες του έργου. Από το στυλιζαρισμένο φόντο — ένα από τα πιο έπιτυχημένα αρχιτεκτονικά δημιουργήματα του Πάμπστ — προχωρεί, στο άλογό του, ο Ιππότης της Έλσεινγής Μορφής, και ή φυγή του έχει ένα τραγικό μεγαλείο: Ο άνθρωπος, που τον ζοῦν τα όνειρα, ξεκινά για να τα ζήσει.

Και ή περιπέτεια αρχίζει. Είναι ο θρίαμβος των «έξωτερικών». Η κινηματογραφική μηχανή κάνει θαύματα. Ο Φαρκάς, ο όπερατέρ του Πάμπστ, δείχνει πως είναι ένας καλλιτέχνης που έχει να βλέπει, που έχει μελετήσει ως τήν τελευταία λεπτομέρεια τήν τεχνική του, που μπορεί να παίξει με οποιαδήποτε σκιά και με οποιαδήποτε φως. Τα «προοπτικά» και οι «γωνίες» του είναι μια πραγματική άποκάλυψη. Σε ώρισμένες εικόνες — ποιός δέ θυμάται τή σκηνή που ο Δόν Κιχώτης, ψηλά στο άλογο του, μοιάζει σα ν' ανεβαίνει προς τον ούρανό, ή τήν άλλη, όπου όρθώνεται, σα φάντασμα, με τα νυχτικά του, επάνω στη στέγη του πανδοχείου — νομίζει κανένας ότι βλέπει μορφές του Γκρέκο, με τή γνώριμη και χαρακτηριστική τους άνάταση. Ο τρόπος αυτός της φωτοληψίας είναι από τους πιο συνειθισμένους στον Πάμπστ και τους όπερατέρ του. Η πρώτη του χρησιμοποίηση έγινε, βέβαια, από τους Ρώσους — θυμηθείτε ώρισμένες εικόνες του «Ποτέμκιν» του Άϊξενστάιν — αλλά ο Πάμπστ έπέβαλε τή φωτοληψία αυτή, ως τήν πούμε «άλλα Γκρέκο», στον ευρωπαϊκό κινηματογράφο. Και σ' αυτή χρωστά μερικές από τις καλύτερες και πρωτοτυπότερες εικόνες των ταινιών του.

Οι σκηνές συνεχίζονται, άλλεπάλληλες, με άρτια συνοχή. Η μάχη με τα πρόβατα ξεχωρίζει άμέσως: είναι σαν πίνακας λιπρασπιονιστού ζωγράφου. Η σκηνή των καταδίκων, ή σκηνή της μονομαχίας στον κύρσο του Δουκός, είναι έξοχες. Και από τή στιγμή εκείνη, που ο Δόν Κιχώτης βλέπει ότι τον κοροΐδεψαν και φεύγει, περήφανος και τραγικός, ή ταινία παίρνει έπικό χαρακτήρα.

Η σκηνή της μάχης με τους άνεμόμυλους είναι, ίσως, ό,τι καταπληκτικότερο — ως εικόνα

και ως κατορθώμα — έκανε ως σήμερα ο κινηματογράφος. Η παράφορη έπίθεση του Δόν Κιχώτη, ή γελοία και τραγική συνάμα σύγκρουσή του με το φτερό του μύλου — ενό στο φόντο δίνει μια άφρατη μελαγχολία ο βουρκομένος και γκριζός ούρανος — κι' έπειτα, το άνέβασμά του ψηλά, το μοιραίο και άναπότρεπτο άπότομο τίναγμα του στον ούρανό, σα να θέλει να φτάσει στα σύννεφα, τόπο της φαντασίας και της χίμαιρας, οι τρεις φοβεροί κύκλοι που γράφει στον άέρα — μιτηγμένος εκεί, με τήν πανοπλία του, σύμβολο αιώνα της συντριβής ενός παράτολμου, αλλά βαθύτατα άνθρώπινου άνείρου — είναι ή έπικότερη και ή πιο συγκινητική συνάμα εικόνα που μας έχει δώσει ως τώρα ο κινηματογράφος. Μια ήρωική πνοή περνά μέσα από τήν εικόνα αυτή, που κάνει να σταματήσει ή άναπνοή του θεατή από θαυμασμό και συγκίνηση. Και όλο αυτό το έκπληκτικό άποτέλεσμα γίνεται χωρίς λόγο, μόνο με εικόνες, εικόνες που είναι άριστούργημα φωτογραφίας και κινήσεως.

Και μια άλλη σκηνή: ή έπιστροφή και ο θάνατος του Δόν Κιχώτη. Ο ήχλος τον υποδέχεται με χλευασμούς: ή σκηνή αυτή μας δείχνει ένα Δόν Κιχώτη σα Λαϊκό Χριστό. Η ίδια διαπόμπευση, ή ίδια άνικανότητα του πλήθους να καταλάβει το Άτομο. Ο νικημένος Ιππότης ξαναγουρίζει, χωρίς έλλειδες, στα βιβλία του, στο σιωπηλό βασίλειο της χίμαιρας. Άλλά δέν του μένει πια ούτε αυτό. Στην αλή ή σπιτιού του, ή φωτιά έχει σχεδόν καταστρέψει τα βιβλία του. Και ο Δόν Κιχώτης, που δέν του άπομένει τώρα τίποτα, πεθαίνει. Ο θάνατός του είναι άπλός, ήσυχος, ώραιος. Και τότε μόνο, μπροστά στο νεκρό «τρελλό», οι πεζοί και πρακτικοί συμπολίτες του, που του είχαν φανεί πάντα τόσο σκληροί, σωπαίνουν, και νιώθουν, για πρώτη φορά, κάποιο σεβασμό. Ο θάνατος νίκησε το χλευασμό τους.

Τό έργο τελείωσε. Και τή στιγμή εκείνη ο Πάμπστ άποχωρίζεται το Θεοβάντες. Με τή βοήθεια ενός γνωστότατου τρυκ — του άνάποδου ξετυλίγματος της ταινίας — φθάνει σ' ένα λιμπερό άποτέλεσμα. Ο Δόν Κιχώτης είναι νεκρός και ο Σάντσο κλαίει τον άτυχο κύριό του. Στην αλή, ή φωτιά τρώει τα πελώρια βιβλία του όνειροπόλου Ιδαλγού, που ή περιπέτεια του έχει τελειώσει. Και τότε άκούεται, μακρυνή και παρξάξενη, ή φωνή του νεκρού που παρηγορεί τον πιστό του Σάντσο. Ο φακός έχει ξεχωρίσει, από το σώρό των βιβλίων που καλονται, ένα, το πλησιάζει και το παρακολουθεί. Μάς τó δείχνει, πελώριο — γεμίζει όλόκληρη τήν όθόνη — ενώ οι σελίδες του έχουν γίνει μαύρες από τή φωτιά. Βλέπουμε τότε — έδώ χρησιμοποείται το τρυκ — τις σελίδες αυτές να ξαναπαίρνουν σιγά-σιγά τήν πρώτη μορφή τους, το βιβλίο να ξανασηματίζεται, και μαζί με τήν τελευταία νότα του τραγουδιού του νεκρού Ιδαλγού, έμφανίζεται μπροστά μας, μέσ' από τή στάχτη του καμμένου βιβλίου, άνεπαφο και άθνατο

Περὶ πηξέως τῆς βαλάντης εἰς τὸν κόλπον τῆς θαλασσοκτονίας.

167ῆ Συνεδρία τῆς Ὀλομελείας τῆς 8ης Ἰουνίου 1933

Κατ' αὐτὴν ἔγιναν αἱ ἑξῆς ἐπιστημονικαὶ ἀνακοινώσεις :

Α') Ὑπὸ τοῦ κ. Π. Ζ. Ἀριστοφρόνος : Περὶ τῆς ἀνασκαφῆς τῆς Ἀκαδημίας. Β') Ὑπὸ τοῦ κ. Γ. Καλιτσουνάκη : α' Πλατωνικά ζητήματα β' Ὁ Γερμανὸς περιηγητὴς Υ. Harff. Γ') Ὑπὸ τοῦ κ. Σπυρ. Δοντά : ἀνακοίνωσις τοῦ κ. Κ. Γζώνη : Πειραματικαὶ ἐρευναι ἐπὶ τῆς γλοιότητος τοῦ αἵματος ἢς πρὸς τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἐκχυλισμάτων ὑποφύσεως καὶ πρὸς τὴν ἀνταγωνιστικὴν δρᾶσιν αὐτῶν πρὸς τὴν ἰνσουλίνην. Δ') Ὑπὸ τοῦ κ. Γ. Ἰωακείμου : ἀνακοίνωσις τοῦ κ. Α. Βασιλείου : Ταχεία μέθοδος ἀναζητήσεως καὶ ποσοτικοῦ προσδιορισμοῦ ἰχθῶν ἰωδινῶν ἀλάτων ἐπὶ παρουσίᾳ βρωμικῶν καὶ χλωρικῶν. Ε') Ὑπὸ τοῦ κ. Κ. Κτενᾶ : ἀνακοίνωσις τοῦ κ. Μ. Μητροπούλου : Ἡ ἀνάπτυξις τοῦ Ἵνδακτου εἰς τὴν Χερσονήσῳ τῆς Παρραχώρας. ΣΤ') Ὑπὸ τοῦ κ. Σ. Οἰκονόμου : Περὶ νέου φωτογραφικοῦ κωδικοποιήσεως.

Αἱ ἐργασίαι τοῦ Σώματος διεκόπησαν διὰ τὴν ἐπαναληφθῶν τὸν Ὀκτώβριον.

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

* Ἐγίναν αἱ ἐτήσιαι ἐξετάσεις τῆς Δραματικῆς Σχολῆς τοῦ Ἑθνικοῦ Θεάτρου. Ἀπελύθησαν μὲ ἀριστεία ἡ δ. Θάλεια Καλλιγὰ καὶ ὁ κ. Ἄρης Μαλιανός μετὰ λίαν καλῶς αἱ δ. Στάσα Ἰατρίδου, Κούλα Ἰζουμελέα καὶ Μαίρη Ἀρθαντάκη καὶ μετὰ καλῶς αἱ δ. Ἰαμῆνη Οἰκονόμου, Ε. Ξανθάκη, Κ. Λαντά, Νίνα Ἀφεντάκη καὶ Σ. Νικολαΐδη.

* Ἡ «Ἐβδομάς τοῦ Βιβλίου» εἰς τὸν «Παρνασσόν» ἐγκαινιάσθη τὴν 3 Ἰουνίου καὶ διήρκεσε μέχρι τῆς 13 τοῦ μηνός.

* Ἡ ἐν Ἀθήναις Χριστιανικὴ Ἀδελφότης τῶν Νέων δώρησε τὴν 30 Μαΐου τὴν δεκαετηρίδα ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως τῆς. Ἡ ἐορτὴ ἔγινεν εἰς τὴν αἰθουσαν τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας.

* Ὁ θίασος Ἀλίκης - Μουζούρη ἀρχίζει προσεχῶς παραστάσεις εἰς νέον ἰδιόκτητον θερινὸν θέατρον εἰς τὴν ἐδὸν Ἰουλιανῶν, πᾶροδον Πατησίων.

* Εἰς τὸ «Στούντιο», ἐκθεαίς νέων ζωγράφων. Ἐκθέτουσιν αἱ εἰδὲς Μπεκιάρη, Μπούκη, Ξενοπούλου, Οἰκονομίδου καὶ Πασχαλίδου καὶ οἱ κ. κ. Ἀξιώτης, Γαργιόπουλος, Δῆμιος, Καλαρρότης, Μόραλης, Ξένος, καὶ Παπαδοδημητράκης.

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

12 Ἰουνίου

Ὁ κ. Κ. Παράσχος μᾶς παρακαλεῖ νὰ σημειώσωμεν ὅτι εἰς τὸ 151^{ον} τεύχος τῆς «Νέας Ἑστίας» καὶ εἰς τὸ ἄρθρον τοῦ «Ἄννα ντὲ Νοάιγ» (σελίς 522, στήλη α') ὁ β' στίχος τοῦ λαϊκοῦ τραγουδιοῦ ποὺ παραθέτει εἶναι «ὄλοι μέσα τῆς θά μπούμε» ἀντὶ «θὲ νὰ μπούμε». Ἐπίσης, εἰς τὴν σελίδα 528 τοῦ ἰδίου τεύχους, ὁ α' στίχος τοῦ δ' τετραστίχου τοῦ ποιήματος «Κι' ὅμως μὴ μέραι . . .» πρέπει νὰ

ἀναγνωσθῆ : «Νὰ βλέπω οἱ νύχτες νᾶρχονται τοῦ Ἀπρίλη οἱ γαλανές . . .» — Ἡ δ. Τοῦλα Πυπαχρονοπούλου, συμπληρώνουσα τὰς ἀκέφεις τῆς περὶ τῆς χρήσεως τοῦ ἐπιθέτου (ἰδ. 154 τεύχος), μᾶς γράφει τὰ ἀκόλουθα : «ὅτι ὄχι τῶρα, ἀλλὰ εὐθὺς ἀμέσως, τὸ ζήτημα ἐξέκλινα καὶ περιορίσθηκε μόνον εἰς τὴν ποίησιν τὸ εἶδος καὶ ἀκριβῶς γι' αὐτὸ ἀναγκάζομαι σήμερον νὰ προσθέσω, ὅτι οἱ παρατηρήσεις τοῦ Schopenhauer δὲν ἀφοροῦν μόνον «τὸν λόγον τὸν κριτικόν, τὸν λόγον τὸν ἐπιστημονικόν, ἀλλὰ μᾶλλον τὸν καλλιτεχνικόν», ὅπως τὸν χαρακτηρίζει ὁ κ. Γ. Ἀγγρας. — κ. Γ. Φ. Ἐνταῦθα ἐλήφθη καὶ θὰ κριθῆ μὲ τὴν σειρὰν του. — κ. Μ. Βία, Chicago. Ὁ κ. Χ. σᾶς ἔγραψε ἰδιαιτέρως. — κ. Περ. Ἀθην. Ἐνταῦθα, Ἡ «Νέα Ἑστία» δὲν προαναγγέλλει τὴν ἐκδοσὶν βιβλίων. — κ. Μεν. Ἄνδ. Καλάμας. Αἱ παρατηρήσεις σας ὄρθαι καὶ ἐλήφθησαν ὑπ' ὄψιν. Ἄλλωστε, ὅπως βλέπετε ἐστὶ τεύχος τοῦτο, ὁ συνεργάτης μας δὲν ἐπανέρχεται ἐπὶ τὸ θέμα ποὺ ἐπροκάλεσε τὰς ἀντιρρήσεις σας. Περὶ τῶν ἄρθρων σας ἐστὶ προσεχῆς. — δ. Μ. Γ. Σ. Ἡράκλειον. Ἐλήφθησαν. Ἐὐχαριστοῦμε γιὰ τὰ καλὰ σας λόγια. — δ. Ρ. Βαρ. καὶ κ. Θ. Γιαν. Ἐλήφθησαν. — κ. Σπ. Σούκ. Σκόπελον. Ἐὰ «Ἰστορία τῆς Ἑλλάδος» μπορείτε νὰ τὰ ζητήσετε ἀπὸ τὸ βιβλιοπωλεῖον Κάουφιαν ἢ τὸν «Ἰουρόν». — κ. Εἰρ. Δ. Κέρκυραν. Ἐλάβαμε καὶ εὐχαριστοῦμε. — κ. Φιλ. Βελ. Ἐνταῦθα. Ἡ «Νέα Ἑστία», τὸ ἐπαναλαμβάνομε, μένει μακριὰ ἀπὸ κάθε συζητήσιν ἢ κίνησιν ποὺ δὲν ἔχει ἀμέσως ἢ ἐμμέσως σχέσιν μὲ τὴν τέχνην. Πῶς θέλετε, λοιπόν, νὰ ἀσχοληθῆ μὲ ἀρθρογραφίαν, ποὺ, ἂν θυμόμαστε καλὰ, θὰ ἔπρεπε νὰ συζητηθῆ εἰς τὰς στήλας κοινωνιολογικῶν περιοδικῶν ἢ τὸ πολὺ-πολὺ νὰ ἐξετασθῆ ἀπὸ εἰδικὸν συνεργάτην τῆς καὶ ὄχι εἰς τὰς ὀλίγας γραμμὰς μιᾶς ἀπαντήσεως τῆς Ἀλληλογραφίας τῆς ; — κ. Πυθ. Δρ. Λεμεσό. Ἐλήφθησαν. — δ. Εὐγ. Μιχ. Βαρύσια. Ὁ κ. Ε. ἀπήντησε εἰς τοὺς ἐπικριτὰς τοῦ «Κακοῦ δρόμου» μὲ ἄρθρον του, ποὺ δημοσιεύθη εἰς τ' «Ἀθηναϊκὰ Νέα» τῆς 2ας Ἰουνίου. Γιὰ τὸ ἐνδιαφέρον σας εὐχαριστοῦμε θερμῶς. — κ. Π. Μ. Γίγμα. Ἡ ἐπιστολὴ σας πρὸς τὸν κ. Ν. δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ δημοσιευθῆ εἰς τὴν «Νέαν Ἑστίαν». Ἐλπίζομεν ὅτι, ἔμα τὴν ξαναδιαβάσετε, θὰ συμφωνήσετε μαζί μας . . . — κ. Μ. Βλ. Κανά. Σᾶς ἐπρόλαβε ἡ κ. Ἀργ., ὅπως θὰ ἴδῃτε ἐν ἄλλῃ σελίδᾳ τοῦ τεύχους. — κ. Γ. Κ. Ζ. Θεσσαλονίκην. Θὰ σᾶς γράψωμιν ἐπὶ ἐρχόμενον. — κ. Γ. Περγ. Σπέτσας. Ἐλήφθησαν. — κ. Ν. Στερ. Ἐνταῦθα. Ὁ λόγος εἶναι πρακτικὸς. Ἡ ἀρίθμησις τῶν εἰκοσι τεσσάρων τευχῶν τοῦ ἔτους πρέπει νὰ εἶναι συνεχῆς, ἀδιάφορα ἂν δένωνται εἰς δύο τόμους. — κ. Γ. Σπ. Ἐνταῦθα. Τὸ γράμμα σας θὰ δημοσιευθῆ ἐπὶ ἐρχόμενον. — κ. Μαν. Ἀλ. Ἐνταῦθα. Κρατοῦμε τὸ «Καράβι . . .» κ. Γ. Ψαρ. Θεσσαλονίκην. Ὁ κ. Χ. δυστυχῶς δὲν εὐκαιρεῖ. Ὅποσοδήποτε, σᾶς εὐχαριστοῦμε πολὺ. — δ. Μ. Ἐγγ. Πάτρας. Θὰ διαβιβάσθω. — Π. Ἰωαν. Μυτιλήνην. Ἄδικα τὰ παράπονά σας. Φθάνει νὰ φυλλομετρήσετε τοὺς τόμους μας γιὰ νὰ πεισθῆτε ὅτι ἡ «Νέα Ἑστία» δὲν φιλοξενεῖ τοὺς ἀνεγνωρισμένους μόνον λογοτέχναις. Εἶναι, βέβαια, αὐστηρὴ ἀπέναντι τῶν νέων. Νομίζομεν ὅμως ὅτι ἀπὸ τὴν αὐστηρότητα αὐτὴν δὲν ζημιώνεται κανεὶς, οὔτε οἱ νέοι ἀλλ' οὔτε οἱ ἀναγνώσται μας . .

Ἡ «ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ»

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ